

List
s podobami
za leposlovje in znanstvo.

Leto XIV. * *
Štev. 11. * *
V Ljubljani 1901.

Vsebina.

	Stran
Ivan Macun. Njegovo življenje in delovanje. — Sestavil <i>dr. Karol Glaser</i>	645
Bršljan in bodičje. 22., 23., 24., 25. Zložil <i>Anton Medved</i>	656
Od hiše do hiše. Povest iz našega kraja. — Spisal <i>Podgoričan</i> . (Dalje.)	657
Ko pride skozi log Zložil <i>Cvetko Slavin</i>	663
Za ciljem. Zložil <i>Leo Levič</i>	663
Poslednji akt. Povest iz literatovega življenja. — Spisal <i>Ivo Trošt</i> . (Dalje.)	664
Iz početka češke znanstvene književnosti Spisal <i>dr. Evgen Lampe</i>	668
Posavski večeri. Zložil <i>Silvin Sardenko</i>	673
Oranže in citrone. Pod italijanskim nebom utrgal <i>Fr. S. Finšgar</i> . (Dalje.)	675
Jesenske rože. Zložila <i>Ljudmila</i>	681
Do zmage! Po prijateljevih pismih priobčil <i>Jož. Ošaben</i> . (Dalje.)	682
Jesenska romanca. Zložil <i>Cvetko Slavin</i>	688
Izraz in posoda. Zložil <i>Anton Medved</i>	688
Srečanje. Zložil <i>Leo Levič</i>	688
Drobnogled in drobni svet. Spisal kanonik <i>Ivan Sušnik</i> (Dalje.)	689
Čigave so gomile? Zložil <i>Silvin Sardenko</i>	692
Za drobtinico kruha. Socialna sličica. — Zapisal <i>Ivan Marin</i>	693
Tycho Brahe in njegov svetovni sestav. Priobčil <i>dr. Evgen Lampe</i>	694
Književnost	697
<i>Slovenska književnost</i> . Za srečo. — Deseti brat. — Poročilo o II. sloven- skem katol. shodu. — Roza Jelodvorska. — Navodilo za pouk v spisji. — <i>Hrvaška književnost</i> . Vienac Splječaninu Marku Maruliću — Dinka Po- litea izabrani članci. — Povjest Hrvata. — <i>Ruska književnost</i> . Červonno- russkie otzvuki. — <i>Iz drugih književnosti</i> . Roman Sebastian Zängerle.	
Glasba. Cecilija I. del. — Procházkove skladbe	704
To in ono	705
Naše slike. — † Dr. Lenart Klofutar. — † Jakob Alešovec. — Milan Kresić. — Hrvaški modernisti. — „Matica Srpska“. — Dr. Antonín Lenz — Dva poljska grobova. — Malorusko slovstvo. — Maloruski slikar Ivan Turš. — Borba proti analfabetom na Ukrajini. — Novi predsednik severno-ameriških Zveznih držav Roosevelt. — Docentke. — Dežela brez tiskanih knjig.	

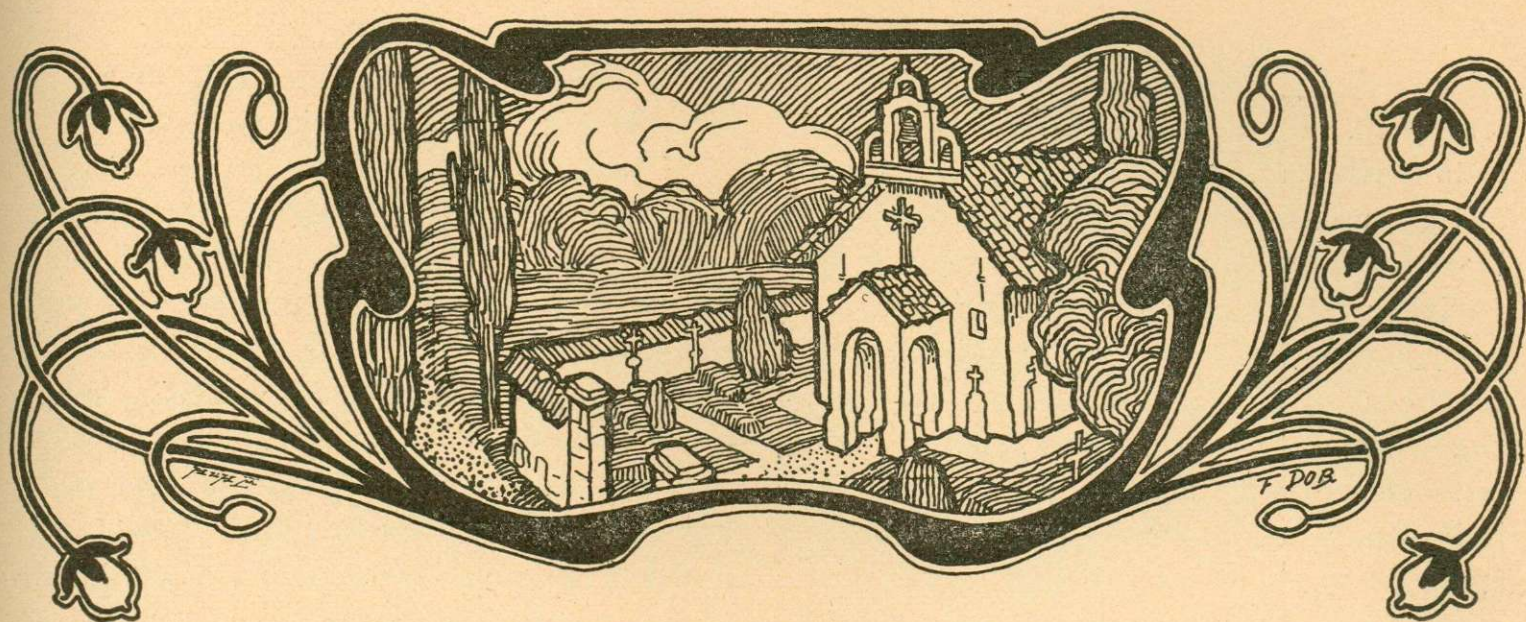
Slike.

	Stran
Ivan Macun	647
Estera	653
Pri šahu	669
Poljanec	676
Zagorje ob Savi	685
Vinjeta	691
Čigave so gomile?	692
Tycho Brahe	695
Brahejev svetovni sestav	695
Blagoslovljenje ogelnega kamena pri „Škofovih zavodih“ v Št. Vidu nad Ljub- ljano. Fotogr. <i>Iv. Kotar</i>	700
Otvoritev „Jubilejnega mostu cesarja Franca Jožefa I.“ v Ljubljani. Fotografiral <i>Iv. Kotar</i>	701
Roosevelt, novi predsednik Združenih držav severno-ameriških	708

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: *dr. Mihael Opeka* za leposlovje, *dr. Evgen Lampe* za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: *Marijanišče*. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 8 K 40 h, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2 dol., za Italijo 10 lir, za Nemčijo 8 mark. Sprejemlje *lastništvo in upravlništvo v Marijanišču*.

Ivan Macun.

Njegovo življenje in delovanje. — Sestavil *dr. Karol Glaser*.

Že na drugem mestu sem poudarjal, kolike važnosti je za slovensko književno zgodovino, ako more preiskovavec porabiti tudi liste in pisma, ki so si jih določili pisatelji, kajti samo po tistih se more natančno pogledati v delavnico rodoljubnih mož; po takih listih se šele more nadrobno naslikati stremljenje dotičnih pisateljev, se morejo ceniti njihovi napor in presoditi zapreke, ki so jih zavirale pri delovanju. Tako bo mogoče na podlagi bogate korespondence, ki se nahaja v zapuščini po pokojnem dr. Jožefu Muršcu, izdelati tako natančno sliko tega skromnega rodoljuba, kakršne še doslej nimamo o nobenem slovenskem pisatelju. Dasi je Muršec živel v Gradcu, je stal v središču slovenskega gibanja zlasti v letih 1848 do 1849; eden izmed njegovih najožjih prijateljev je bil Macun.

Ivan Macun se je porodil l. 1821. v Trnovcih blizu Ptuja ter je prišel l. 1831. v Maribor na gimnazijo, na kateri je dobil v prvem tečaju prvega razreda dobre rede, a v drugem tečaju je imel odlični red iz matematike in prirodoslovja; v prvem tečaju drugega razreda je imel prvi red samo še iz verozakona, v drugem tečaju pa iz vseh predmetov. Vidi se, da je marljivi deček v dveh

letih premagal vse težkoče učnega jezika. V tretjem tečaju mu je nedostajal odličen red iz verozakona (I. tečaj), v četrtem pa iz matematike. Ko je pa pohajal v humaniteta razreda (5. in 6. gimn. razred), je imel v „moribus“ vedno samo prvi red; tudi iz matematike je včasih omahoval; bržkone se je gibal bolj svobodno, mogoče tudi, da je poučeval dijake in se nekoliko zanemaril, ker je iz večine predmetov dobil samo prvi red. Zanimivo je zasledovati uspehe srednješolskega dijaka, in izkušati takim skokom priti do dna. Letos sem imel priložnost govoriti z očetom pokojnega dr. Oblaka in sem ga vprašal, kaj da je po njegovem mnenju vzrok, da je njegov sin v nižjih gimnazijskih razredih napredoval tako slabo. Odgovoril mi je (oče), da je hotel on iz sina napraviti dobrega risarja in da se ni brigal za njegov napredek v šoli; torej tudi sinu ni bilo mnogo za šolske predmete.

Ne zaradi imenitnosti osebe, ali zaradi velikega vpliva, ki bi ga bil imel Macun na slovanske razmere, ampak zaradi tega, da se spozna učni način na višjih zavodih onega časa, navedemo tukaj po njegovih izpričalih predmete, katere je poslušal, in red, v katerem jih je obiskoval mladenič, ki je pozneje

postal učitelj na srednjih šolah. V šolskem letu 1840. je poslušal živalstvo, rastlinstvo, rudništvo na „Ivanišču“ (Joanneum), zgodovino modroslovja, grško jezikoslovje in klasično jezikoslovje (oboje pri znanem zgodovinarju Mucharju); o teh predmetih so se izdajala posebna izpričevala; skupna izpričevala so se dajala 1. vel. travna in 1. velikega srpana o verozakonu, modroslovju, čisti elementarni matematiki in latinskem jezikoslovju od ravnateljstva modroslovnih študij na graškem vseučilišču.

V drugem tečaju modroslovnih študij je poslušal predavanje o diplomatiki, estetiki, višjem vzgojeslovju (posebna izpričevala), o verozakonu, modroslovju, fiziki, latinskem jezikoslovju in svetovni zgodovini (skupno izpričevalo); napredoval je deloma dobro, deloma izvrstno, iz verozakona je moral izkušnjo ponavljati. V letih 1842 — 1846. je poslušal Macun predavanje o — pravoslovju. Juriste bo zanimal red, v katerem so se takrat poslušali predmeti. I. leto: enciklopedični pregled juridično-političnih študij, naravno zasebno in naravno javno pravo, kriminalno pravo, zgodovina evropskih držav, in zgodovina avstrijske države; II. leto: rimsko, cerkveno pravo, colninski in državno-monopolski red in kazensko pravo; III. leto: avstrijsko zasebno, trgovinsko, menjično in fevdno pravo; IV. leto: politične znanosti, politično zakonodajstvo, zakonik o težkih policijskih prestopkih, sodnijsko postopanje v prepornih in sodnijsko postopanje izvan prepornih stvari, poslovni slog. Iz vsakega teh predmetov je dobil prvi red pri izpiti; izpričevalo je z dne 2. vel. travna l. 1845.

Vsakdo v naših razmerah se mora čuditi, da je s temi izpiti nastopil na jesen istega leta suplenturo na celjski gimnaziji. Dne 3. vel. travna 1846 mu je dal prefekt celjske gimnazije jako ugodno, skoraj bi rekel la-skavo izpričevalo.¹⁾

¹⁾ Konec izpričevala se glasi tako-le: „In Rücksicht dessen, was Sie während der Zeit der Supplirung des Lehramtes der Schule und was Sie mir waren, kann ich es mir nicht versagen, den Wunsch auszusprechen, dass die hohe Staatsverwaltung Ihre

Škoda, da ni povedano, v katerih razredih in katere predmete je poučeval.

Koncem istega šolskega leta je v Gradcu napravil izpit iz italijanščine z izvrstnim uspehom; izpraševal ga je Anton Petrič. Izpit za profesuro je napravil pozneje. Na vseučilišču se je preživil, kakor večina revnih dijakov, s poučevanjem. S poznejšim ministrom Stremayrjem sta stanovala vkupaj v mali podstrešni sobici. Macun je imel malo štipendijo, ki mu je donašala vsako leto 30 gld.

Narodno zavest sta Macunu začela buditi dr. Kramberger in Davorin Trstenjak; tudi njegov součenec Malavašič ga je vnemal. Že l. 1843. je v „Jordan's Slavische Jahrbücher“ pisal o slovenskih prostonarodnih pesmih, ko je bil slušatelj pravoslovja v Gradcu; tam je stopil v ožjo dotiko s svojimi rojaki, n. pr. s Stankom Vrazom, in osobito z Muršcem, s katerim je občeval največ.¹⁾

Gledé prosivcev za službo na celjski gimnaziji izvemo to-le iz dopisovanja med Muršcem in Macunom.

Muršec — Macunu.

(Dne 16. januarja 1846. Gradec).

Najbrže sreča na Lublančara (!) čaka. On je tudi priden v svojem spisi — posebno je od periode pet strani drobno in čedno napisal, ali to mu ne bo na kobilo pomagalo, temuč to, ki je bil 6 Let odgojitelj ali dvornik ali učitelj pri g. Wagnari, ki je zdaj tu v Graci pri ladanstvu svetovavec. Toti mu bode podpora inu še nek drugi kranjski velikaš na Dunaju..... Za Marprug se že glasijo konkurenti — dva duhovnika admontska. Za Celje Vas je

Leistung an diesem Gymnasium nicht nach der Zeit, sondern nach dem Inhalt zu bemessen, und Sie in einer Ihren Wünschen und Fähigkeiten entsprechenden Anstellung zu belohnen geruhen möge.“

¹⁾ Macunovi listi, ki so navedeni tukaj, se nahajajo v Murščevi zapuščini in so zdaj lastnina č. g. Gomilšaka, profesorja veronauka na tržaški državni realki; zahvaljujem ga za dovoljenje, da sem jih smel porabiti tukaj. Liste pa, ki jih je Muršec pisal Macunu, je Macunova še zdaj v Gradcu živeča vdova dala na razpolaganje č. g. uredniku „Dom in Sveta“; izpričevala, tri italijanske in eden francoski list je g. vdova poslala meni v porabo.

Pisatelj.

tudi pet ali sedem bilo. Pa za tega ne straha; kaj je dnes ne, zna juter biti.....

Dne 6. sušca mu zopet piše glede službe in pravi:

Vtegnilo bi se dino (vender) nameriti, da bi se v skrajnem časi mogli v Marprug podati; tam bo ja tudi konkurs. Samo bi tam nevarnega tekmeča imeli, g. P. pa prestrašili bi se ga dino ne, či je ravno ovde v milosti.

Majnika 1. 1846. je Macun prišel v Trst.

Muršec — Macunu.

(2. jan. 1847).

Veseli me, ki ste zdravi, tim bolj da Laško ptujce rado vmarja; sama bližina je že velikokrat pogibelna in otrovna. Zato se skerbno laških bolezni varvajte. Bog daj Vašem zadnem konkursi srečen uspeh. Jeli Miklošiča v' Beči nikaj ne poznate? Saj po pravem ne vem, jeli ima kakši upliv — ali morebiti ki bi znal na prave vrata poklukati. Vaše delo bo Vas samo pri njemu priporočalo..... Neke prepovedane knjige je cenzura zgrabila, da njih je g. Kvas ne za krive spoznal. Mickiewič je shranjeni. Vse pa, kaj je slavjansko po čerki, pride v' lotmerško knjigarico. — Hvala Vam, da ste mi Vodnikovo slovnico kupili; tudi Metelko mi je po volji. Druge ročne prilike, mi je poslati, tak vendar ne bote hitro imeli; pošlite mi njo sedaj le po pošti, ino pristavte, kaj košate, da vem tu odrajtati. Babukiča sem si že sam oskerbil. Nekčas sem verlo Murka méšil ino dozda do glagola poslovenil — ino močno pokratil. On bo nar bolši voditel. Samo eno vam povem: Primeri v' najni knjigici morejo vsi takši biti, ker po pravici kakšo človeku potrebno resnico ali kakši istiniti dogodjaj zadržavajo — bodi si iz kere koli strani človečanskih znanosti. Bol hasnovite vema zebrati, bolše bode. Le ne kakših praznih zmišlotin — pres vsiga duha no sluha!

Ako v' pol leti, ali barem do konca šolniga leta ne spiševa najne slovnice, bo naj v' tem posli prekoračil — ne vendar Caf — njega višji posli zabavljajo — temoč spisatelj rečnika troškom matice izdaniga. Ne davno je bil pri

meni. On se meni deržati nemško-laške slovnice, kera je v' vaših teržaških šolah v' rabi. Mi pravi, da je močno lahko razumna. Presodite njo — ino mi njo tudi pošlite. Ako je bol ročna od Murkove — se tudi nje lahko derživa. Da se vi tak laščine vučite, vam ne krivica, či njo prečitete.

Ste se s Koseckom že kaj zišli? Jeli on razvun pesem nikaj vekšiga ne radi? on tako močen za isverstne dela!!

Srečno ino veselo novo leto vam želi
vaš isk. prijatelj

J. Muršec.

Macun — Muršcu.

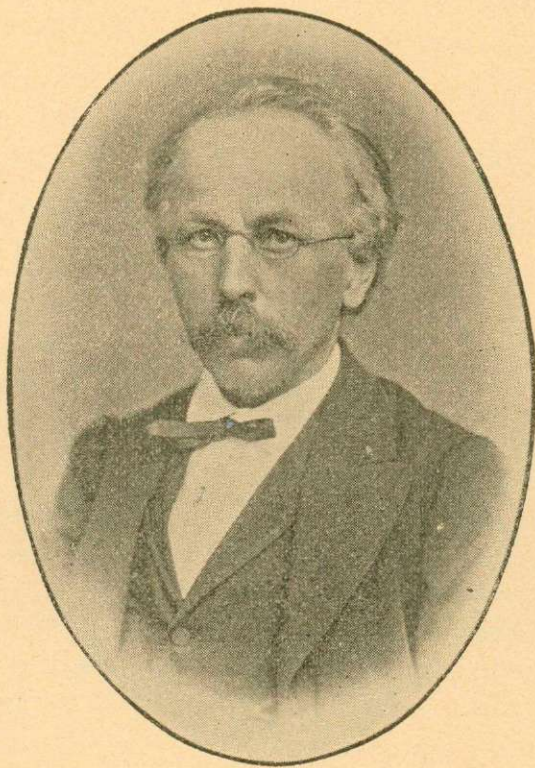
19tiga po fl. m. 1846 zvečera ob osmih.

Častitljivi gospod!

Dugo je že preteklo časa, kaj sem tukej v' tem teržačkom, iz famih latkov napravljenem mestu; in komaj sem prišel sem, me je beteg prejel, pa mi mošnje tako lepo rahlo praznil. Pa zdaj je precej dobro za me, famo da bi te presnete zime ne bilo. Oh prezlate blatnjače, ktere ste me lani in inda fegrevale; nikdar nisem mislil Ode na čast peči pisati ali peti, kak letos; kajti kogar človek nima, to se mu naj bolje štima. Lašec je res čelarna stvar; ma po dva po tri taužentih za leto dobiti, pa si ne voši tople hiše. Po tem pa se tudi hrami stavijo; fkoz tla in dila se vse čuje, in stene med hišami so tenke, da bi nje lahko komar pre-

bodil. Po takem se tudi lahko zna, da se malo vučim, clo malo; in kar se stori, je laščina.

Morebiti bi pitali, zakaj tako dugo nisem pisal; tomu je to krivo, ker sem den na den čakal na dnarje za moj pot; in včera sem nje dobil, in Njim od njih šestdeset rajniš na odrajtingo od duga; prosim za odpisek. Kaj pa je f' knjigami od ranjkiga g. Košara? in kaj z' mojim tamošnjim dugom od dvajstih rajnišov? Kdo je Mickieviča kupil, ki sem ga jaz namenil kupiti? Devetnajstega pretečenega mesca je blo pitanje za profesuro, ktero jaz zdaj nameštujem; lepe pitanja so bile, pa nezarensko dofta, tako ne blo mogoče vsih na le na pol popolnoma odpraviti; tudi eno laško pitanje, per kterem sem se glodal, ko pes na

Ivan Macun.

štebri. Pa ko se mi tukaj na Gubernii pravi, sem še z' enim tukašnjim prof. naj boljše odgovoril, in če iz Beča boljšega ne bo, bi moje mesto, ali pa tisto oviga profesora po enem odločku dobil — samo ta presneti Ljubljčan Orešeg ima negdi ljudi, kateri ga priporočujejo, desiravno je pa najbèrzej tako ljudsko delo poslal, ko že lani dvakrat; pa to se tukej vé; tudi so mi g. deželski vižar, in g. Böckh (duh. in školski svetnik) in g. Director radi; zdaj de bi jaz v' Beču koga imel, bi more biti bilo kaj zamè. Pa naj že bode, kako če, meni more vse po volji biti. Tudi se napinja iz Vinkovc en vučenik gorfem priti; ali bi išel človik dole, ali ne? (Boljša je trava u planinah, kak u ravninah, pravijo neki.)

U Ljubljani sem za Njih kupil Metelkovo gram., če Njim nje je treba, bom jo poslal; tudi Vodnikovo flovenco sem tukej kupil; ali pred vuzmom ni mogoče na kaj takiga misliti; kaj bi z njoj?

Priporočam se Njim lepo.

U Gymnazii.

Ivan Macun.

Macun — Muršcu.

7. ožujka 1847.

Prečastljivi gospod!

Zadosta dugo sem že odlagal poslati kar sem namenil; čas leti ko blisk. Davno bi že poslal, kar sem imel; pa u pismu ste spomenili nekaj od tukajšnjih učivnic; to me je malo zmotilo. Nar preje sem kupil priloženi dve slovnici; te mi je blo povedano, kaj ima na svetlo priti clo flovenska ali ilirska flovica za malence; sem čakal in čakal in čakal! od tjedna do tjedna so njo obečavali, od tjedna do tjedna in do zdaj še nje nije viditi. Kakšni sta leti dve knjigi? Slovnico laškega jezika sem skoro clo prebral, pa se mi skoro prekrična zdi; meni se je zdèlo, ko bi mojemu bratu preveč soleno kašo dal. Bil sem per Kosecki (!); on je si vi labud, kateri peje; in ako bi mi od njega flovnicu dobili, bi se prevergli v' celi kaoz malenosti, in narečjah — za filozovično flovenco lepa stvar, pa za pučko? S' Cafom si pišeta, in za to je dobro.

Kar se mene tiče, za zdaj nič nevem kako bo za prihodno. Kadar bo se kaj zmenilo, bom že pisal, pa nič neznam, kaka bo mi pela. Direktor bi me rad imel, de njegove finove učim; pa tudi druge bi, ko se mi zdi rad imel. Morebiti bo Stimpel iz Vinkovc zgor prestavljen; kaj bi te? Bi potegnil dol? Tako brez mira, in dol u Slovenšinu? Naj bo božja volja! — Pozdrav od Koseckiga! Veselo vuzem Vam ferčno voli

Ivan M.

Po priložene nemške knjige bo morebit, Jutman ali pa Flek prišel, prosim mu je dati.
M.

Lepi predgovor za flovenco bi najti bil u novicah „Osterreich. Blätter für Litteratur u. Kunst“ broj 98 od 15/8 46, gde je tudi fustavek: „wie wäre eine fleinere u. eine größere deutsche Sprachlehre für Volksschulen im östr. Reich zu entwerfen?“

V Trstu je živel takrat izvrsten šolnik in rodoljub Simon Rudmarš, ki je bil ravnatelj nemških ljudskih šol. Porojen l. 1795. v Šent Vidu v Junski dolini na Koroškem, je služil najpoprej za kapelana v Dobrli vasi in pri Šent Andrašu, od l. 1829. je bil katehet in vodja glavne šole v Celju. in od l. 1837. vodja normalke v Trstu; od l. 1850. do smrti je nadzoroval prostonarodne šole na Koroškem. Sicer je on v prvi vrsti skrbel za učila v prostonarodnih šolah, v ostalem pa se je živo zanimal za splošni položaj Slovanov v Trstu in je bil poldrugo leto predsednik „Slavjanskemudruštvu“ („Novice“ 1851, 18). Macun se je tesno oklenil tega rodoljuba, in ga je podpiral v vseh njegovih delih. Na to se nanaša ta-le list:

Macun — Muršcu.

U Trstu 25. Okt. 1847.

Predragi in štimani gospod!

Celo na kratkem nekaj redic! Včera teden sem govoril s' gosp. Rudmaršom za voljo Vaše slovnice in posebno za voljo razprodaje; rad so mi (!) je bil zato, pa se sam ponudil, duhovni gospodi u tih krajih razpisek poslati; zato pošlite, kadar bodo godne Vaše piškice jih precej njemu naravno /: pod napisom — Dir. an d. deutschen Normalhptschule :/ ali pa meni, de njih nekaj ta spravim. Moj stan imam zdaja: „Contrada S Michele N 1325.“ Malo je prepozno, ovači bi neke redice kranjskih nar. pesmi predložil, nektere so na norca, nektere bolj na pamet: postavim: „Ljublanjske dekleta Bi vkupaj pobral Bi v' Kamnik (: mesto Stein, gde je dosta kovačev in fužin za ocel :) jih peljal Za žlindro prodal.“ Pesmi kranj. n zv. I. št. 25. „Tri pure tri race, Tri bele gosi So vkupej čebljale Tri cele noči.“ P. kranj. nar. I. 33.

/: Reifnitz na Kranjskem :/

Tako Ribniški otroci vreme prosijo „Bog daj vedró! Bog potoči svoje koló Na te velke

jasli De se lepo vjasni! Petelinček belček, Skoči na hlevček, Jarčica na gredi De se lepo zvedri!

Kr. n. p. I. 19.

„Potuhnjen dosti škodvat zna Če tudi ne klepeče! Počasa voda več bregá udere, ko dereče.“ Zv. II. ftr. 128.

Le potlej boš vedel De zate kdo ní, Ko ž njim boš pojedel En mérník soli. ftr. 128.

Najšlo bi se tudi dugših pesmi, pa se mi vnoža, de je zabstoj.

Noviga nič kaj ne znam pisati, razun tega, de se u Terstu močno dosta govori od drugih brodov ali ladji, ktera je bila na Kinežkem; naglasnika ali kapitana bota dobila veze — škoda de ni vož za risala! Ljudje tudi od tega več ragljajo ko žabe po mlakah.

Priporočim se lepo ko ftari očak.

Ivan Macun.

Na ta list se ozira Muršček list z dne 22. grudna 1847, ki pa je zanimiv tudi zaradi političnih dogodkov v Gradcu in na Ptuju.

Muršec — Macunu.

V Gradcu 22. grudna 1847.

Predragi domorodec!

Ljubi Ivanek!

Serčno se Vam zahvalim za Vaš prijazen potrud ino odgovor. Dolgo ste morali na moje slovnice čakati, pa zato Vam njih zdaj toliko pošlem, celo stotino, de nebote vedeli, kam njih raspraviti. Hvala Bogu, da ste v' gospodu Rudmaršu milega podpornika za razprodajo najšli. Preserčno ino ponižno me njim priporočite. Naj njim ljubi Bog vso dobroto stokrat poverne. — Jêzero slovníc sim že po Štajerskem ino Koroškem razposlal, v' Ljublano g. Dr. Bleiweisu pa po visokor. Celskemu g. apatu samo eno na pregled ino presojo. Zlo me mika zvedeti — jeli njim bode kaj po volji? Kranjci se oistro svoje terme deržijo, ino ne odstopijo radi, ako njih ravno krivica tlači. Vas moj dragi prijatelj pa lepo prosim: pregledavajte ino popravljajte vse prav skerbno. Že jaz sem nektero pregreško najdel, ktera mi je per le bila vujšla, nektero reč že bi zdaj bolši povedati vedel, ali zraven tega se deno nadam, da bo vtegnila za prvo silo veljati.

Kaj pa si mislite od Ptujске ino Graške puntarije? Vsakše novice vam kaj drugega lažejo. Resen je, da so Ptujčari svojega poštmestra čres mesec dni iz mertvišnice po noči pa domo prenesli ino ga drugi den brez duhovnika z' veličastnim sprevedom pokopali. Blizo 3000 ljudi ga je spremljalo; vnukica, 14—15 let stara, ga je blagoslovila rekoč: „Moj

ljubi dedek, dopusti meni, de te jaz blagoslovim ino ti vse dobro na onem sveti želim, kér te je tvoj pastir zapustil“ Zvonili pa so po sili, ki so skoro zvonè razbili. Ino to vse se zgodilo za merliča, ktereга živega sta ne dva ljubila. Spoved je zavergel.

Še velkšo čast so Gračari skazal pokojniku Naveržniku, bivšemu uradniku na mestnem hrami. Tudi njega se je živega vse ogibalo, ino dens ga je blizo 2—6000 ljudi vsih stanov sprevedilo ino tako svetilo, de so gredoč domo Jezuvitom okna polučali, ino ponoči še eno v' mestni fari. P. n. g. knezoškofu so tudi takšo čast namenjavali, ali 15 stražnikov njih je odvernilo.

Nasproti so soldčakega duhovnika, kter je po želji ino povelji svojih višnjih merliča sprevedil, domo sami t. j. zlastnimi rokami pelali ino vlekli ino Bog vé kolikrat mu „živio“ zapéli. Zadnič še so ga z lepó sreberno kupico obdarili. Kaj je ljstvo tak podžgalo? Menite, da pobožnost ino smilenje? Ne, ampak sovraštvo, ktero že je dolgo v' persah tlelo — ino si pri tema dogodjajema komej nekaj oddehnilo. Ptujčarom so njihov tehant, Gračarom škof tern v' peti. Zdaj se obojni pred cesarjem čres endruga tožijo, ino cesar še ni razsodil, ino beržčas ne bode Tukaj je zdaj vse mirno, samo karmelitom so nedavno tudi eno okno pometali. Ptujčari pa še vedno kljubujejo ino se svoje farne cirkve ogiblejo, — so bedaki, da se po luckem potikajo, doma pa njim je lepa božja hiša prazna.

Vse drugo je po starem; samo nekaj nadležnega od novega leta čejo spočeti — namre nam, ki si stanje najemlemo, hočejo vbogo dačo naložiti. 2 kr. od rajniša. Saj ni veliko, bodi si.

Kak pa Vam kaj? Ako Vas g. Koseski na svojih švibkih perutnicah kaj povzdiguje, bode mnogokrat nad oblaki se zibali. Bogme njegov spev: „Ne sodi“ v nebo vzigne! Bog ga živi mnoge leta! Gotovo si bo vrednih naslednikov zbudil. — Bar mi toliko pište, ki ste knige dobili. Za božičnice do Vam ravno prav prišle. Želim Vam vesele svetke ino veselo novo leto. Meni je dobro; zdravje mi precej pa služ. Srečno ino zdravo. Ves

Vaš iskerni perjatelj

J. Muršec.

Na ta list je odgovoril Macun tako-le:

Macun — Muršcu.

U Trstu 17. sečanja 1848.

Prečastitljivi gospod!

Danes sem bil pri g. Rudmaršu, in sem mu vročil prijazni in serčni Vaš pozdrav. Rad ga

je čuli, in mi je rekel, de bi Vam ga lepo zahvalil in povernil. Rekel mi je, de bo mi pomagat pri razprodaji, in to tako, de bo z' oznanilom „Drobtinc in Nežice“ ob enem ozvalo lete flovnice, in kde je na prodaji, tukajšnjim duhovništvu in učiteljom oznanil. Tudi nameni oznanilo v' Parenco poslati, — menim de bo teh 100 knjig precej zadosta, ako ne preveč za lete kraje; pa če bi jih more biti počasi kaj trebalo, kako je kaj pri tem?

Tudi pri Kosecki (!) t. j. Veseli sem bil, Bog nas vari, de se on nebi s' kakim „vatrenim Ilirom“ znil, onači bi mi joj bilo. Naša deca pravi domá pri igrači, ki je pravi most staviti: Je terdi most? Kó kamen no kost, drugo vse bo smuknilo, famo repec bo ostal; jaz bi rekel: Je Vesel terdi Kranjc? ko kamen no kost, Pride Ilir fkoz? Vsega bo pobil, kar ga nije kranjskega. Jaz nisem zlo kaj Ilir, clo malo že Slavjan, ker mi nega časa, pa me je le včasi vseknilo do kosti. Pri tem pa je le tudi žalostno, de on Ilirom pri nekih rečeh ne ftori krivice, in tudi meni se zdi, de se pri takem vlačužnem življenju, ko se pri Horvatih najde, pravih lepovečnih proizvodah poroditi ne more. Ker Vesela čuje o Ilirih soditi, temu more očevidno biti, de se Kranjci in zdoljni Iliri nikdar ne bodo objeli. Gde glava tako peje drugiga za podstavljene neje.

(Dalje govori Macun o vremenu v Trstu.)

Srečno no serčno od

Janža M.

L. 1848. je tudi na Macuna vplivalo, ga odvrnilo od pisateljskega dela ter mu priljubilo politiko. Zanimal se je za vse stroke javnega življenja in marljivo pisal v časnike, razen Rudmarševe „Jadranske Zarje“, zalagal je tudi druge slovenske liste, n. pr. Bleiweisove „Novice“ in Cigaletovo „Slovenijo“. Poprijel se je ilirščine. V listih razlaga Muršcu svoje nazore, in pravi, da objemlje vse Slovence. „Dakle prinesite mojim bratom punosrčni pozdrav rojaka svojeg, kogar sèrce simo od jadranskih valovah do premilo šumeče Drave i u njih zbor kuca i vuče.“

Macun — Muršcu.

Prečastiti gospod!

Dragi Slovenec!

Prie nekojih danah priletiše tica, běla lastavica; to ni tica to ni lastavica, več je bio listak běli; knjigu piše Juraj Bogdaniću; to ni Juraj Bogdaniću, več Slovenec u slavjanskom

Tèrstu. — Ovako pisao bi u narodnom duhu Vam, koj ste toli prijazno mi dopisali. — Kao što vidite, Vam pišem ilirski, i bogme læpo, dva tri puta læpši mi se ovako daje; Vi ste mi pisali, da ste i Vi one iste misli (: o tomu nisam dvoumio :), a da ovamo padajuća dva fastavka ne veljata ništa više; istina ili ne, alj bi močno læpo bilo, da se i Vi u „Sloveniji“ o tom zglasite, da če više odličnih grešnikah imati. Ah mili bože! Kranjci fu tèrdoglavci, hvale sada svoj jargon, da bi čovæk mislio, kao da je najmilišji jezik svëta. Šubicu fem onaj isti dan odgovorio, kad mi dodje na ruke Vaš premili dopis, mislim da sam ga dobro počesao; famo fe bojim, da urednik fastavka nebo priklopio, jerbo je cvërst i krëpak; Murka bom svadio, nego istina mora na svëtlo, jerbo on nije za Slovence, već za Nemce gledao; flovnico je izpisao iz Kopitarove; morebiti je fa besednikom ono isto, kod kojega je valjda Vodnikovag se deržao rukopisa; Dajte da fe zglasite takodjer i Vi o tej ftvari; kao što iz 9. lista Slovenije možete razsuditi, fam ja nevëdoma počeo flovenščino iliršini približati, in to u besëdah ili rëcih, in formah; u buduće ću fpisati jedan put fastavak o prëdnosti ilirske flovnice prëda flovenškoj, i ću priporučiti rabo forme glagolske niah — iaše, i-ih-iše; i hoću ako bude mi učredništvo Slovenije dopustilo, ovako i pisao. — Ljubi gospodine Vi ne znate, koliko fem ja već Cigala naučio; on je počeo s pošiljanimi mu fastavci postupati, ko Bleiweis fa Koseskovimi; to Vam kaže moj fastavak o jeziku il i ja fam ga poslao Bleiweisu za novice, pošto sam čitao „Jozipičev“ fastavak; i u početku fem kazao, da ono što fem u istem vremenu priporučao, nije više za današnji dan. Alj ga kranjski terdoglav nije hoteo uzeti, i ja pisah Cigalu, da ako mu je mio, neka on ga uzime za svoj list; a on mi iz početka dobar komad izpusti, i aga u iga, -om u -am u mužkih famoft. pretvori i u frëdi izpušća; i u redcih o Vašoj flovnici takodjer mi je mnogo izpustio i što više toga. Na to mu ftrogo odgovorim, da jeli hoće fada on cenzorskih škarnjah fe poslužiti, i. t. d., i evo voča læpoga, læpo mi tiska fada fve po redi. —

Kao što iz Slovenije vidite, spisao sem polit. razgled; jeli ima već što fličnoga u Slovenacah? Doveršio fam knjižicu prie dva dana, i imam nju famo još te izpisati, i valjda ću dodati još nešto o dačah ili porezi; sada valja pitanje: Tko će nju založiti? Kranjcom, a posebno Bleiweisu ne če biti po volji zarad oga; jeli u Gradcu ili gdë indi na štajerskom neima nikoga, koi bi nju uzeo u zalog. Premili gospodine! izvolite da pitati (!) kod Dirnböka — jerbo

mislim da Slovenija gradačka ne bude izdajati knjigah; izvoljite mi o tom što prije bolje pisati, i pišite mi ujedno, jeli ću Vas početkom budućeg mjesca nalaziti u Gradcu, da pregledate fami dëlce. Onda ću valjda flovenskih dušah se užiti, jerbo u Tërstu je što se narodnosti tiče, zao posao. Dva tri puta kušao sam već, fložiti gospodu u flovenski fbor, alj mi nije izišlo rukom; sve spava, a g. Vefel ili Koseski na svoji zelen-lovoriki sniva o buduću velelëpi književnosti flovenski, i ništa više, i kaže, da neće u flavjanskom društvu dovoljiti, koje bi se za političke stvari brinilo. Difficile est amice! satyram non scribere. Savëtnik Filip bio bi bolj muž, i takodjer Paveš, alj Kranjci fu pač Kranjci. Ovako je po sve naravno, da fu Istrianci fame lažnjive Lahe poslali. Ni mnogo bolje je sa g. Rudmaršem, on će u nekoliko mjescah se preseliti na koruško, gdje je županom (!) postao, kao što će Vam poznato biti; onda ću izmisliti drugi način zarad razprodaje Vaše flov-nice, od koje žalibože nisam toliko prodao, koliko sam pričakao od flov. učionikah; jerbo ne učim flovenski, a stvar je ova: g. Rudmarš me moli upravo kad sam Vam pisao, da nekoj ih dëčakov flov. učim za platju; a onda njih se je samo tri četiri zgla-filo, mëssto 15—20, i onda znate kako ide; a javno flov. jez. učiti naš vodja lat. učionikah ne dopusti. U mëssto toga pako čitam česki i ilirski; mili gospodine, ako niste još čitali „Vile Ostrožinske“ čitajte nju vrëmenom, ovo je pësnik, da ga vefelo čitati, alj čitajte najprije „misli o umëtnostieh“ Ta se nalazi za buduću krestomatiu velelepo kamenje! Medjutim i se pripravljam k dogodivšini, koju mislim skorom početi.

Sada još jedno; Vi mi dragovoljno pišete, da ste mi namësstništvo kod sv. Lenarta „omislili“; jeli je volitva namësstnika mene zadëla, ili ste me bez uspëha famo priporočali? Molim Vas za razrëšenje toga pitanja i jeli čete o početku Rujna u Gradcu biti, ili gdje bi Vas nalazio? Okolo Druogagu (!) danà Rujna mislim odputovati. — A sada s Bogom mili gospodine, mislite koju put na Vašeg ljubitelja

Ivana M.

Contrada S. Michele num. 1326.

Macun — Muršcu.

Preljubljeni dragi gospodine

Izvoljite premili! priklopljen otvoren list što prije bolje Slovenji uročiti. Tugotne jesu misli, koje objavim u njemu, alj su mi iz duboke duše moje proizicale. Videč ovu nesrëtan mër-zost i neslogu počeo sam već ovaj otvoren

list pisati, kad po prilici pohodim Koseskoga našog pësnika krilatog; strašno mi pak dirne on u dušu, i on imao je onu istu žalopunu misel, in skorom perva iz ustih mu izlažeća bila je rëč: Od moje strani nećete lahko osim perve polovine Dëve Orl ništa više čitati, i Bleiweis niti cërnog pod noktom ne dobije od mene. Bil je pako zato ovako strašno razjaren, jer se je ljubljanska „Slovenja“ za flovesnu, literarnu, ni pa za političku ustrojila in jer mu Bleiweis fastavke pretvarajuć kvara. — Ah kada ćemo se mi izdramiti! Ništa više kažem Vam i ja to, ništa više se ne nadam od Kranjcov, sve, sve mi se čini narobe, burokrati i aristokrati vode kranjsko Slavinjo za nos, kamo njimi je drago! Slëparija! Sada, kad je svako gibljenje čovëka političko, sada ustavljati flov-vesni zbor! Ter mente captos! —

Nadam se, da će se Gradački zbor bolje kretati u velevažnem vrëmenu. I baš zato pisal sem ovaj list. Dakle prinesite mojim dragim bratom punoserčni pozdrav rojaka svojeg, koga sërce fimo od jadranskih valovah do premilo šumeće Drave i u njihov zbor kuca i vuče. Ja sam već prie borbe na nemški zbor u Frkft u „Novice kmetijske i r.“ poslao fastavak o Slovenščini in takodjer sam obećao deset forintah u peneznicu po mojih mislih centraliziranih zborov; nego u listu, u kojem je imelo ovo tiskano biti, izjavi, da više političkog ne primlje više; i ovako leži fastavak za Cigalovog list post festum; jer što će nam ovaj list po otvorenom Bečkom saboru, na kojem ćemo vidëti ponajviše Švabah, ako se Česi ne pridruže. Zato mislim se takodjer ja ponuditi za poslanika u Beč i molim Vas, ako me štimate vrëdna, podupirajte me po svoji dragi volji! Molim Vas što skorije za odgovor, šta o tome mislite. Molim Vas pako i u jednom, dajte što skorije, tim bolje doloženo izjavljenje poklisarske kandidacie u Gradaških novinah ili bez ili za novce tiskati. Terstenjaku i Vodušek u pišem ja; jeli bi hotëli u Cëlju i na Ptuju Vi komu pisati?

Zarad razprodaje Vaših knjig Vam kažem za sada, da sam razprodao samo 28 komadah, jerbo je g. Rudmarš za ovdašnje in istrijansko duhovništvo veći dio dobio iz Celja. A ne šaljem jošte novcah jerbo ću dojdüćeg tjednja početi slavj. čitanja za nekojih dvadeset mladićah ovdašnje djačke učionice; ovako mislim po koj komad još prodati, i onda ću Vam što skorije ovaj dio poslati, za ostale knjige ću početi nov način, hoću je dati Rudmaršu u ruke, i onda moje mnjenje u Novicah i u „Slovenju“ izjaviti; ja sam ju prečitao brižljivo, i vesma se mi dopade; dosada nisam toga mogó učiniti,

jer bilo bi čelarno, kad bi knjigu hvalil in kazal, da se ima kod pisatelja na prodaju: Cicero pro domo sua, bi si čitatelji mislili.

Navēstim Vam jošte, da sam žalibože sada kod ovdašnjog djačkog učiteljištva povremenim učiteljem (supplens) četerte šole postao, što me naravno zaprēči doći u Štajer, kada će se polanci izbirati. —

Za Noć od prošastog četertka do petka pokušal je već drugi put hlapún sardinski se u luk ukrasti; alj mu je naša artilerija posvětila put natražni; jer kao što se kaže dobio je u rebra, u drevo in u prednji dio nešto olova; sada čekaju još na više ladjah; i da je stvar važna, kaže to, što se u luku od naše strani sada iz drevja debelog od svetilnika (Leuchtturm) do novog lazareta pod Obćinoj upravlja kordon.

A sada frētni bili Vi predragi „Živkov“ u gradačkih novinah; štujte i ljubite ga toli živo, koliko i Vas štuje i ljubi Vaš

Ivan Macun.

Moje ime ustmeno kažite zboru fl. i pripišite me k' zboru!

Muršec — Macunu.

7. listopada 1848.

Prelubi domorodec!

Zlo žal mi je bilo, ki sem vas ne mogel v' Gradci dočakati ali gde srečati — ali tistokrat sem se po Labudski dolini ino gorjem Štajeri klatil — po tem po spodjem. od sobote večera sim pa doma. Kaj morem zvediti, so v' Gradci že 3 docenti — rektori na zvolo za kterikoli predmet njih hoče odločiti. ali odločtve še nevem. Naravoslovje uči Dr. Šteiner — Gindel že je eno leto odtod proč — Gabriel ostane modroslovec — ali mladež se nada, da ima dosta skrite slobode, ktero bo sprožil. Kamor si tudi če drugači vaš učenec ko sem? Dunaj je onemil.

Vaša slov. družba nam je veseli glas — le jaderno naprej, kakor v zadnjih časih verli Kranjci t. j. Ljublančari. Mi tukaj nimamo zdaj nobeniga pregona ino prepira prestati, marveč nam že deželski zbor privoliti, da se vsi Slovenci pod eno gubernio (Ljublansko) zedinimo — samo, da dežele ne razdelimo ino da k' deželskem zboru v' Gradec pridemo. Obljubijo že tudi, ki se na tem zboru sme slovenski govoriti — glejte tako že zdaj obetajo naši poprejšni naj vekši protivniki — (juter se bo čes to večalo) — ali mi zahtevamo vsi v' eno deželo ino vsi na en slovenski deželski zbor priti — drugači je vse na pol.

Ako ravno tukajšni zbor nima pravice toga razsoditi, se deno našem zedinjenju vstavlja.

Tim boljše za deržavni sklep, če premagamo. Celski g. Gurnik je zdaj celo za nas ino v zbori naš govornik. Juter se menijo tudi pogovarjati, jeli bi poslance iz Frankobroda nazaj pozvali. Mi se bomo tudi pri Slovanski lipi ino pri Ljublanski Sloveniji posvetovali, kar bi začeti bilo, da vzajemno radimo.

Založnika vam ne vem najti — že prvokrat sem se prepričal.

Gledé ilirščine je naša misel, da bi se še zdaj nebi poprej vpelala. ko v' I. ali II. latinsko šolo — ali že v' IV. red. Naj poprej dobro domači jezik razcvete ino narodnost vterdi, — kar leži ino hitrej gre. V' mojem zadnjem sastavki sem bil ilirščino nakonci lepo priporočil — ali Cigale je konca ne natisnil — — zakaj ne? M. Majer mi pravi, da je lubitel ilirščine berž čas mu je prostora zmenkalo, da je vse drugo do slednje čerke natisnil. Vaših 20 fl. bom za Košara odračunil — nedavno me je tak Kvas za nje popital — poprej še nikol ne

Mi se menimo s slovanskoj lipoj zediniti — kaj vi ne?

Od rimskega napisa še nisim vtegnil zvediti — ali Lichtenegg v' Halozah se pravi po našem „Pod-lēh-nik“.r! To sim letos zvedel.

Srečno Priporočte me g. Veseli-u.

Ves Vaš iskerni prj.

J. Muršec.

Macun — Muršcu.

U Terstu 2. Grudna 1848 zvečer.

Premileni prijateljski rojak!

Precej dugo čakate na odpisek svojmu listu sedmoga pretečenoga m U sērce mi je zaigralo zvediti, de Vam je dobro, alj eno trohico ste mi dužni ostali, namreč; jeli imate kakše flavjanske knjige u zalogu; ker zdaj vse brez dugoga žvekanja vsako knjigo požerem, ktero le dobiti možem, de bi se prava krestomatija jugoslavjanska zložila. Eh Iliri spodnji pač le že u samem Došiteju in Gunduliću, u Svetiću u „Golubici“ imaju može, ki nje mi Slovenci le s ponižnim pogledom pregledavati moremo. Mislim, de že znate, kako njo menim ostrojiti; t. j. po prilici en tretjić iz ilirske, en tretjić flovenske flovesnosti, in en tretjić ali nekaj menje (: može biti tek en petić :) iz vseh drugih flavjanskih kolen, tako de bo naš učitelj flavj. jezika lahko na vse narečja gledal; in vse delo brez rečnika bo može biti do 35—40 pol izneslo. Kako se Vam kaj to zdi?

Moje polit. delce še pa spi; nemam založnika; prošim Vas poprašajte gde ste svojo flov-nico dali natisniti, koljko bi jaz za tisk knjižice imel plačati, ktera bo po priliki 5 pol frednje

Estera.

veličine iznesla, in ki bi njo u 1000 komadih natisniti dal (ako nebo premalo). Ceno mislim na 15 kr. postaviti, možebiti še nižje. Alj močno rad bi fo (!) kak naj hitrej zvedil, ker bom po takem našem zboru vse predložil, možebiti bi on u zalog vzel in u Gradcu natisniti dal.

Zbor gre lepo naprej, tukajšnjih udov je do 150, zvunajnih še le do 40—50; zjutra bom dal u tisk naš razglas na Slavjane te dežele. Tudi je veselo, de naše dež. poglavarstvo vse obče postave in oglase tudi flovenski izdaja. —

Zdaj pa še Vas pa prosim za nekaj, famo mi ne zamerite, de si za me voljo toljko noge lamljete; Jaz sem se najmre učenja flov. jezika lotil, in imam do 20 flavjanskih in 42 neflavj. učencov; za lete poslednje mi je nemške flov-nice treba; ako tedaj založnik Murkove nemško flov. flovnice ima še nekaj komadov, naj mi pošlje 25—30 komadov kak naj hitrej s poštoj ne treba mi rabata, famo ako mi može navadna gratif komada dati, — ako ne, pa naj tudi bo. Tudi pa naj se tako napravi, kaj bo mi komade nazaj vzel, kterih ne oddam; — več kak dvajset učencov se je že podpisalo za njo; kako bi mu nazaj poslal, nebo težko; dnarje za razprodane komade bom mu pred šestimi tjedni poslal. Jeli bi hoteli Vi za mene jamčiti? Lepo prosim. (: Napis: J. Macun Suppl. d. 1. Gymn. Cl. Contrada S. Michele n. 1326 :))

Tudi Vam pošljem ob enem 29 fl. 33 kr., in to tako: Vaše flovnice sem razun šestih razprodal, in te bom še že tudi ako Bog da prodal — ako ne, se ne bova lasala —; tedaj pride na te knjige 50 dvajšic t. j. 16 fl. 40 kr.; k tomu priložim u račun mojga duga pri Vas še 12 fl. 53 kr., tako de ostanem še 10 fl. dužen (: ako mi je prav po glavi, mislim de :))

Zdaj pa frečno, predragi gospod, polnoči je že minulo, „silent frondesque virique“; frečno še enkrat pozdravte mi vse Slovence u društvu; in podmeknite da u Slovenji „Podlipiskimu“ kranjske bergle, de bo se kozel zvern timeril.

Ves Vaš izkreni

Ivan Macun.

Macun — Muršcu.

Premileni gospod rojak!

Dve reči in najna dušna zaveza me pri nudja k letemu pismu. Že davno sem Vam namenil pisati, posebno o tem, kakše de Vi imate flavjanske dela na prodajo, ako kaj imate, potler jeli ni je mogoče, de bi se za moje političko delce založnik najšel; zdaj pa še se dve drugi reči k tomu pridružite, namreč: Danas me je nek moj nekdajni učenc pital, kakši de fo na Gradčkem vseučilišu učitelji ali profesori,

jeli še zdaj Gintl naravoflovje uči ali pa jeli njegov zastopnik ali namestnik Steiner, in jeli se je za mudroljubje kak vreden privatdocent zglasil, de nebi famo D. Gabriel flame mlatil, jeli bi poprek svetvati bilo, da bi on u Gradec išel. Predragi gospod, močno lepo Vas prosim, dajte mi čez to ko naj hitrej mogoče kratek odgovor, jaz sem mu po štirih dneh odgovor obečal; siromak si ne ve kamor, bil je preje u Beču, alj tam bo po šolnih hišah trava rasla. — Kar pa je poslednje me še tudi k temu pismu prinudilo, je naše flavj. društvo, priložil sem Vam naš poziv po privatnem, mislim de bo Vam odbor ex offo tudi pisal; starešina je Vesel —, strašljiva baba, in ki še nije besede po flavjanski juhn timeril, desiravno ga je posebno en Šerbljan večkrat hudo podkaval

Kako se imate Slavjani u Gradcu kaj? Jeli Vas ne požerejo Nemci? Ubogi revni Slavjan! ki se povsod mora za pridobljenje svojih naravn timeril pravič boriti! Tudi mi smo na takem, famo de imamo krog Tërsta živo brambo, ki se tudi flovenski čuti. —

Kar se mene tiče, bom pervo latinsko učil, in zraven tudi flavjanski; po takem bo mi malo časa ostalo za krestomatijo, za ktero že imam precej stvari posebno u ilirskem delu. Ah go-spone, po Puškinu pa se mi močno usta medijo po tem, kar sem bral. Dositej Obradović se mi malo bolj zmešan zdi. — Kar se Vaše flovnice tiče, bom zdaj možebiti ko učitelj še že nekaj razprodal.

Še Vas enkrat lepo prosim, dajte mi tako odpis, de bo mi mogoče učencu na peti dan od današ, kar pišem, odgovor dati. (— Pristavek. U enem Vam pošljem dvajset for. naj bo za dolg pri Vas ali pa pri r. Košaru :))

Vaš izkreni in živi ljubitelj

Ivan Macun.

Društvo imal današ, koljko mi je znano okol 100 društven timeril.

Jeli je res, de je u Gradcu stari rimski kamen z napisom: „Invicto Deo Zharti“?

Muršec — Macunu.

10. grudna 1848.

Dragi prijatelj!

Sam Bog vé, jeli jaz imam ktere slavjanske knjige, kterih bi Vi ne imeli. Dokler ste bili tu, ste pri meni sami vse vidli, kar sem glešt timeril našega. Od vašega odhoda pa vé, ki ste ravno tako, ko jaz vsako na svetlo privšo slovensko knigo si omisl timeril, ko jaz ino še mende nektero več ko jaz, ino nje tudi stokrat zvesteje ino globeje pregledujete kak jaz. Za to si nevem nobene Vam poslati.

Za Vaše polit. delce tû ni moči založnika dobiti — ino tudi tishina je hujdo poskočila v ti dobi, ki vse piše ino pisari. Mislite si, Lenk terja od 1 pole — sredme osmine — na jezero komadov 21 fl. sr., Dancer 18 fl. sr. — ino jaz še sem samo 20 platil per 2000 komadov. — Le vi sami lahko presodite po zapopadki svoje knige, jeli bi se predala ino stroški nazaj spravila. Mislim pa, da bi se vtegnila hitro raznesti, zakaj zdaj se naše dela skerbno išejo.

Blagoslov božji ino veseli napredek vaši domorodni družbi. Tudi nas je letos precej, samo ki se manje s politikoj ino več z jeziki pečamo. — Za vaše učence je tu ne Murkove Slovnice zmoči — ni ene, neti kakše druge za Nemce. Vse je pokupleno. Tudi dober pomen. Ali čres 14 dni njih meni Ferstel dovelj 'z Lipice nazaj dobiti. Kienreich je že tudi eno po novinah razglasil, ki bode osnovana po sloveči „nemško-francoski“ g. Ahna, ali nazoči še ni prišla. Od Cafove še tudi ni čerke. Že moja je več del predana. Lepo se Vam za prijazen potrud ž njoj, za rešene denarje, ino ktere še ste više predali, zahvalim. Račun se nama prav ravna, samo 10 fl. še ostane.

Vaše krestomatije se veselim ino si samo želim, da bi se povsodi vpeljala — da bi po celem Slovenskem vse šole ednake knjige imele. — Ako g. Šafařík sam sporoči, da bi se nova Slovenija z Hervati zedinila, ima, mislim Podlipski, eno zadosta debelo po nòsi. Zdaj se zlo na Krommeriž zanašam.

Če zdaj ktera nemško-Slovenska Slovnica na svetlo pride — bote tak hitro oznanilo v Novicah brali. Pisite mi tedaj če jo hočete. Če pa Murkova, Cafova — ino ona po Ahna osnovana na enkrat — vendar ob novem letu na prodajo so, ktero si bote zvolili? Vsak hip bi morala ena na svet prilukati. — Mali Gradec na verhungi v terdjavo prestvarjajo, prè — proti Madžarom, ve pa se, ki je na herbet demokratov ino nemškutarov naverlo.

Srečno. Lepi pozdrav domorodcem

Vaš verni prijtl

J. Muršec.

Muršec — Macunu.

V Gradcu 28. julija 1849.

Predragi domorodec!

Mili prijatelj!

Vaše pismo me je zlo razveselilo, bolj pak še oznanilo krestomatije. Škoda, ki je za 8 dni prepozno prišlo, zakaj dosta dosta dijakov je

že domo odišlo ino vekšina bogoslovcev, ali sledeči so se naročili, ino drugi se bodo gotovo drugod okoli.

1. Dr. Robič, profes. i škof. svetovavec.
2. Dr. Elšnik.
3. Bezjak Davorin, škofov tajnik.
4. Veixler J., farmešter.
5. Kvas Koloman, prof. slav. jez.
6. Kramberger Felix, Borovski.
7. Kranjc Ivan, c. kr. uradnik.
8. Pak Matia, duh. predstojnik v Augustinei.
9. Klajšar Ivan, podvodja seminiški.
10. Vinkovič I., prof. hitropisa.
11. Fajhtinger pravdoslov.
12. Petovar Ivan dt.
13. Muršec Jakob, modrosl.
14. Kreft Ivan dt.
15. Družba Slovenija v Gradcu 3 iztise
18. Družovič Andraž, kaplan.
19. Dr. J. Muršec Živkov.
20. Simonič Ivan Nep.
21. Holc Jakob
22. Auf Franjo
23. Kovačič Davorin
24. Vračič Tone, kapl.
25. Pivec Andrej, dt.
26. Muršec Matia, dt.
27. Kokol Juri, kaplan
28. Čeh Franjo dt.
29. Vrlič Franjo dt.
30. Sovič Skender.

Bogoslovci
mešniki.

Tečas toliko. Gotovo še jih v jesen kaj nabere. Feliksu Krambergeru sem pisal. Kniga pride ino bo pri meni ali pri Kvasi v Sloveniji Neugasse, prvi hram od st. Bildergalerije proti železnim vratam v 3. katu, po poldne od 3—6. Ali Kvas nima one spomenute „Aglaje.“

Letos bodo pri s. Wolfanki 3 nove s. meše, ino ena tudi pri s. Verbani. Ternoški Simonič jo bere 2. 7^{br}, predga mu bode Terstenjak Davorin; Muršec Matija bere jo 26. Augusta, predgal bom jaz; pri s. Verbani bo 19. Augusta Čeh obhajal. Kedar odcod odidem, neznam, da sem postal vladarski prestavljavec deželskih postav. Ali doma v Biši mislim biti saj od ene do druge Wolfanške nove meše.

Za Felixa mi prinese „letopis slov. društva v Ljublani — ino 2 vašega društva.

Srečno. Bog vas obvarji domovini ino

Vašemu

vernemu prijatelju

J. Muršecu.

(Konec.)

Bršljan in bodičje.

22.

Moj mili Bog, Ti nisi torej vreden
— ah. strašno blasfemijo govorim! —
da bi Te pevec Tvojega zaveden
in svojega daru preslavljal z njim?!

Le to, kar z rôko se lehkó zagrabi,
poslej je vredno lepih barv in rim.
Živó naslikan pujs se nam ne gabi,
če dobro je zadet in ne — prestar.
Njegovi parklji v živcu niso slabi —
in to je dandanašnji glavna stvar...

Človeku vzemi dušo, Bôgu slično,
očem pogasi pomenljivi žar —
kaj človek je potem? Povej resnično,
mellíflue Bernarde, tvoj razum!
Ha, ti nadevaš mu ime odlično:
Nič drugega, kot — saccus stercorum!

23.

Usoda, kdaj končaš svojè trinoštvo?
Kdaj mi prinese slavno zmago boj? —
In če nikdar, kdaj okrepi me moštvo,
da bodem, kot nesrečen vojskovej
trpel brez tožbe svoj poraz sramotni?
Kdaj bodem znal pekèl zakriti svoj? —

Enako v družbi javni in zakotni
moj govor bodi rádoti pijan,
oči naj v luči sijejo bleskotni,
nobenemu moj čut ne bodi znan!

A brž, ko doigram nastop navdušen,
poiščem gozda naj samotno stran,
pred križem padem naj potr in skrušen! —

24.

Večer jesenski. — Mrzel veter toži
v skrivnostni govorici po vrteh,
zvene le liste trga zadnji roži,
trepetne bilke maje v trdih tleh...

Kako z jesenjo se mi duša sklada!
Odeva črni mrak mi svit v očeh.
Proč, proč je hrepenenja dôba mlada,
seleča me od zemlje v lepi raj!
Bila je v zlati vodi sladka vada —
da sladka bi ostala vekomaj!

A hrepenenju niso ure vzete,
le smotra ni, le upa ni nazaj...

O svet! Vrag vzemi tvoje vse obete!
O Bog! Solzâ Te prosim, le solzâ,
da glasno se izjokam, kakor dete,
na razvaline svojega srca!...

25.

Le še naprej se me ogíbajte,
ne mislite, da sem zato užaljen!
Le še naprej me z usti šíbajte,
samó da sem s telesom vam oddaljen! —

Nekoč spoznate — hemar esetai —
da nisem, kakor sičete — pripaljen...

Če glas povzdigam, poslušajte vsaj:
Mir ljubi medved, sam se rad ogane
ljudem nelovskim v stran ali nazaj;
a kdor zada mu krvaveče rane,
on redko strašni smrti ubeži! —
S to zvérjo sem, ve, duše spoštovane,
enakega imena in — krvi...

Anton Medved.

Od hiše do hiše.

Povest iz našega kraja. — Spisal *Podgoričan*.

(Dalje)

VII.

Zaspal pa tisto noč ni Gornikov Anton.

Njegova duša je trepetala, kri mu je vrela po žilah. Srce mu je bilo nemirno, in neznan strah je silil v njegove, sicer neustrašene prsi, da je roko pritiskal na srce, kakor bi mu hotel vtisniti poguma.

„Kaj pa se je zgodilo?“

Na to vprašanje si je odgovarjal toliko časa, da mu je bilo vse jasno, da je dejal:

„Torej sedaj vedó vsi, da je Ančka moja; in dekleta se mi posmehujejo, a Lazar, njen oče, je besnel!“

To ga je peklo in grizlo.

„Zakaj je besnel, zakaj?“ ...

To ni šlo Antonu v glavo. Pač mu je pravil nekaj tacega že Barbič, toda Anton tega ni mogel verjeti. Kako bi verjel nekaj, kar ne more biti ... He! Zakaj bi on ne smel imeti rad Lazarjeve Ančke, in ona ne njega? Ali ni pošten fant? Ali se ne more oženiti, ako se le hoče? ...

Tako se mu je zdelo vse naravno, gladko, pa je bilo vendar drugače ...

Ančka mu je bila vse povedala, pa mu tudi obljubila, da mu ostane zvesta. In ta obljuba je dajala Antonu moč in mu budila najboljše upanje.

„Kdo nama pa kaj more, ako se hočeva vzeti? ... Tistega bi jaz rad poznal, ki bi nama mogel ubraniti!“

Silil se je biti pogumen. A to je bil pogum fanta, ki je ravnokar poklical celo vas „na korajžo“, pa se boji, da bi ne bil tepen, skriti se pa tudi noče, da bi se mu ne posmehovali ...

„E, kaj! Zasnubim jo, pa vzamem jo, pa bo mir. Stari se bo potolažil, dekleta bodo pa tudi obmolknila; če bo pa katera hotela še kaj imeti, jo ubrišem po ustih, da se ji ne skremžijo nikdar več na smeh!“ ...

Ta misel ga je potolažila toliko, da je zamižal, a mirno vendar ni spal in dolgo tudi ne. Solnčni žarki so se nekoliko poigrali nad njim, pali mu na oči in ga poklicali: „Vstani!“

Anton je vstal, pa je bil truden, glava je bila težka od skrbi.

Delo mu ni šlo od rok tisto jutro. Zamišljen je postajal celo dopoldne ali posedal za vogali, podpirajoč si glavo, da so začele materi, ki je to opazila, vstajati skrbi. Mislila je, da se ga loteva bolezen, ko ga je videla, kako je na tnalu zagnal sekiro z nevoljo od sebe, kako se je zgrudil na steber in si podprl glavo. In ko je slišala še težki vzdihljaj, ki se mu je izvil, se je prestrašila pa je planila k njemu z vzklikom:

„Anton, ljubi moj sin, kaj pa ti je?“

Sklenila je roke in obupana zrla vanj, čakajoč odgovora.

„Nič mi ni!“

Toda ta beseda matere ni potolažila, saj se je na sinovem obrazu bralo nekaj drugega. Zdelo se je materi, da odseva na njem težka boleost, ki se pripravlja streti njega, ki ga ima ona najrajši na svetu, ki ji je najdražji, edina podpora na stara leta.

„Mari po pravici povej!“ je vzkliknila in ga prijala za roko pa še bolj motrila njegov obraz, da bi brez odgovora spoznala njegovo boleost. „Anton, kaj te boli?“ ...

Težek smehljaj zbeži preko sinovega obraza, pa ji odgovori:

„Mati, prav zdrav sem. Nobene bolezní ne čutim. Prav brez skrbi ste lahko zaradi tega ... Človek pa tudi ne more biti zmerom vesel in dobre volje.“

„Torej te skrbi moré?“

Anton prikima.

„I, kakšne pa morejo biti tiste skrbi, ki so te tako potrle?“ nadaljuje mati nekoliko

brezskrbnejše, ko je izprevidela, da ni nevarnosti. „Pa le kakšne so tiste skrbi, ki jih tako skrivaš pred menoj? Ali jih tvoja mati ne sme poznati?“

„Potlej jih boste pa še vi imeli.“

„Malo več ali manj, to se meni nič ne pozna. Le zaupaj mi!“ ...

Anton je pomislil, kako bi se znebil svojih skrbi, potem je pa dejal:

„Oženil se bom!“

Zardel je pri tem, mati se je pa nasmehnila in rekla:

„Ali to te tako skrbi?... To? Oženi se, ako se hočeš! Ali te nisem že davno silila?“

„Seveda ste me!“

„No, viš! Pa te menda skrbi, kaj bom jaz rekla... Vesela bom, kadar jo boš pripeljal“ ...

Starka je sedla sinu nasproti, zakaj bala se je menda, da bi ji noge ne odpovedale prej, preden bi se s sinom zmenila do konca o ženitvi.

„Sedaj mi pa le povej, kako se boš ženil.“

„Ko bi jaz vedel!“

„Ti bom pa jaz povedala; samo povej mi, kaj ti dela take skrbi, da se ti kar glava krivi od njih, iz oči ti pa gleda obup, kakor grešniku na smrtni postelji.“

Sin se je zasmel. Materine besede so mu olajšale srce, da je začel pripovedovati in razkrivati materi svoje srčne težave in tožiti o ovirah, ki mu žugajo. Mati je prikimavala sinu, se veselila ž njim pa tudi delila ž njim strah, ki ga je izražal.

„Prav je, moj sin, prav! Le oženi se, ako te veseli.“

„Pa če mi je Lazar ne dá?“

„I, kaj potlej? Prava reč! ... Naj jo pa ima pa naj jo sam gleda! ... Ali je samo ta dekle na svetu?“

Anton preplašen pogleda mater, in kri mu udari v lice. Hipoma vstane ter reče trdo:

„Zame samo ta! ... Ali mi je tudi vi ne privoščite?“

„Kaj kipiš! Ali ti jo branim? Jaz sem samo tako rekla, če bi tam ne bilo nič, da si pač lahko drugje izbereš“ ...

„Tako vi mislite! Jaz pa pravim, da mora biti Ančka moja!“

Anton udari z nogo ob tla, in oči se mu grozeče zabliskajo.

„Poizkusi! Meni bi bilo tudi prav! Samo tako žalosten ne bodi sedaj, kakor vinski brat pri skledi vode, da še jaz ne bom žalostna.“

„Kaj pa hočem?“

„Sedi, da se do dobra domeniva, to je važna reč.“

Sin uboga mater pa sede, posluša, ugovarja in odgovarja ter zopet vprašuje. Saj se je bilo toliko pomeniti, toliko poskrbeti... Sklenila sta mati in sin, da pojde Anton snubit k Lazarju, in sicer precej, ko je tako. Čim prej, tem bolje.

Ej, pa tudi ta sklep še ni bil hladilen balzam za Antona!

„Kaj bo pa Lazar dejal?“

To je bilo tisto strašno vprašanje, ki je povzročalo Antonu vse skrbi. „Da bi vsaj vedel, kako bo!“

Pa ni bilo drugače, kakor stopiti je moral doli k Lazarju, vprašat za Ančko, seveda šele potem, ko mu je poslala Ančka pošto: „Pridi!“

O, kako je bilo težko pripraviti se, kako trnjeva je bila ta pot! Rajši bi bil preplezal gore cele dežele, nego šel k Lazarju po tem opravku, ko ni vedel, kako bo.

Anton ni imel nobenega strica, nobenega svaka, ki bi ga spremljal k snubitvi, ki bi mu pomagal snubiti... Navada je pa taka, da ženin ne pride sam. Zato je Anton iskal tovariša med sosedi. O, precej je vsak obljubil, da pojde ž njim. Ko je pa povedal, kam jo je umeril, je slehrnemu upadel pogum, pa se je izgovoril, rekoč: „Jaz ne utegnem, dobi družega!“ ...

Tudi Kepca se je lotil Anton.

„Drevi pojdeš z menoj! Boš zame govoril“ ...

„O, če je treba precej! Besede ne zná nihče tako zastaviti, kakor jaz ... Veš, ne da bi se hvalil, pravega si se lotil! Kam bo pa treba iti?“

„Snubit.“

„Snubit? . . . Nu, tako ti rečem, če bo treba kaj pogovarjati in pregovarjati, ni nobenega boljšega od mene, in če se dekle še tako brani, jaz jo bom izpeljal. Boš ti videl, kako znam govoriti . . . Punca bo naša! . . . Za katero se pa obližuješ? . . .“

„Boš že videl.“

„I, nu! Kar povedi, saj ne pojdem precej na vas izkokodakat, ako je treba molčati!“

„Potlej pa ne pojdeš z menoj.“

„Jej! Kako mi malo zaupaš. Ali nisem vaš ‚vojvoda‘? Ni je take dalje, da bi se je jaz ustrašil, kadar je treba iti snubit . . . S takim fantom, kakor si ti, pa bi celo šel, ne vem kam. Saj bi me ne bilo treba biti sram, pokazati te“ — —

Anton se je pa vendar še obotavljal.

„Lej ga, lej, kako mi malo zaupaš! Pa bi si bil družega izbral, če nisem jaz dovolj dober ‚mož‘.“

„Ne bo treba iti daleč. Še iz vasi ne — samo do Lazarja.“

Kepec ga je pogledal debelo, kakor bi se mu bil kos ustavil v grlu, potem je pa s težavo spravil iz sebe glas:

„Dič!“ . . . Drugo je samo goltal, da ga Anton ni umel in je upal, da je dobil pravega.

„Saj bova kmalu opravila“, je opomnil Anton, da bi spravil Kepca v dobro voljo. Toda ni šlo.

„Dič! . . . Boš letel skozi zaprta vrata! Jaz te ne grem gledat“ . . .

„Ali se res bojiš?“

„Jaz koga bojim? Ga ni tacega! Ampak k Lazarju pa že ne grem — se že od nekaj ne moreva videti.“

„Pojdem pa sam!“

Anton je bil razburjen in je šel v stran.

„Pa ravno k Lazarju!“ je momljal za njim Kepec. „K Lazarju? . . . Ti jo bo že dal!“

Ko se je naredila tema, in je bila vas že prazna, tedaj je pa šel Anton sam snubit. Ej, težka je bila ta pot, a potrebna. Zbiral je misli in iskal primerne besede, s katero bi nagovoril očeta in mater. Postajal je malo-dušen, a ljubezen je zmagovala, in na ves strah, na vse pomisleke se je tolažil z mislijo:

„Ona me ima rada. Nihče nama ne ubrani vzeti se!“

Srce pa mu je hotelo razbiti prsi.

Čimbolj se je bližal hiši, tembolj počasi je stopal, in gotovo je hvalil Boga, da je Dolgo selo zares dolgo.

Naposled je pa vsake poti konec, in tudi Anton je prišel do Lazarjeve hiše. K vsej sreči so ravno molili rožni venec, in Anton je imel čas počakati, umiriti se in zbrati misli.

Nekaj časa je poslušal glasove, ki so prihajali iz hiše, nato se je pa odkril in začel moliti z onimi v hiši.

Ni hotel precej po končani molitvi vložiti v hišo, ampak je še nekoliko počakal. Otožnost se ga je polasčala, ko je mislil, kako so sicer ljudje veseli snubača, kako se pripravljajo nanj, a zanj niti ne vedo, da pride, in če bi vedeli, bogzna, kako bi se pripravili nanj! . . .

„Ona vé!“ se oglasi neki glas in mu vrne ves pogum in zbudi kjubovalnost. Trdo stopa do veže in v hišo s pozdravom: „Dober večer!“

Stari je še klečal na stolu in slonel na mizi tiščeč glavo med rokami. Ko začuti prišleca, vzdigne glavo in se ozre v vrata, pa gleda debelo Antona, ki je obstal pri vratih nekako zbegan, ker mu nihče ni odzdravil. Tudi Ančka je molče sklenila roke, zardela in povzdignila za hip oči, potem pa pogledala mater, ki se je prestrašena ozrla v hčer. Ančkine oči so izražale iskreno prošnjo, ki je pa v materinem srcu zbuja grozen strah, da ni vedela, kam bi se obrnila; začela je slačiti male otroke, jih pre-križavati in moliti ž njimi, Ančka pa je odgrinjala posteljce.

Lazar je odmolil in zopet pogledal Antona, pa ga vprašal osorno: „Kaj pa ti štramaš tako ponoči? Ali greš kam zdomi, ker si tako prazničen?“

„K vam sem prišel, oče,“ pové Anton s težavo in naredi nekaj korakov po hiši.

„K nam?“

Lazarju se je poznalo na glasu, da se čudi, pa je gledal Antona, ki ni vedel, kam bi se dejal in kam bi pogledal.

Ozrl se je v Ančko, in ko so se ujele njune oči, je dobil zopet nekaj poguma, da je izpregovoril:

„Snubit sem prišel.“

„K nam?“ vpraša Lazar in v naglasu se je poznalo, da narašča njegova jeza.

„K vam! Ančko mi dajte!“

„Križ božji!“ vzklikne Lazar in se zakrohota, a ta krohot je bil krohot togote.

Lazarica in Ančka sta pa premetavali otroke in obleko, in mati je hrkala in hrkala, da bi vsega ne slišala.

„Svojo hčer mi dajte!“

„Tebi?“ bruhne Lazar in stopi predenj.

„Tebi?“

Glas je izražal zaničevanje, kakršno goji bahaški kmet do revnega soseda.

„Ti si se zmotil, Gornik! Ti nisi prišel v pravo hišo! Gotovo se ti je zmešalo!“ nadaljuje Lazar.

„Tako je! Hčer mi dajte! Ančko“...

„Tebi? ... Tebi? ... Ali blazniš? Kdo si pa ti? ... Ali ti diši denar?“

Lazar je bil iz sebe in je kar sikal v Antona, ki je gledal vanj.

„Denarja nisem prišel iskat, ampak Ančko mi dajte!“

„Takemu beraču?“

„Pošteno služim in nikogar še nisem nadlegoval, pa tudi po vašem denarju ne vprašam. Streho imam, a z rokami bom zaslužil drugo, kar bova potrebovala.“

„Huj! Glejte ga! Kaj pa pravita vedve?“

Mati je globoko vzdihnila, Ančka je pa vsa solzna pogledala Antona.

„Prej ne grem od vas, dokler mi je ne obljubite“...

„Hahaha!“ se je zakrohotal Lazar po sili.

„Pa si jo vprašal, ali te dekle mara?“

Anton se je ozrl vanjo, in Ančka ga je razumela ter izpregovorila: „Oče, rada ga imam“...

Mati, ki je pri prvem hčerkinem glasu planila k nji, da bi ji zamašila usta, ni mogla več preprečiti njenih besedi.

Oče je pa ostrmel in zapičil oči zdaj v hčer, zdaj v ženo pa v Antona, in ko se je zbrala vsa jeza, je pokazal vrata in zarohnel:

„Poberi se!“

„Ali mi jo daste izlepa?“ se je zagrozil Anton in pogledal Lazarju v oči.

„Kaj?“

Lazarja je začelo lomiti po rokah in je šel snubaču naproti z razprostrtimi rokami. Zdelo se je, kakor bi se zdajpazdaj zgrabila, in Ančka se je zbala za Antona, pa je planila med nju, kričeč:

„Anton, beži, beži!“

Tudi Lazarica se je vmešala, pa se je začelo vpitje in pehanje semintja. Za nekaj časa je pa Lazar hodeč po hiši gori in doli sopihal kakor bi bil gore premikal in goltal, Lazarica je pa tarnala in močila hčeri glavo z vodo. Snubača ni bilo nikjer...

Drugi dan je vprašal Kepec še vedno praznično oblečenega Gornika:

„Kako si letel, hahaha?“

Gornik se je nevoljno obrnil in šel v stran, a Kepec je kimal za njim:

„Sedaj vidiš, kako se zajemlje iz bogatinove skledel!“

VIII.

Drugi dan je imel Barbič slab dan, to se pravi, slabo kosilo pri Dolenji Urši. Kaše mu je bila skuhala na svežem mleku ter je polno skledo postavila predenj, a sama je smuknila k sosedi, kjer je bil danes cel dan ženski zbor. Barbiču je precej nekaj neprijetno dišalo, da je začel vihati nos; pa ker se mu je bela kaša tako prijetno režala, je udaril po nji, toda ... brr ... ni je mogel jesti — bila je preveč osmojena. Nehal je, pa zopet začel, ker se mu je kaše škoda zdelo in je bil lačen — pa vse zastonj, kar upirala se mu je...

„Táko-le dá!“ je godrnjal nevoljen. „Saj bi se je še mačka branila!“

Ko je pa prišla Urša v hišo, da bi jo pohvalil, kako je dobro napravila, je zagodrnjal:

„I, kaj si pa delala, da si tako prismočila? Kdo bo to jedel?“

„O, kako si pa izbirčen!“

„Ná, pa pokusi, pa se bom tri dni postil, če jo ti vso sneš“...

Urša vzame žlico in začne jesti.

„Joj! Joj! Pa res!... Kaj si boš mislil... Ljubi moj, nikar ne zameri! Jaz nisem imela časa stati pred pečjo, pa se mi je to naredilo. Ti ne veš, kaj se je zgodilo, ti ne veš“ ...

Barbič je bil radoveden.

„Poslušala sem pa sem bila gredoč na kašo pozabila... Ako hočeš, in ako res ne moreš spraviti te kaše doli, ti bom pa par jajc čez ponev vrgla, da ne boš govoril okrog, da si šel lačen od moje hiše...“

„Dolžna si me napasti, potem pa kakor veš. Nu, kaj pa te je tako zmotilo?“

„Ti, pomisli, bom videla, kaj boš dejal: Gornikov Anton je snubil Lazarjevo Ančko.“

„A— a—a!“

„Res! Ni korajžen, da jo gre snubit?“

„Pa bo?“

„Kaj si neumen? ... Nič ne bo ... Kje pa to more kaj biti!“

„Kaj pa je Lazar dejal?“

„I, kaj! Iz hiše ga je vrgel, punco pa pobil, da še sedaj leži v nezavesti.“

„Jej! ... Jej!“ ...

„Tako je! ... Sedaj pa ne vedó, ali bi šli po gospoda ali po padarja.“

„Mari naj gredó po Gornika — pa bo precej ozdravela!“

„Ti si neumen!“

„Mari si ti, pa Lazar, pa vsi taki!“

„Se ti pozna, da si iz Kozjega repa.“

„Kaj so tam kaj slabši ljudje, kakor ste tukaj na sredi, kâli?“

„Nič prida niste!“

„Ti oklešček ti, babji! ... Molči, pa rajši premisli, kdo je slabši. Ali ni Gornik več vreden, kakor vsi drugi fantje v vasi?“

„I-jov!“

„Zakaj se je pa Lazarjeva ravno za njim pehala?“

„Tako se je!“

„Misliš, da mu ni pomigala, naj jo pride snubit?“

„Tako mu je! ... Beži, beži! ... Sanjalo staro!“

„Sanjalo? Včasih mi pa nisi tako rekla“ ...

„M... m... m! Dedec!“

„Ti, Urša, saj si menda že pametna! Zakaj bi pa Lazar ne dal Gorniku hčere?“

„Dom in Svet“ 1901, št. 11.

„Saj ni neumen! Pa sram ga je menda tudi! Kaj bodo pa ljudje rekli?“

„Kaj pa sedaj pravijo? Ali je to lepo? ... Lazar je bahač. In ako bi bila dekle taka, kakor je stari, bi jaz Gorniku svetoval, naj jo pusti. Tako pa ne. — Naj se vzameta!“

„Kaj ti kaj zamoreš, reva?“

„Jaz? Boš videla!“

Barbič jezen vstane pa se odpravi, ker je bil na jed čisto pozabil. Urša se pa tudi ni hotela več spomniti obljube ... Barbiča je bilo to razburilo, kar mu je bila Urša povedala. Gornika je imel rad, Lazarju pa je bil gorak in ga je veselilo, kljubovati mu ... Krenil je v Kozji rep.

„Pa jo pusti, Anton!“ je prigovarjala Gornica sinu. „I, kaj se pa siliš tja, kjer te ne marajo? Pameten bodi!“

Anton se pa ni dal pregovoriti. Vse je vrelo po njem, in misel za mislijo se mu je porajala, ljubezen in srd sta ga razburjala. Ej, kako bi ga! ... Hvalil je pa Boga, da mu je dal mirnost. Ko je Lazar zbesnel in se vrgel nanj, takrat je Antonu zavrela kri in ga silila k upor; toda obenem mu je tudi šinila v glavo misel, da je nasprotnik — Ančkin oče.

„Ali te bo potem še ljubila, ako prizadeneš očetu kaj hudega?“

Kri se mu je umirila, in kakor neobčutljiva stvar se je pustil sukati Lazarju, ki ga je potem igraje spehal vun.

O, saj bi ga ne bil! Ali če je pa Lazar Ančkin oče ...

Premišljal je, kaj bi storil, a za materin svet ni maral.

Barbič se je prismejal h Gorniku. Po pozdravu je sedel kakor domačin in je gledal sedaj njo, sedaj Antona, ki sta bila oba v zadregi.

„No, si opravil?“ je vprašal Barbič čez nekaj časa s takim glasom, da se je poznalo, da vé vso stvar.

Zato mu ni nihče odgovoril.

„Ali ti nisem pravil, hehehe? ... Fant, sedaj pa imaš!“

„Ničesar nimam“ ... je vzkipeł Anton.

„Saj vem, da ne, hehehe ... Pa tudi nič imel ne boš, če ti je Lazarjeva Ančka vse.“

„Bom videl!“ se je zagrozil Anton.

„Jaz ga tudi prosim, naj si jo izbije iz glave. Pa je samoglav“, je rekla mati.

„Pa take hruške klati, katerih ne doseže, hehehe“ ...

Anton ga je ježno pogledal in se zato-gotil:

„Starec, ali sem te klical in iskal tvoje pomoči?“

„Nič se ne jezi, pa ostaniva še prijatelja! Nisem prišel dražiti te. I, kako je pa vendar bilo?“

Nesrečniku je dobro, ako si more olajšati srce. Tudi Anton si ga je.

„Kaj boš pa sedaj naredil?“ ga je vprašal Barbič, ko je izvedel, kako je bilo.

Anton pa tega sam ni vedel, samo to je trdil: „Moja bo, pa moja bo, pa nobenega družega“ ...

„Da bi ti jo izlepa dal, ne smeš upati; ti Lazarja premalo poznaš.“

„Jaz mu tudi tako pravim, pa me ne uboga in mi ne verjame“, je pritrjevala mati vsa solzna.

Anton pa je bil hud, ker ni vedel, kako bi se izmotal; mati in Barbič mu nista nič tacega svetovala, kar bi se zdelo njemu pametno. Grozil se je Lazarju, ako mu ne bo dal hčere izlepa.

Mati je tarnala:

„Moj Bog, še v nesrečo nas spravi zaradi te ženske!“

Barbič pa je dejal čez nekaj časa skrivnostno:

„Jaz pa vem, kako bi jo Lazarju vpihal in punco dobil“ ...

Gornica ga je sumljivo pogledala, toda Anton se ga je oklenil, kakor se oklene utopljenec bilke.

„Vi veste, vi? Pomagajte mi!“

„Pa si ti fant za to?“

„Jaz ne? ... Jaz? ...

„Pa dekle mora tudi biti!“

„Moja Ančka? ... Ta me ljubi!“ ...

„Pa jo poizkusi!“

Anton ga je pogledal, kakor bi hotel ugeniti Barbičeve misli. Ta se je pa nasmehnil in dejal: „Pobegni ž njo!“

Mati in sin sta ostrmela, in ona je dejala: „O, to pa ne! To pa ne! ... Po poštem potu se vzemita ali pa nič!“

„Ako pa ni drugače mogoče?“

„O, meni je vse eno“, je vzkliknil Anton.

„Nič ni nepoštenega ... Poslušajte, kako si mislim jaz to stvar. Lazarja poznam. On ima velik srd do revnih ljudi. Revnejšega kakor je sam ne pogleda lepo in ne izpregovori ž njim prijazne besede. Za svojo hčer bo iskal bogatega ženina, in ljubezen ne bo čisto nič odločevala. Kaj je tacemu človeku ljubezen, zlasti ako se njega ne tiče! On bi skoprnel jeze in sramote, ako bi imel zeta v Kozjem repu, kjer vsi nismo za enega trdnega kmeta. Tvojo snubitev veš, kako je sprejel, in sedaj pravijo, da kar besni. Hči in žena morata dosti pretrpeti ... Da bi jo dobil izlepa, ne moreš misliti, izsiliti je tudi ne moreš, a njegove smrti čakati seveda ne kaže, ker taka grča nekaj prenese in lahko vsi drugi prej umrjemo kakor on. Ako se imata res rada, da drug brez družega živeti ne moreta, pobegnita zdomi v Ameriko pa se tam poročita ... Potem vaju pa tudi Lazar ne bo mogel razdreti. Nu, ali ti je všeč moj svet?“ ...

Antonov obraz se zjasni kakor nebo po viharju, mati pa tolče z rokami in odmajuje: „Oh, Anton, samo tega ne, samo tega ne! ... Kaj bom počela jaz brez tebe?“ ...

„Saj bo nazaj prišel, stara! ... Nekaj časa boš že potrpela.“ ...

„Jaz pojdem!“ je rekel Anton odločno in se hvaležno nasmehnil Barbiču.

Mati je zajokala in očitala Barbiču, da zapeljuje sina.

„Kaj, stara? ... Jaz zapeljujem? ... Ali je to kak greh, ako pomagam dvema do sreče?“

„Oče te bo klel zato!“ ...

„Hahaha! On kolne še za bolj prazen nič ... Tudi jesti mi dá s kletvico ... O, to bom že prestal.“

„Zapeljivec! ... Sin, ne poslušaj ga!“ ...

„Jaz pojdem, nihče mi ne ubrani!“ je ponovil Anton materi.

„Ako se bo pa dekle branilo, hehehe?“ ...

Anton je osupnil; a kmalu je bil zopet pogumnejši, saj mu je nekaj dejalo, da je Ančkina ljubezen močnejša kakor strah pred očeto in široko morje...

Naposled se je vdala tudi mati Gornica, zlasti ko ji je sin obljubil, da se vrne kmalu domov...

Vse to je ostalo tiho, in Gornikov Anton se je skrbno pripravljaj na pot v Ameriko. Izprva je bil res nekaj v dvomih, ker ni vedel, kaj bo rekla Ančka; ko mu je pa obljubila, da gre z njim, kamor hoče, je bil vesel. Ker ni mogel dobiti dovolj denarja, da bi izginila oba kmalu, sta sklenila, da pojde najprvo on, in ko bo zaslužil prvi denar, ji pošlje karto, da pojde za njim.

Podgorski Škodek mu je posodil denar za pot, in Gornikov Anton se je poslovil od matere, Barbiča in drugih znancev in je odpotoval z lahkim srcem, saj mu je Ančka dejala ob slovesu: „Anton, samo tvoja sem in s teboj grem, kamor hočeš“ ...

* * *

Lazar je pa dejal: „Ali ste ga videli?... V Ameriko mora, ker nima doma dovolj kruha! Pa je hotel mojo hčer?... Kaj si vse ne spomnijo dandanašnji, ti potepuhi!... Moj denar mu je dišal, pa ne moje dekle... Jaz poznam Kozjerepce!... Punca, Boga zahvali, da se nisi ujela.“

Ančka je molčala, v nedeljo potem je pa šla k sv. Antonu in mu zaupala svoje težave.

(Konec.)

Ko pride skozi log...

Ko pride skozi log
večerna urica,
zapoj mi, ah, zapoj,
tamburica!

Zabrenkaj pesemco
otožno, tiho mi,
kako na svetu se
težko živi.

Kako trpi srcé
fantiča mladega,
ko mrzlo zapusté
vse nade ga...

Kako sprehaja se
po gozdu beli dan
in vodi svetlo luč
črez širno plan:

s fantičem pa je mrak
in grenka urica — —
ah, poj, otožno poj
tamburica!

Cvetko Slavin.

Za ciljem.

Plava, plava čolnič
onkraj daljnih milj,
vabi ga v objetje
zaželjeni cilj.

Sveti luna jasna,
spremlja mirno ga,
da ji ne pogoltne
mórje širno ga.

Jadram jaz po svetu,
polnem izkušnjav:
Váruje in spremlja
zvesta me ljubav.

Leo Levič.

Poslednji akt.

Povest iz literatovega življenja. — Spisal Ivo Trošt.

(Dalje)

III.

Dolgan je pisal, pisal...

Očetovsko mu naklonjeni Slavec je rad priložil, vračaje mu prebrane rokopise, še droban listek s še drobnejšo pisavo, kjer mu je svetoval marsikaj dobrega pa odsvetoval premnogo nebistvenost in trivialnost.

Dolgan je čutil, kako se izpopolnjuje, in tudi Slavec mu je to zaupal; nobeden pa ni umel, kako da mu razna uredništva navzlic temu vračajo rokopise ali pa jih ne priobčujejo molčé. Zaradi tega ni obupaval.

Saj mu je bilo srce tako polno dobrih, plemenitih in zrelih misli in ljubezni. Tudi ljubezni...

Z Lino sta že vse dognala, kar se jima je zdelo potrebno za poroko.

Začela sta čutiti, da sta zares ustvarjena drug za drugega. Zato sta občevala vsak dan zaupneje. Povedala sta si vse doživele križe in težave, še rajši pa veselje in prijetnosti. Dolgan se je veselil njene iskrenosti in celo otroške naravnosti.

Neki dan mu je zaupala, da ni njena dota niti tolika, kakor jo ima navadno kmečko dekle. France Dolgan je pa z grozo in strahom v srcu izprevidel, da njena dota ni niti tolika, kakor njegovi — dolgovi.

In veselje mlade dvojice je izginilo, kakor izgine krasota pomladnega jutra, ko se še pred poldnem pridrevé hudourni oblaki z gromom in treskom.

Krčmarica je bila namreč vso stvar uredila zelo praktično. Samo da ga privabimo, si je mislila, potem ga že Lina priklene na-se, saj zna; ona je moje krvi! — In z neopisnim zadovoljstvom se je spomnila, v kako veliko srečo so ji štele tovarišice, da je znala tako zgodaj in tako spretno ujeti moža. Modrovala je pa zvečer z možem še dalje: „E, poznam jaz take ljudi! Nekaj je gotovo pri-

hranil, čeprav plača prijateljem kak poliček pijače. Taki so stari samci!“

Mož ji je pritrdil, kakor vselej.

Dolgan je res plačal mnogo Lini za nakit, po katerem je uprav hlepela, mnogo prijateljem za pohvalne in vzpodbujevalne besede, in dalje ko je premišljeval svoj položaj, toliko bolj strah ga je bilo zakona z Ločnikovo Lino.

Ta je pa kmalu slutila, zakaj ima Dolgan vedno več uradnega posla zunaj, da mu ni treba obedovati doma pri njej, kakor po navadi, in kmalu se ji je tudi zazdelo, kaj je krivo nevšečnemu razdoru. Tedaj se je odpravila domov, prejokala celo noč in cel dan, in prav nič ji niso branili in tudi ustavil bi je ne bil nikdo.

Mali Puntarič je ugenil, da se zato ni poslovila pri Dolganu, ker se ji je preveč mudilo domov — iskat drugega moža. Društvo se je krohotalo rjavčevemu dovtipu, Dolgan se pa le ni omajal, da bi plačal za pijačo, kakor običajno ob prilikah, ko so se zbrali v trgu dacarji širnega okraja ali pa odborniki podporne blagajnice.

Nemirno so se spogledovali in počasi, vsak zase srebali iz kozarcev. Puntarič je že nevoljno mrdal z brkami, kakor zajec, in izkušal sam spraviti nekoliko več živahnosti v družbo. Popravil je brke na levo in desno, pa so ga slušale, kakor bi bile jeklene, in pripovedoval je potem, ko so že drugič z laskavo napitnico proslavili nepreračunljivo Dolganovo modrost, da je pustil ničemerno dekle, trčili na njegovo pisateljsko slavo — : pripovedoval je potem na vsa usta, da je sicer šla Lina domov iskat moža, pa da ga ne bo dobila kmalu.

„Toda —“ možiček je slastno mlasknil z jezikom in pogledal tovariše, potem dvignil kupico — „na zdravje — že tretjič — gospodu

šefu, da ga ni cenjenemu društvu in svetovni literaturi ugrabila Lina. Živio!“

Tovariši so se smejali, smeh pa je sezal Dolganu v srce.

Pa mali rjavček se premakne na levo in desno, potegne krepko iz kupice, takoj nato iz smotke, oči mu izpod kratkih, skoro nevidnih obrvi švignejo zmagovito po vseh glavah, pa začne:

„Nekaj novega, hm, gospodje!“

Družba je pričakovala za gotovo kako debelo šalo. Puntariču so se zopet razširile ustnice, kakor zajcu, ko grize solato.

„Hm, danes je v časnikih, ali niste še čitali? — Deželni poslanec Metlika je predlagal danes, ne, včeraj v deželnem zboru, naj dežela prevzame našo podporno blagajnico ter nam iz lastnih dohodkov zagotovi penzijo, kakor jo imajo drugi deželni uradniki. In predlog je sprejet. Zato pa: Živela dacarija!“

„Toraj smo vendar dočakali?“ so se neverjetno spogledali možje med seboj. Zazveneale so kupice, in vino se je zaiskrilo vsled krepkih, morda celo prekrepkih udarcev; Dolganova kupica je padla na tla in se razbila ...

„Živio, živio, gospod pisatelj! To pomeni: ex! Pa ga dajmo!“

Puntarič je še stal s kupico v roki za mizo in z napol odprtimi očmi opazoval nenavadni dogodek, potem je z izzivajočim pogledom proti Dolganu zvrnil vino v grlo in natočil drugo. Tovariši so se jeli družiti na obeh konceh mize in klicati litre in „štefane“. Novica je družbo presenetila in oživila. Dolgana je stresal mraz, vino mu ni dišalo več. Vstal je in zapustil družbo, a računa ni plačal, da-si so se vsi čudili.

„Nocoj ima že zopet ‚luno‘. Gotovo napiše kaj lepega“ — ugame prvi, in Puntarič pristavi: „Nocoj napiše gospod revident, kako dobro se bo godilo še dacarjem na svetu, ko nas ne bo več. Ehej!“

Samo nekateri so se zakrohotali; večina ni bila zadovoljna, da se je Dolgan umeknil tako nenadoma; zdelo se jim je še premalo mokrote.

Zato so nadaljevali začeto delo na svoje zdravje ...

Dolgan se je doma naslonil na okno, gledal na slabo razsvetljeno cesto ter videl bližajočo se sramoto in slednjič zavrgel vse načrte o posojilu, ki bi itak zbudilo sum o njegovi zvestobi

— Takoj bi me spoznali ter mi očitali, da sem slepar, defraudant ... Tega nikakor!

— Rajši smrt!

Nekaj tednov je nosil v prsih žareči ogenj, nekaj tednov je rjavelo njegovo pisateljsko pero, in razna uredništva so se čudila tolikemu premirju.

Slednjič je sklenil opisati svoje življenje ter je poslati odličnemu uredniku odličnega društva v glavno mesto. Dočim bodo njegov poslednji proizvod presojali imenitni gospodje, pride gotovo višji nadzornik prevzemat podporno blagajnico za deželni penzijski zaklad in — končat njegovega življenja bridkosti. S smrtjo pa opozori ocenjevalce na-se, kar delu samemu ne bo na kvar. To mu celo poviša vrednost, čeprav bo moral honorar in pisateljsko slavo odložiti za po smrti ...

In o prostih nočnih urah se je zopet zlagala v Dolganovi pisarni neutrudno pola na polo. V srednjem najvišjem predalcu nastavka na pisalni mizi se je v mogočni kopi dvigala Dolganovega življenja bridkost in prevara.

IV.

V javnosti so mnogo govorili in časniki so na široko razpravljali o poslanca Metlike predlogu: naj dežela sama skrbi s primernimi prispevki za penzijo svojim služabnikom, ki prosijo za njo že, kar ima dežela užitnino v zakupu, ter opozarjajo javno, da so na starost prepuščeni samim sebi, za podporo jim je pa — beraška palica.

Dolgan je zaman pričakoval več mesecev, da pride v ta namen višji nadzornik vsaj pregledat podporno blagajnico. Na blagajnični knjigi je pa zvesto čakal — za slučaj kakršnegakoli iznenadenja — šestcevni revolver.

V takem položaju, med življenjem in smrtjo, je Dolgan pisal in pisal povest —

dramo svojega revnega življenja ter brezupno čakal neizogibnega konca. Trpel je, da nihče ne more izvedeti, kako. Trpel je tako, da se je slednjič že privadil peklen-skim mukam. Jedel ni skoro nič, pil veliko, pušil premnogo. V družbi ga niso videli, a službo je opravljal z neko mrzličavo naglico in natančnostjo.

Strašne so bile noči brez spanja. O, ko bi utegnil še živeti! Začel bi še enkrat življenje, vse drugo in vse drugače. Ne bi se lovil za prazno peno, za puhlo slavo; deloval bi tam, kjer bi nedvomno mogel koristiti sebi in drugim duševno in materialno.

Domislil se je svojih mladih let, svoje matere, prvih besed, prvih igrač in prvih molitvic. Vse je bil že pozabil, a sedaj mu vstajajo zopet v spominu ti glasni svedoki njegovega izgubljenega življenja... Ali ga je zato učila mati, zato ga vzredila, da je oškodoval človeško družbo, da se je doteknil težko prihranjenih žuljev svojih tovarišev? Morda je zato žrtvoval njegov oče zanj vse?

Ob takih mislih se mu je zdelo dostikrat, da ne dočaka določenega trenutka, ko stopi k blagajnici višji nadzornik, marveč da si mora takoj zapoditi kroglo v glavo, sicer mu zavró možgani, se mu zmeša pamet in zmeša tudi njegov načrt s poslednjim delom.

Je-li zaslužil kaj tacega? Seveda; ali ne kaže tega režeča se mu izpraznjena blagajnica, zevajoči predalci v blagajnični knjigi; ali ne potrjuje tega njegova vest, da, vest — kje neki jo je pozabil?

Kaj, niti iskrice ni, ki bi vsaj nekoliko pričala, da ni živel popolnoma zaman? Morda — njegovi spisi. Hm, spisi! Ali bi bilo solnce zgrešilo svoj tir, ali bi bilo človeštvo v moralnem, gmotnem ali katerem pogledu sploh slabše, ko bi ne bil napisal niti besedice? Priznati je moral, da ne; priznati je pa moral celo, da bi bil on gotovo še France Dolgan, revident, morda tudi kaj več — brez dolga, brez sramote, ko bi ne bil niti enkrat pomočil peresa za javnost... Pa njegova služba? Služil je za — kruh. To delajo tudi drugi.

Živeti mora vsakdo in služiti potrebni živež. To ni nikakršna zasluga!

Ako je zvečer, ali bolje — zgodaj zjutraj, ostavil na mizi nebroj izpraznjenih steklenic in kup pepela od raznih smotk na tleh ter je potem legši v posteljo še zdihnil, kakor zdihne tudi goved, ko se vleže, ker ne zna moliti, se je to zgodilo samo iz navade, mehanično. In če se je spomnil, da je svoje dni opravljal svoje dnevne molitve, se mu je obraz nategnil v ironičen nasmeh, češ: Kaj mi je pa pomagalo? ... Tako je bil obupan —

*

Zopet je sedel neko jesensko jutro po prečuti noči pri pisalni mizi in ogledoval koncept poslednjega poglavja v svojem romanu „K Nirvani!“, poslednji akt svojega življenja. — Brežutno je premišljal, kako naj se junak Branimir — to je bil on sam — poslavlja z brezpomembnim življenjem...

Ah, to sceno mora naslikati klasiško, to mora opisati, kakor da jo je pisal s svojo srčno krvjo!... Takó-le nekako:

— Krasno pomladno jutro se koplje v mladostno živahni naravi. Gozd in livada se poljubljata v solnčnem soju, od zemlje se pa dvigajo proti solncu lahne meglice, ki hočejo zastreti nebeškemu vsevidcu najnovejšo zaroko. Toda meglice se dvigajo proti solncu in — izginjajo v njegovem objemu. O vesoljstvo, ali si ti res vesoljstvo? „Kar rodi se, da pogine?“ — O Nirvana! Nisi li ti vesoljstvo? Pa kakšno vesoljstvo? Iz tebe se ne povrne nič. Od kod izhaja pa vse, da trpi? ... Tudi jaz se vrnem ... ali v tebe?

V vigrednem cvetju se pomlaja gozd in po gozdu pokajo sredi cvetočih volčinovih cvetov, sredi belih telohov, zvončkov in zlatic — suhe veje pod Branimirovimi nogami: glas kakor raglja velikega petka v oživljeno naravo. Tam gori v gostem vejevju pa kuka siva kukavica, premolkne in zopet kuka ter zleta za mrčesom ... V višavi nad gozdom kvaka neprikupna vrana. Morda sluti ... mrtvaško pesem — — —

V praznični opravi stopa Branimir s knjižico prepisanih svojih zbranih povesti v

desnem in s samokresom v levem žepu po samotnem kolovozu...

Kukavica ponavlja: „Ku-kuk, kukuk, ku-ku-kuk“, in Branimir šteje: „Ena, dve, tri — ku-kuk.“

„E, poberi se k vragom! Me li vidiš in se še ti norčuješ? Vse mi je navskriž. Potrpi! Kmalu bo bolje! Branimir: naprej! Andrej Hofer je junaško stopal na morišče Stopaj, Branimir! Vse sva že obračunala.“

Na morišče je stopal Branimir, pa sam, molče in junaško smrti zroč v oči — lastni smrti. Svojcem, prijateljem in znancem je ostavil na stanovanju list, ki se je začel: „V svoji veliki zapuščenosti nisem mogel drugače. Vse se pogreza v zemljo, v zemljo se povrnem tudi jaz. Ne žalujte, ako se je moralo zgoditi naglo. Moj spomin ostane med Vami ter se dvigne kakor Feniks iz plamena v jasne višave, kjer se Vam bo prijazno smehljalo in se z Vami radoval. Ne bojte se zame!“ — — —

Prijetno je ogrevalo toplo solnce, veselo so prepevali drobni ptički, metulji in hrošči — vse je oživel in oživilo novo življenje — Branimir ni slišal ničesar. Zdelo se mu je, da je celo isti rjoveči lev obupnosti in očitaj, ki je noč in dan hropel v njegovem spominu, obrnil v tem slovesnem, da, naj-slovesnejšem trenutku svoj, po Branimirovi krvi hlepeči gobec strani in umolknil.

Branimir se je ozrl ponosno naokolo, da bi ga ne motil kak človeški glas še v poslednjem hipu, ko neha vse, kar je samo človeško — pozemeljsko... Stopil je na skalo nad prepadam v zijajočo globočino. Kakor v živih slikah — na kinematografu — mu je še enkrat zdrknilo ničeva minulo življenje mimo oči, življenje do prepada nad brezdnom... Začel je govoriti samemu sebi v bodrilo: „Neumna igra, ki te nazivljajo življenje, jaz te zaničujem. Kaj si mi bilo, življenje? Dirka za kruhom. Ko sem mislil, da sem dosegel kruh, dosegel sem smrt. Zato ne izgubim s teboj, življenje, nič dobrega. Ako sem slabo gospodaril s tujim denarjem, je bila tega kriva družba, družba pa dobi

svoj denar gotovo povrnjen: ergo — je družba še na dobičku. Na dobičku bom tudi jaz, ker ostavim neznosno družbo in preganjajoče me dolgove... Torej le k Nirvani, k Nirvani!“

In Branimir pogleda pod seboj v globočino, nastavi samokres — — pok!

„Junaško si se boril, Branimir!“

France Dolgan je sedel nepremično za mizo in se tako vglobil v svoj koncept ter morda tudi v resnični konec svojega trpljenja, da ni slišal, ko je nekdo že drugič potrkal na duri. — „Pok, pok, pok“, potrka tretjič.

Dolgan vstane in se mehanično odpravi odpirat. Njegove misli so bile gotovo še nad prepadam ali celo v prepadu. Odpre, in predenj stopi — sam višji nadzornik Slanec z besedami:

„No, Dolgan, kaj ste res Vi“ — —

Dolgan ni niti poslušal vprašanja. Nagloma je bil pri blagajniški knjigi in hkrati je že imel v roki samokres...

„Hudnika! Ljudje božji! Na pomoč! Ta človek nori! Ne, ta človek sanja! Dolgan, pamet! Vi ste res spali...“

„Oprostite! Tam-le je vse pojasnilo!“ Pokaže na mizi list, nastavi smrtonosno orožje na sence in sproži, da votlo zadoni po mali sobici. Hkrati je pa ležal — revolver za Dolganom na tleh, in ko ga je v gostem dimu mogel zagledati nadzornik Slanec, ga je pograbil s tresočo roko, dočim je Dolgan stal pred njim — živ, zapanjen, prepaden in brezupen, kakor obsojenec — — —

„Kaj Vam je, Dolgan? Vi ste razburjeni! Čujte, kaj Vam povem, da pomirim Vaše živce! Sicer sem Vam namenil to povedati pozneje. Čestitam! Vaša povest „Moderni maliki“, s katero ste pred par meseci konkurirali za nagrado, je — sprejeta in obdarovana s prav častnim honorarjem!“

In Slančevo oko, dasi se je možu na licu še poznala razburjenost, ga je gledalo očetovsko prijazno. Dolgan je pa zazijal z očmi, usti in nosnicami: „A-a-a-a! Torej!“

Končati ni mogel, samo pogled mu je uhajal skozi še ne polegli dim — na blagajniško knjigo.

(Konec.)

Iz početka češke znanstvene književnosti.

K petstoletnici smrti Tomáša ze Štítného.

Spisal *dr. Eugen Lampe.*

„Bil je ob času kralja Václava češkega tretjega¹⁾ spoštovan gospod, Tomáš ze Štítného, dober pisatelj, v svojih letih čaščen in v plemenitem življenju vztrajen do starosti. In ko je bogomiseln in pokojno živel na svoji trdnjavi, zložil in razložil je te knjige v češkem jeziku, sicer v drugih besedah, v našem času neobičajnih, ki se pa nahajajo v stari češki govorici, katere boš razumel, ako jih večkrat čitaš. In ker je bil tudi razuma bistrega, govori z besedo zalo in milo. V teh knjigah se je držal pisma svetega starega in novega zakona in svetih učiteljev in jih je razdelil v tri knjige. A na mnogih mestih in posebno ob začetku imajo učene in visoke misli za one, ki so življenja in mišljenja k Bogu povzdignjenega in kateri imajo o Bogu višje spoznanje, kakor navadni. Zato pa, komur bi se zdele izprva težke in nelahke, ne zdvomi; zato pretrpi skomine in to ostrost, kakor onega vina na oni svatbi, ki se je dalo najprej, potem se ti bo okusnejše, milejše dalo. Ali kakor učencem v šoli pravijo: Na lahko prebrano enkrat, ugaja; a desetkrat prebrano, se bolje razume ...“

Tako se začenja uvod, katerega je napisal prepisovatelj v budyšinskem rokopisu h knjigam moža, ki ga smemo imenovati začetnika češke znanstvene književnosti. Ker je ravno letos petsto let, odkar je umrl, in ker je živel ob meji dveh glavnih dob češke zgodovine, neposredno preden se je vnela husitska verska borba, posvečujemo mu tukaj skromen spomin.

Kakor povsod, začenja se tudi pri Čehih književnost s pesništvom, katero zajema svoje

misli iz verstva. Potem nastane zgodovino-pisje, in šele pozneje se začne razvijati znanost. Pri Čehih do konca štirinajstega stoletja ne moremo govoriti o znanstvenem slovstvu. Češke glose k besednjaku „Mater Verborum“, katerega postanek stavijo v leto 1202.¹⁾, pač niso znanstveno delo, ampak le pripomoček za umevanje latinščine, ne gledé na to, da jim novejša kritika odreka starost in jih stavi celo v devetnajsto stoletje. „Knjha starého pana z Rožmperka“ († 1347) je sicer važen spomenik staročeških pravnih običajev, a se ne more imenovati prav znanstvena knjiga. „Rád prava zemského“ (1348—1355), ki je bil spisan najprej latinsko in prosto preveden na češki jezik, tudi ni izvirno znanstveno delo. Zato ima pač prav František Stejskal, ki imenuje v ravnokar izišli izdaji Tomáševih „Řeči besedních“ Tomáša ze Štítného prvega znanstvenega pisatelja češkega.²⁾

V Čehih se je znanost gojila že davno. Veliki dobrotnik češkega naroda Karol IV. (1346—1378) je ustanovil prvo vseučilišče v srednji Evropi l. 1348. Na tem vseučilišču se je seveda poučevalo le v latinskem jeziku, in imelo je čisto mednarodni značaj. Učenci in dijaki so se zbirali tam iz sosednjih nemških dežel, celo iz Francije in iz Anglije so prihajali v Prago učenci in učenci. A to ni škodovalo češki narodnosti, ampak ji je mnogo koristilo. Saj je takrat znanost imela edino v latinščini oni jezik, ki je bil sposoben, da jo točno izrazi in razširi. Drugi

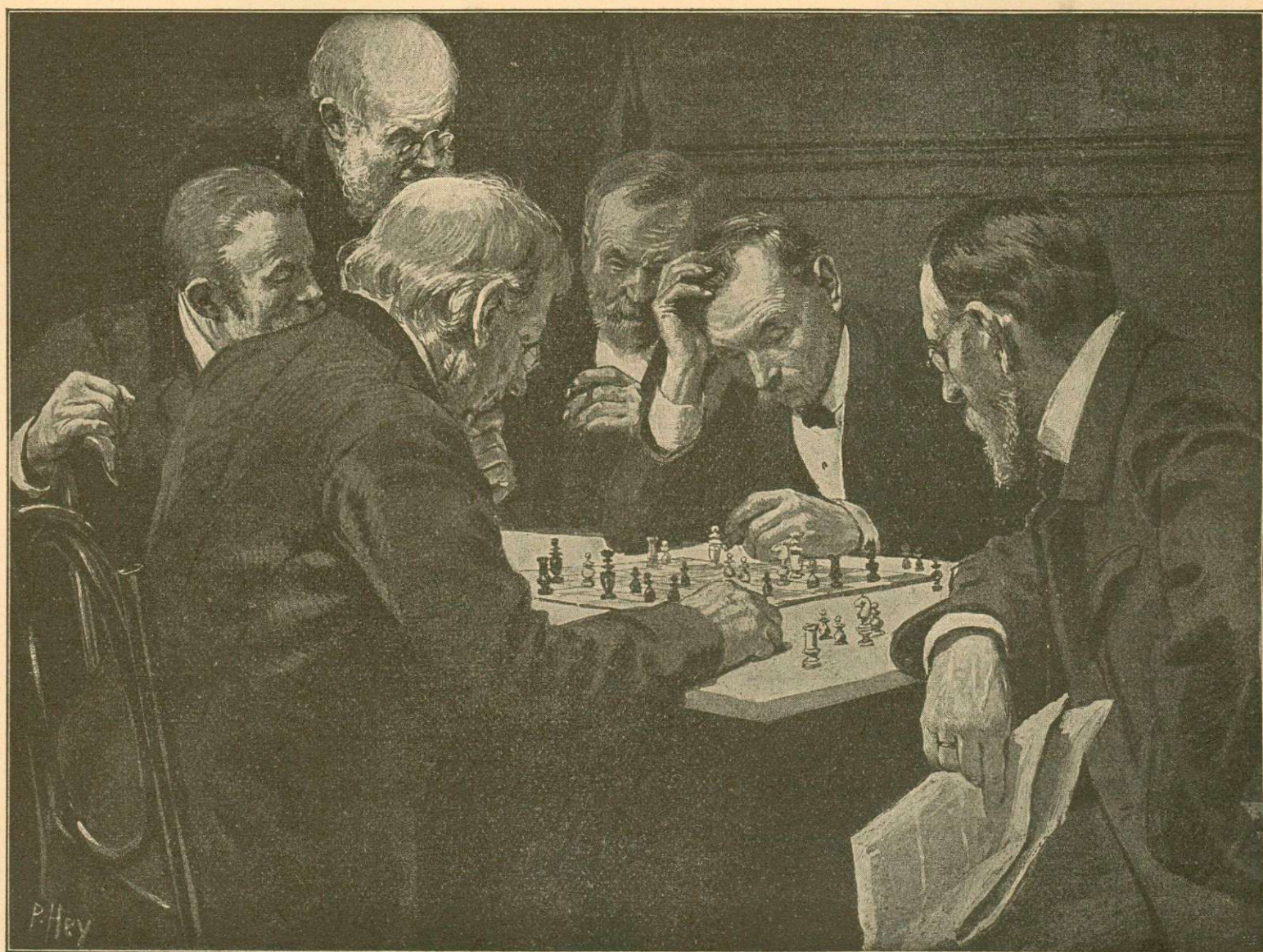
¹⁾ Pypin a Spasovič: „Historie literatur slovan-ských“, přeložil Antonín Kotík. V Praze 1882. II. 293.

²⁾ „Duchovní knihovna“ v Brnu je priobčila letos v spomin petstoletnice Tomáševy smrti njegove „Řeči besední“, katere je po budyšinskem rokopisu pripravil za tisk František Stejskal, kooperator na Král. Vinohraděh. (Ročník XXI., číslo 2.)

¹⁾ Navadno imenovan Václav IV. (1378 - 1419), sin Karola IV. Václav III., sin Václava II., ki je bil l. 1306. umorjen v Olomucu, ni bil kronan za češkega kralja.

jeziki so bili še neoglajeni in manjkalo jim je znanstveno določenih terminov, brez katerih se veda ne more razviti. Praga je postala kulturno središče za celo srednjo Evropo. Zakladi znanosti so se zbirali tam ob bregovih Vltave, in iz njih so zajemali Čehi, dasi v tuji posodi, vse, kar je bila dotlej dosegla omika zapadnega sveta.

tudi med preprostim ljudstvom v njegovi govorici. To prepričanje je imel zlasti Jan Milič († 1374), slavni cerkveni govornik, kateri je prostodušno in odkritosrčno v svojih govorih bičal vse slabe strani tedanje družbe. Tudi Hus poznej ni ostreje nastopil proti zlorabam, ki so se pokazale tuintam v cerkvenem življenju; a Milič je znal opravičeni

Pri šahu.

Ta napredek splošne omike je povzdignil češko samozavest. Ko bi ne bile nesrečne husitske vojske razdrle velikega dela Karola IV., bi stal danes češki narod v središču Evrope pač v čisto drugi narodni sili, kakor stoji dandanes!...

Kmalu so se našli možje, ki so spoznali, da ni dovolj, ako se znanost goji samo za učenjake na vseučilišču v latinščini, ampak da je treba znanstvene pridobitve razširjati

srd proti istinitim napakam združiti s cerkveno pravovernostjo, česar Hus čez nekaj desetletij ni več znal. Milič je kot duhovnik bil v cesarski pisarni in imel velike dohodke pri cerkvi sv. Vida v Pragi. A spoznal je, kaj je v njegovem času najbolj potrebno. Odrekel se je svoji službi in se posvetil popolnoma češkemu cerkvenemu govorništvu. Izpočetka ni imel mnogo poslušavcev, a „njegov silni duh, ki je žarel iz njega v

božji milosti“¹⁾, je kmalu pokazal svojo moč nad poslušatelji. Govoril je po tri- do štirikrat na dan, učenjakom latinsko, ljudstvu češko; nemščine se je naučil šele v poznejših letih.

Ta veliki in oduševljeni cerkveni govornik je zbudil Čehom pisateljski dar Tomáša ze Štítného.

Štítné, rojstni kraj Tomášev, je vasica počáteckega okraja, ki je l. 1890. imela 390 prebivavcev v 59 hišah. Župnijska cerkev je bila v Žirovnici, pet četrtn ure daleč. Je li bila tam takrat tudi šola, ni dokazano. Sicer je že takrat zahtevalo cerkveno pravo, da mora biti pri vsaki župnijski cerkvi tudi šola, vendar se je Tomáš v svojih spisih nikjer ne spominja, ampak pravi, da je od svojih starišev dobil prvi pouk v pisanju. Bil je iz viteške rodbine, katera je imela v posesti polovico cele vasi. Ne vemo, kako je bilo ime očetu in materi. Tudi ime njegove žene nam ni znano. O njej vemo le to, kar Tomáš o nji piše svojim otrokom: „Videli ste, kako vas je vaša mati ljubila prav zastonj, dasi ji niste prej nič dobrega storili. Zato se vedno spominjate svoje matere, ker ona vas je lepo in v ljubezni vzgojila, gotovo z večjim trdom, kakor to delajo mnoge matere... Dasi je ona po božji naredbi šla s tega sveta, ne sme njen spomin in ljubezen do nje nikdar iti iz vaših src.“

Tudi rojstno leto Tomáševo ni prav gotovo. Erben in Hanuš sta stavila njegovo rojstvo v l. 1325., a po novjšem preiskovanju se je Gebauer odločil za l. 1331. Leta 1348. je šel Tomáš na novoustanovljeno praško vseučilišče. Poleg modroslovja in „svobodnih“ znanosti je poslušal gotovo tudi bogoslovje, ker ni verjetno, da bi se bil tako visoko izobrazil pozneje sam, ne da bi se bil učil od dobrih učiteljev. Sam pravi: „Rad sem čital o božjih rečeh, rad učitelja poslušal. in še mi je misliti o tem.“²⁾

Z vseučilišča se je vrnil na dom ter je po smrti starišev prevzel gospodarstvo. Imel

je dva sina in tri hčere; znani sta nam samo imeni Anežke in Jana.

Pa domače gospodarstvo na viteškem gradiču mu ni zadostovalo. Njegov bistri duh je hrepenel po znanosti in višji izobrazbi. Zato je hodil pogostoma v Prago k svojim literarnim znancem, in tam je poslušal cerkvene govore Miličeve. Njegova ognjevita beseda ga je navdušila, in kmalu je iskal njegovega prijateljstva. Kako rad je imel Tomáš Miliča, kaže ta prigodbica. Jan Milič je bil jako radodaren in je večkrat razdal vse, kar je imel, da bi pomagal revežem. Ko je videl Tomáš, da Milič prezeba, ker nima gorke obleke, mu je ponudil svoj kožuh, ki je bil podšit z lisičjo kožo, a s tem pogojem, da ga ne sme nikomur darovati. Milič ni sprejel ne pogoja ne kožuha.

Ko sta v Třeboni pana Jan in Peter z Rožmberka ustanovila avguštinski samostan, je hodil Tomáš tja v knjižnico in tam proučeval bogoslovna in modroslovna dela svetega Avguština. Milič ga je nagovoril, da naj začne pisati v češkem jeziku. Najprej je prestavljal, pozneje pa pisal samostojno. Ko mu je umrla soproga, in so otroci odrastli, se je hotel popolnoma posvetiti samo pisateljstvu. Svoj imetek je dal v najem Zbyňku s Kamenice in šel v Prago. Zbyněk je bil pa slab najemnik. Ničesar mu ni plačeval, in slednjič je Tomáš s težavo rešil svojo posest, da ni zapadla kraljevemu fisku. Umrl je l. 1401. v Pragi.

Bilo bi preobširno, če bi se baval podrobneje z vsemi njegovimi spisi.¹⁾ Ozrimo se le na glavno njegovo knjigo „Řeči besední“.

¹⁾ Poleg raznih prevodov je Tomáš ze Štítného napisal sledeča samostojna dela: „Knížky o víře, naději a lásce“, „Výklad na Otče náš“, „Zdravas Maria“, „O trojím stavu lidském (panenském, vdovském a manželském)“, „O hospodáři, hospodyně a čeledi“, „O devíti stavích lidských“, „O trojím slavu onoho světa“, „O třech hierarchiích nebeských“, „Ostnech svědomí“, „O pokušení d'abelském“, „O 7 svátostech“, „O hříších“, „O šlechetnostech“, „O základních ctnostech“, „O sedem šlechetnostech, jež bojují proti sedm úhlavním hříchům“, „O sedm dářích Ducha sv.“, „O osmeru blahoslavenstva“,

¹⁾ Pypin a Spasovič, tam 310.

²⁾ „Duchovní knihovna“ XXI. 2. Str. 8.

Tomáš ze Štítného je deloval v smislu one vede, ki vidi v vseh znanostih celoto. Središče te celote je bogoslovje, ki se po modroslovju veže z vsemi drugimi vedami. Zato med vedami ne more biti nasprotstva; saj vse izhajajo iz enega vira večne resnice. To je vodilna misel onih velikih školastičnih del, ki obsegajo vse znanstvene pridobitve tedanje vede v enem sestavu. Moderni duh se je razdelil v stroke, in vsak preiskovavec gre svoja pota, ne da bi se zmenil za drugega. Školastični duh pa je bil duh enote. Vse, kar je dosegel, je spravil v zvezo s svojim zistemom. Tako so nastala ona velika dela, ki so znana kot „Summe“ („Summa theologica“ ali „Summa philosophica“) — res orjaški spisi, ki so občudovanja vredni samo zaradi svoje enotnosti. Najslavnejša med temi je „Summa theologica“ sv. Tomaža Akvinskega. Tolika jasnost besede, ostrost dokazov, taka prozornost celega sestava se pač ne najde v nobenem drugem modroslovnem zistemu. Školastik začne z Bogom in premišlja njegove lastnosti, potem pa preišče vse stvarstvo v razmerju do Boga, a tako, da pri tem izkuša prodreti v najskritejše tajne in v bistvo vsega stvarstva. Tako združuje vse znanosti z bogoslovjem. Školastični sestav ni le bogoslovna knjiga, ampak je enciklopedija vseh znanosti one dôle, v kateri je spisan.

Te velike znanstvene vzore je proučeval tudi Štítný, a pri tem je premišljeval, kako bi znanstvene zaklade odprl preprostemu ljudstvu. Školastiki so pisali samo za učnjake. Bila je to zlasti v poznejši dôle ponosna znanost, s katero so se bavili le izvoljenci. A ravno to je vedí sami škodovalo. Za znanost je vedno škodljivo, če se omeji na en sloj in zapre v šole. Odpreti ji je

„O desateru Božích příkázání“, „O 12 rádách“, „O dřevu moudrosti“. Krasne so njegove „Řeči nedělní a sváteční“, katerih se je komaj polovica ohranila do naših dni. Spisal je navod, kako se igra šah, preložil svoji hčeri „Zjevení sv. Brigity“ in slednjič knjigo „Řeči besední“, o kateri govorimo podrobneje. Rokopis budyšínský, v katerem so shranjene „Řeči besední“, je našel l. 1842. František Palacký v gersdorfski knjižnici.

treba pot med ljudstvo. S tem oživi tudi veda iznova. Sicer se pojavljajo zmote, a te izpodbujajo k odporu, k brambi, kažejo nova stališča, s katerih se dá ista stvar razmotrivati, in znanost se uglobi in utrdi.

Štítný pač ni mogel misliti še na splošno izobrazbo. Saj je moralo preteči še skoro celo stoletje, preden je bila l. 1468. tiskana prva češka knjiga — Guidona de Columna „Historie Trojanská“. Zato je bil njegov začetek prav skromen: Začel je pisati knjige za svoje otroke.

Ako prebiramo spise Tomáša ze Štítného, mora nas geniti ono presrčno ljubavno razmerje med njim in med otroki, katero odseva iz vsake besede. Svoje otroke je hotel v materinem jeziku učiti najvišjih bogoslovnih in modroslovnih znanosti. V vsem, kar podaje učení svet z visokih stolic v sijajni latinščini, je hotel izobraziti svoje otroke v ponižni, takrat še popolnoma neolikani češčini. A ko govori svojim otročičem, govori hkrati celému narodu, ki hrepeni po izobrazbi, a je še ne more doseči.

Tomáševe „Řeči besední“ imajo isto glavno osnovo, kakor jo opazujemo pri „Summi“ svetega Tomaža Akvinskega. Kar je akvinski Tomaž s stolic v Parizu in Neapolu razlagal učenemu svetu, isti nauk je češki Tomaž v ponižnejši obliki razlagal svojim „dítkam“. Dandanes se nam pač čudno zdi, ako beremo učen modrosloven napis, in pod njim prošnjo otrok: „Pověz ¹⁾ nam to, milý tatíku ²⁾!“ nato pa citate iz Aristotela, Platona, Avgušтина . . . Bilo je pač treba zbuhati češke „dítky“ in jim težko znanost olajšati z ljubeznivo razlago: „A vy, mé dítky, pojed'te a slyšte mě, báznit' ³⁾ Boží vás učiti budu.“

Pač je imel Štítný tudi nasprotnikov, ki niso mogli umeti, čemu piše svoje knjige češko in latinsko. „Zato pa godrnjajo in so nevoljni name prevzetneži ali neumneži, kateri vse grdé, ker sami ne morejo razumeti, da pišem češko. A kdo ve, komu bo to še kdaj koristno in kratkočasno v Gospodu?“ ⁴⁾

¹⁾ Povej. — ²⁾ Oče — ³⁾ Strahu. — ⁴⁾ Uvod: „Tuto již počívá...“

„Prevzetneži“ res niso čitali knjig Tomáševih, a tem rajši jih je prebiraló češko ljudstvo, kolikor so mu bile pristopne v rokopisih. Prišla je burja krvavih bojov v petnajstem stoletju in je pokončala mnogo čeških knjig. Todi Tomáševih spisov se je mnogo pokončalo, in le nekaj rokopisov je ostalo do naše dóbe.

Znano je, da slavitelji Husovi kaj radi prezirajo vse druge slovstvene pojave ob koncu štirinajstega in začetku petnajstega veka, da bi le Husa povzdignili in mu mogli pripisovati vso zaslugo za probujenje češkega narodnega duha. Zato pač ni odveč, ako tu kratko primerjamo Štítnega in Husa.

Največja sila Husova je bila v njegovi živi besedi, šele v drugi vrsti je vplival tudi s svojimi spisi, a Štítný ni bil govornik, ampak samo pisatelj.

Štítný ima pred Husom prednost časa in uka. Štítný je prvi začel znanstvene spise, in sicer najtežavnejše, za katere še ni imel terminologije noben živ jezik, ampak le latinščina, pisati samostojno v češkem jeziku. V češčini ni imel drugega pripomočka, kakor edino le prevod svetega pisma. On je začel torej znanstveno slovstvo, in šele trideset let za njim nastopa Hus s svojimi spisi. Gotovo so mu bili znani Tomáševi spisi, dasi jih nikjer ne omenja.

Tudi v vsebini spisov ima Štítný veliko prednost pred Husom. Hus je pisal svoje znanstvene spise v latinskem jeziku, a polemične in agitatorične v češčini. Štítný se je pa trudil, da bi za znanstveno razpravo našel pravi izraz in umljivo besedo v materinščini. Zato so z znanstvenega stališča spisi Tomáševi višje vrednosti, kakor pa Husovi. Tudi Milič se je dal često zapeljati svoji domišljiji, ko je žigosal zlorabe in npravne pogrške svoje dóbe, a Hus je postal tako

strasten, da je poleg tega, kar je bilo v resnici slabo, zavrzel in napadal tudi to, kar je bilo dobro. Štítný pa je zmeren in vedno hladno razmišlja ter se skrbno varuje, da ne žali resnice. Bil je res previden in pravičen vzgojitelj.

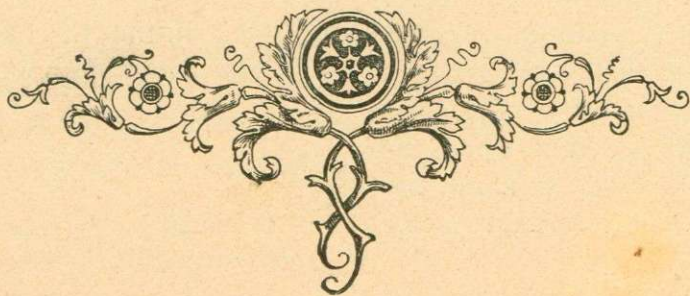
Tudi v načinu dokazovanja je velika razlika med Husom in med Štítným. Hus v svojih latinskih spisih gleda le na to, da bi dokazal svoje osebno mnenje, ter rabi zato mnogokrat sofizme in osebne napade. Štítný pa sprejema iz bogoslovne vede najboljše dokaze, jih premišlja in poljudno razlaga. Zato so misli Štítnega temeljitejše, mirnejše in zrelejše.

V jeziku sta si toliko različna, da Štítný piše v najlepšem staročeškem jeziku, a Hus že v srednji češčini. Jezik Štítnega je pri srčnejši, milejši, a jezik Husov ostrejši in strastnejši.

Glavna razlika pa je v tem, da Hus zametuje katoliško dogmo, a Štítný jo ljubeznivo sprejema, čuva, brani in razlaga. Hus se je čisto udal Wicleffovemu nauku in je iz njegovih spisov sprejemal cele odlomke v svoje spise neizpremenjene, Štítný pa po školastičnem načinu citira nauke svetih očetov in jih sklada v svoj bogoslovni in modroslovni sestav.

Tak je Štítný, res vreden zastopnik znanosti in čistega domoljubja ob prvem začetku češke vede. Svoje „Řeči besední“ končuje s sledečimi besedami:

„Nič močnejšega ni, kakor je resnica. In v svetlobi resnice se bo spoznal vsak madež, ki ga ima neresnica, pokazal se bo v svojo kazen in silo resnice bo čutil. In zato blagor njemu, ki trpi zaradi resnice tudi preganjanje, ker, ko bo preizkušen, bo našel pokoj in tolažbo večne radosti v časti in hvali. V kar nam Gospod pomagaj. Amen.“

Posavski večeri.

1.

V oknih poslednje lučke ugašajo — Misli me vprašajo: Ali bi smele v domači tvoj kraj?	Tamkaj na cerkev mirno bi sedale, pazno bi gledale, kaj na Posavju nocoj se godi:	Ali drevesa glave povešajo. ali pogrešajo toplega diha poletne noči.	Ali že selo sanje odevajo, ali prepevajo fantje si pesem od gorkih oči.
---	---	--	---

Morda pa sove v logu skovikajo in se dobrikajo smrti koščeni: No, kam pa nocoj?	Me bi molile z vrha cerkvenega, da bi nobenega tvojih predragih ne vzela nocoj — —	Misli, oj, misli, kaj bi me vprašale, kaj bi odlášale? Kar odhitite, molíte za vse!
---	--	---

2.

Ali si s pogledom kdaj, z dolgim in zamaknjenim, ali si že videl kdaj kak umira zvezdica?	Prvi hip zarumeni, drugi hip zatrepeta, — oj, umreti je težko! — zadnji hip pa obledi —
--	--

in izgine kdove kam — —
Pa si sam, tako si sam
kakor križ v zakotju tam.

3.

Izmed rumenih kostanjev gleda me skritoboječe moja preljubljena hiša, kot bi se bala nesreče: Da ne zapazi je moje oko, pa bi mi bilo pri srcu tesnó.	Ali še mnogo tesnejši dnevi so bili tedanji, ko so akacije tvoje, tvoji cveteli kostanji: Pa sem prenesel, in ne bi sedaj, ko ti ne sije pomladni smehlaj?!
--	--

4.

Včasih so pa mislili in ljubili vmes, mir in sreča radosten rajala sta ples.	A potem so misli vse pohodili v prah, in ljubezen je tačas sámo bilo strah ...	Danes je zapodil svet še ljubezen v kot: Brez duha in brez srca hodi bridko pot ...
---	---	--

5

Vsako jutro, vsak večer na zeleni grič pod smereke hitel sem, kakor lahen ptič.	Adam menda je tako raja bil vesel, kakor se je griček moj ljubezniv mi zdel.	Ali danes velik grob ves se grič mi zdi, kjer veselje tistih dni mirno spanje spi.
--	---	---

6.

Jesenski dan, ko jadra lastavica
iz sela, kakor sreča iz srcá;
pomladni čas ti vrne ravno táko,
a ravno tiste morda več ne dá.

Jesenski dan, ko zemlji osiveli
ljubezen solnčna se ne smeje več;
saj kadar licu cvet za cvetom vsahne,
nihče nad njim se ne razgreje več.

Jesenski dan, ko dihajo podleski
otožnost iz vijoličastih kron;
pač roke vence spletale bi ž njimi,
da dihale vijoličin bi vonj.

Jesenski dan, ko vsem se mir obeta,
a jrebico plaši lovski strel;
kako bo ptica vzdihnila zadeta,
kako bo lovec vzhíhljaja vesel ...

Jesenski dan, ko grob za grobom rase,
življenje za življenjem pada vanj:
O, takrat čutim — a prepozno čutim,
kako je lep in drag poletni dan!

7.

Ko bom prah med prahom zemlje,
iz ostankov ovenelih
naj mi vzrase na gomili
rožni kelih.

In „Marijine solzice“,
te cvetice milodrobne
naj srce požene moje
iz temine grobne.

In moj angel naj bi v kelih
zlil „Marijine solzice“
in kjerkoli bi zagledal
tožno lice:

Naj bi eno solzno kapljo
kanil na srce skeleče
in napolnil bi ga z upom
lepše sreče!

8.

Kaj me silite,
da bi kazal smeh
v temni žalosti
kakor v jasnih dneh?

Jaz sem kakor kos:
Če mu vse je prav,
žvižga jasen spev
čez devet dobnav.

Nisem grlica,
ki za smeh in jok
poje isti glas;
nisem jelkov log,
ki pomladni čas
kakor zimski dan
vedno zeleni.

Ali če mu ni,
v gnezdo gre sedet
in molči, molči
včasih dni devet.

9.

Glej, večer mi tone v Savi,
in usmiljena bo noč
dobro jutro porodila,
in moj dan bo spet cvetoč.

Kakor samo bi medico
iz nebeških kupic pil,
táko radost vam bom jutri
iz srca v srce izlil.

In začuden kdo bo vprašal:
Kje si táko radost vzela?
Jaz pa bom v nebo pogledal
in molčé mu hvalo pel.

Oranže in citrone.

Pod italijanskim nebom utrgal *Fr. S. Finžgar*.

(Dalje.)

XV. »O, le naprej, o le naprej...!«

Mrkla polnoč. Nad Rimom so viseli težki oblaki. Mrzla sapa je pregnala šetalce, tuintam so zakasneli, pozni gostje bežali čez široke trge, čulo se je ropotanje redkih voz, a fontane so šumele glasnejše in šepetanje vodnih curkov je bilo skrivnostneje. Igrale so se kapljice v luči kandelabrov, poskakovale v kamenitih tolmunčkih in rajale z neugnano živahnostjo; nič se niso zmenile za pravljice mramornih Najad, za mrmranje Neptuna, čigar senca je drhtela v bledi luči, kot bi se o polnoči oživilo njegovo kraljestvo in bi se on, mogočen kot nekdanj, dvigal s trizobom nad vodovlje vesoljne zemlje. —

Rim je spal — jaz sem odhajal. Spomnil sem se Ovidovega slovesa, ko ga je pregnal cesarjev ukaz v Pont, spomnil silne tragike, joka in vzdihov njegovih ljubljencev — in umel sem, da se je bilo težko ločiti od mesta, katero je bil pevec tako globoko vzljubil, ostaviti domovino, zapustiti toliko ljubečih in ljubljenih src ter iti v prognanstvo v krasni noči ko je blede mesec lil tajne žarke na vse koticke njegove sreče. Umem, pevec mehkih ljubezenskih sanj — *tenerorum lusor amorum* — kako ti je pokalo srce, ko si trikrat stopil na prag in si se trikrat vrnil, kako je trpela mehka duša, ko si gledal solze v vsakem kotu, ko ti je ležala v prahu pred Penati soproga, oblita s solzami, brez zalasnic, v žalni obleki, in je bolesti ječala v pretrganih zvokih...

„Roma relinquenda est — moram, moram!“ si vzdihal in napol mrtev — odhajal — —

Dà, umel sem tvojo žalost, Ovid, in z drugačno vnemo kot nekoč za šolskimi klopmi sem si narekal tvoj žalostni himnus:

Cum subiit illius tristissimae noctis imago...

Roma relinquenda! Tudi jaz sem moral iz Rima. Nihče me ni proganjal s tiranskim

pismom, velel mi je samo čas, tisti neizprosni gospodar vseh ljudi, ki morajo žrtvovati skoraj vse dni kruhu, sicer jim poteče studenec življenja. Zares se nisem ločil od nobenega mesta s toliko čuvstvi, tako nekako z bolno dušo, kakor od Rima. V nekaterih dneh sem bil postal tu domač. Kot znanca so me pozdravljale razvaline, kot sina me je vabil grob apostolov, kot brata svetišče sv. Cirila, kot velikanski pridigar so mi govorile katakombe. In sedaj sem moral dalje, dalje proti jugu, ker se je bil čas prostosti silno skrčil.

Mrkla polnoč, vsa prepojena s tragično poezijo je kraljevala nad Rimom. Da bi bilo časa, peljal bi se bil še enkrat v taki skrivnostni noči po vseh znanih ulicah, zbudil bi še enkrat vse, kar se je spočelo v duši, nasmrkal se tega tajnega vzduha, ki veje preko Fora, nad Kolizejem in Kapitolom, navdušil se še enkrat pred Petrovim grobom — a več nisem utegnil... Vale, vale, alma Roma — sem ponavljal, kot Ovid, in kmalu me je iz prijetnih sanj zbudil strašno prozaični hrup, ropot in pisk na kolodvoru.

Ljudstva se je trlo, vlak proti Neapolu je bil že skoraj natlačeno poln, potniki so se pehali in rvali za sedeže ob oknih, fakini so kričali in tlačili velikanske kovčke potnikov v kupeje. Priboril sem si nazadnje kotichek v zadnjem vozu, stisnil se v blazine — vlak je zabrlizgal, in odpeljali smo se z nenavadno brzino laških vlakov v črno noč.

Bilo je prvega majnika. Kako živo sem se spominjal dijaških majnikovih izletov, tiste nemirne skrbi, ki vzdrami mladega dečka, da večkrat vstane in hodi po noči gledat na vreme. Slučaj je bil, da sem napravil majnikov izlet v Neapol, a vesel sem bil tega in ponosen. Dremal sem sicer nekoliko, a voz je tako opletal in se stresal, da je bila vožnja celo neprijetna. Žal mi je bilo, da

nisem videl doma velikega Akvinca, da sem v temni noči moral mimo samostana monte Cassino. Vozili smo že po Kampanji, ko se je zdanilo. A na mojo žalost — vreme je bilo deževno. Zgrenjen je bil užitek te divne ravnine, te starodavne zibelke razkošja in življenskih naslad, o kateri trdi Plinij, da hoče ta čarobna ravnina roditi kakor za stavo samo najbujneje rastline. Divje rože rastó po sili in vonjajo kot paradiž, visoka jagnjeta nosijo bogato obložene trte, matere najslajših vin, gozdiči mirt in oranž temné ravnino, in da je vablljivost in razkošje še večje, pravi Plinij, se grlijo v košatih logih krasni globci in grlice, frfotajo pod sočnim listjem, se lové in igrajo kot poredni Amorčki. Dà, zares, še danes je krasna ta ravnina, kakor bi bila neizčrpna v rodovitosti, kot bi mati zemlja dojila tu samo najmilejšo deco. Ni se čuditi Horacu in Virgilu, da so se glasile tako zvonko njih strune pod tem nebom, v objemu tako krasne narave — in seveda pri Mecenatovi mizi in v Kokcejevi bogato založeni vili, kjer so večerjali slavčke, zelene ostrige iz Lukrinskega jezera in pili falernca.

A takisto se ni čuditi, da je prav Kapua uničila Hanibala, ko mu je gostoljubno odprla vrata po bitki pri Kanah, otvorila vse zatvornice najmehkejšega razkošja in zazibala v naslade njegovo kremenito vojsko, izsesala moč junakom, pred katerimi je drge-

tal Rim. Ni jih zmagal večni sneg, ne lavine v Alpah, niso jih podrle rimske kohorte —: Kri jim je izpila Kapua v razkošnem naročju. Kako usodna je zgodovina ženske! Koliko veleumov in največjih umetnikov je pilo iz oči krepostnokrasnih žensk kakor iz Hipokrene in nam ustvarilo nesmrtnih del, da se jim čudimo, hrepenimo po njih a jih ne do-

sezamo. A obratno je uničila ženska največje može, kot Dalila kodre Samsonu, postrigla peroti duha, zvezala voljo in jih kot izmozgane ženske sužnje vrgla v svetovno povestnico . . .

Kapua je bila že davno za nami, ko sem še vedno premišljal o teh krajih, o vojskah, o poeziji, o galilejskem ribiču, ki je Kapui prinesel luč od izhoda in ji pustil za škofa spremeljavca Priska, kateri je padel na povelje Neronovo — kot žrtva nove svete ideje ljubezni, padel sicer, a nauk njegov je ostal in ne premine na veke.

Na okna je rosil dež. Pogosteje smo brzeli mimo lepih vil sredi vrtov — na levi se je dvignil visok, umazan steber dima

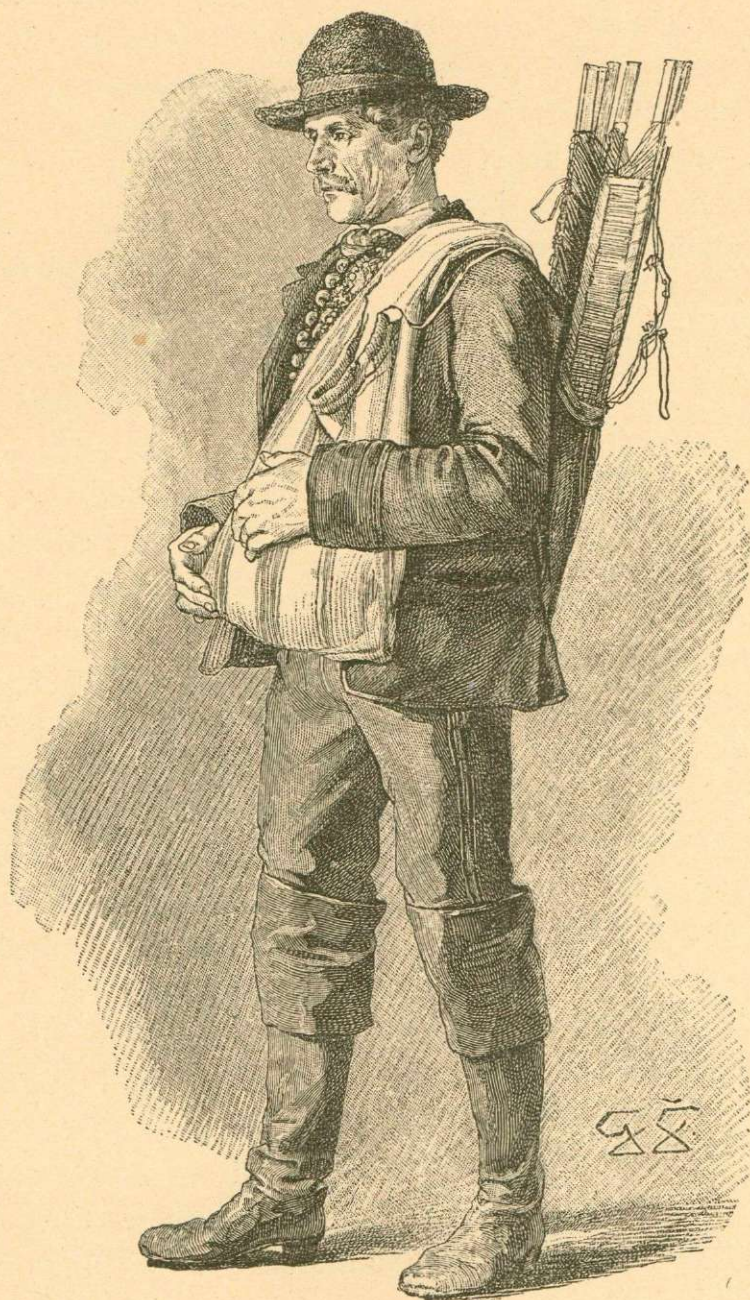
iz gore, ki je bila zavita v meglo. Bili smo blizu Vezuva — vlak je obstal v Neapolu.

XVI. Razočaran.

O bella Napoli, — o suol beato,
dove sorridere — volle il creato!

(Neap. pesem.)

Taka pesem mora v človeku zbuditi domišljijo, naj je še tako zaspana in okorna.

Gorenjec.

In zares je meni naslikala čudovito sliko Neapola ta dobra prijateljica domišljija, ki človeku vendar včasih za nekaj trenutkov zakrije mrzlo vsakdanjost in kruto realnost ter ga poujčka in poziblje nekoliko nad potlakanimi cestami mest in nad umazanimi kolovozi vsakdanjega življenja . . . Kaj se smejete, vi železni prozaisti, ki vidite življenje samo tam, kjer vidite — cekin? . . .

Žal, da domišljija tudi vara! Da bi bil jaz pevec, gotovo bi s strašno disonanco zadonela moja lira, ko sem hodil prvi dan po Neapolu. Znano je, da so trgovska primorska mesta redno umazana. Toda Neapol je v tem oziru bržkone kralj nad vsemi. Ta predmestja, to je nekaj strašnega! Ker je bilo deževno, so bile ceste še bolj nesnažne, slizaste. Nagromadenih je bilo cele kupe smeti, odpadkov in tuintam raztrgane cape — pač kosi oblek raztrganih lazarovčkov, ki človeka napadajo kot izstradani ruski volkovi v najtrši zimi. Kot jastrebi zagledajo tujca od daleč in potem navale nanj posamezno ali pa kar v tolpah. Zastonj jih preziraš, zastonj vržeš med nje nekaj drobiža — še slabejše je — incidit in Scyllam — drugi se pridrvé in ti ponujajo cvetja, igrač, užigalic ali pa molé osmojene odprte roke, se postavljajo pred teboj na glavo, se vrtijo v kolesa, skačejo in kričé, da te bolijo ušesa. In koliko jezikov ti znajo! Prično angleški, poižkušajo francoski, vmes vzklikajo v neapolitanskem narečju, katerega ni moči umeti besedice. Tudi nemščine znajo nekaj besedi. Razumeti nisem hotel nobenega jezika, podil sem jih in rentočil prav po kranjski-gorjanski šegi in nazadnje spoznal, da jim to imponira. Spogledovali so se, migali z rameni, gestikulirali z rokami — sploh mimika večpové v Neapolu kot beseda — in nazadnje kričaje odšli, češ, bogve odkod je tega prineslo, ker ne govori nobenega jezika, kar jih je na svetu . . . Sploh nagovarjajo v Neapolu tujce vedno v angleščini in francoščini.

Umazane ulice, deževno vreme, duh po gnilih stvareh, kričanje, raztrgano ljudstvo, ropot dvokolnih teleg, cinglanje konjskih zvončkov — to mora človeka razočarati.

Samo še nekaj prizorov z ulice, ki vodi ob Castel del Carmine iz mesta.

Z Cook-ovim vozom smo se vračali nekega dne od izleta v mesto. Bilo je okrog petih popoldne. Na vozu je bil Francoz s soprogo, neki Anglež in jaz. Pogovarjali smo se pač, kakor je bilo mogoče. Največji revež je bil Anglež, ki ni znal razen materinega jezika družega kot do dvajset šteti po laško. Vedno je držal majhno slovnico v rokah in glasno izgovarjal posamezne besede. Francoz in gospa sta govorila dobro laško in za silo nemško. Francoz je bil zelo šegav in dovtipen. Če je le mogel se je ponorčeval s kakim voznikom, oponašal njih hreščeče glaso ve in se smejal oslovskim voznikom, ki so neusmiljeno bíli napol mrtve živali. Tak voznik-težak nima biča. Na dvokolnici sedi prav za ojnici in vihti kratko krepelce, katerega prime večkrat z obema rokama in bíje po oslu, da je groza. Potem odloži krepelo in z najprijaznejšim obrazom motrí ljudstvo in kriči neprenehoma svoj hripavi: „A-à à-à!“ No, osli so pa tudi toliko utrjeni, da se za tako porcijo udarcev samo enkrat hitreje prestopijo — potem je zopet stari tempo. Pač popolna resignacija . . .

„Glejte, to so tiste lepe Neapolitanke, kaj ne!“ se mi namuza Francoz in pokaže na desno. Prav na cesti je stal ograbek žensk. Bile so umazane, razcapane, razgaljenih udov, zmršenih las, starikave in mlade — vse pomešano. Držale so v rokah lončke in čakale — mleka, zakaj od daleč se je že razlegal glas pastirja: „Latte! latte!“, ki je gnal gotovo nad petdeset koz in nekaj krav. Ženske so pristopile k čedi, in pričela se je molža na ulici prav tako, kot na naših planinah — samo da je pri nas ta prizor vsaj idilično-poetičen, v Neapolu je bil pa kar ostuden vsled krika in nesnage. Prav blizu tam, kjer so ženske obkolile čredo, so se sušili na ulici makaroni. Marsikaka koza jih je šla poduhat, a so jo razkuštrani otroci, stražniki makaronov, divje pregnali.

„Še enkrat mi skuhaj makarone!“ je za-pretil Francoz soprogi, ki je neprenehoma mahljala s parfumovano rutico — — —

Da je bil prizor pestreji, pride slučajno po tej cesti mrtvaški izprevod. Šest krasnih konj, ki so bili odeti do tal z belimi, a črno obrobljenimi ogrinjali, je peljalo krsto, vso posuto z venci in cvetjem. Izprevod je spremljalo trinajst kanonikov v plavih omicetah, obrobljenih z belim krznom. Drugih ljudi razen nekaj sorodnikov ni bilo za pogrebom. Poulična svojat se tudi ni zmenila za pogreb. Koze so se nekoliko ognile, in vse je šlo v redu dalje — — —

Ko smo prišli mimo koz in izprevoda, smo srečali omnibus na dveh kolesih, v katerem se je peljalo šestnajst oseb — in spredaj en sam konj. In kako je šlo! Vskok celo pot, ljudje so pa kričali na vozu kot srake na hrastu. — Nekoliko dalje je bila zopet gruča druhal kraj ceste. Kovač umazanec je postavil naklo na trotoar, za omrežje pri oknu je bila privezana mula, in kovali so jo sredi tlaka v najobljudenejši cesti. Kadar je brcnila in stresla z nogo, vselej grozoviti haló med otročaji, in kletev kovačeva, ker se mu je zavihal žrebelj...

Prav na nasprotni strani te najmodernejše kovačnice je ležalo na cesti pod nekakim spomenikom do deset dečkov in kvartalo, da se je prah dvigal izpod kvart. Zraven njih je bila družba pobalinov, ki se je tiščala trdo skupaj in se smejala na vse grlo. Kaj neki imajo ti, sem si mislil. A ni bilo treba dolgo čakati, da sem izvedel. Ko pride naš voz vštric mladih kvartopircev, zavihiti nekdo iz tolpe črno stvar, ki je zletela naravnost proti vozu. Gruča se je razpršila na vse vetrove kričeč in vikajoč — in v istem trenutku je padla temna stvar na voz. Ker sem gledal nazaj v vozu, sem dobro videl ‚bombo‘ in ustrašil sem se resno, misleč, da je morda kamen, ter izkušal z roko prestriči nepoznano stvar. Bil sem pa prekasen in ‚bomba‘ je že ležala v naročju elegantne Francozinje, ki je vsa blede planila kvišku in zakričala na smrt. Segel sem brzo po čudni stvari — a ‚bomba‘ se je še hitreje oživila in izginila v kočijo —: bila je živa podgana...

Ustavili smo voz, gospa je jokala od stida in cepetala z nogami; planili smo iz voza,

in Francoz je pomagal napol onemogli ženi na tla. Jezili smo se v vseh jezikih — voznik je klel in kričal nad policijo, okrog voza je bilo gotovo do sto ljudi, male barabce so zlezle v kočijo in hitro privlekle na dan žival, ki je povzročila toliko strahu, in jo sredi ceste pobile in razmikastile...

„Addio, bella Napoli!“ je dejal Francoz. „Resnično — vedere Napoli e poi muori... če bi bil še par dni tu, bi umrl od studa!“

Meni sicer ni bilo tako hudo, imel sem izborna zabavo z neapolske ulice, a med to banditsko druhal se mi je zdelo, ne bi bilo varno iti po noči drugače kot z revolverjem.

XVII. »Dobro si pisal, Tomaž!«

„Kneginja Fedeloto — donna Vincenza — člani kraljevski rodbine aragonske — grobni spomenik kardinala Spinelli — epitaf Galea Pandone.“

Tako mi je razlagal v resno temni gotski cerkvi sv. Dominika cerkvenec. Zares so nekatera dela krasna, mojstrske skulpture Giovannija da Nola in Dominika d' Auria, nekatere freske in zakristija s 45 baržunastimi rakvami. Toda ogledal sem vse površno. Cerkvenec je s silnim ponosom vedno poudarjal plemenitost in žlahtni stan. To me je jezilo. Ha, plemenitost, krvna plemenitost, ta ‚podedovani greh‘ mi ni še nikdar imponiral in bržkone je dandanes že napočila dôba, ko izgublja ugled tista plemenitost, kateri nedostaje često prave plemenitosti duha in srca. Že sem hotel iz cerkve, ko me opozori moj cicerone še na skromno kapelico, zelo tesno in mračno.

„Soba Tomaža Akvinca!“

Tedaj sem obstal kot okopan. Hitro sem stisnil cerkvencu nekaj drobiža, da sem se iznebil njegove neljube sence, ki bi mi bila tu svinčeni balast. Hotel sem se vglobiti sam v čuvstva, ki so se mi zbujala ob tesni sobi enega največjih mislecev, enega največjih duševnih plemenitašev.

Tomaž, jetnik v stolpu Roccasecca! Lastna brata sta te zatvorila, plemenita kri je udarila zoper plemstvo tvojega duha! Kleli so

te, ker nisi hotel krone in žezla, zaničevali, ker si zavrgel meč in opasal ledje s krepostjo! Požar so hoteli zažgati v tvoji duši, ki bi požrl čednost in zažgal kadila mesu in krvi. Priplazila se je plačana grehota, dehteča po rožah, blesteča v razkošnem snegu v tvojo temnico in te vabila z ognjenimi očmi, da bi objel pobeljeni grob, padel in se vzdramil — na dnu trohnobe... A ti, mož duha, si pregnal ogenj z ognjem — goreči ogorek s kamina je iztiral izkušnjava, z ogljem si načrtal križ, padel — triumfator — na tla in pel celo noč vsevečni psalm: „Samo v križu zmaga!“ — —

Oblekel si skromno haljo, zapečatil usta z molkom, um odprl na stežaj. Sedel si nem pred katedro Alberta Velikega in nič te ni bolelo, ko so te smešili tovariši, ko si mesece nosil neplemeniti naslov — nemi volè sicilijanski. A ko si bil pozvan, da si moral govoriti, tedaj so vztrepetali pred teboj zasmehovavci, kot črviči bi se bili radi poskrili pred lučjo tvojega uma!...

V Parizu si zasedel stolico magistra, in vreli so tisoči iz vse Evrope k viru neizčrpnega znanja in tvojega jasnega uka. O, veliki Akvinec, kako neskončno se sramujem sebe, jecljajoči analfabet — pred teboj, ki si bil zares monstrum scientiae. Osemnajst foliantov je spisala tvoja roka, debelih in težkih, v katerih svedoči en list jasnejše in globlje znanje, kot cela knjiga modernih zvenceh fraz plitvega duha in temnih pojmov. In fraza je vedno ohola — ta plava visoko, ker jo guglje kot breztežni puh zefirova sapa; kleno zrno se pa drži tal, globoko se klanja polno klasje. In ti si se vedno klanjal, slovesa nisi iskal — bežal si pred njim, bal si se hvale in slave, bal v globoki zavesti, da je človeštva družica — zmotljivost. Zato si vzljubil to skromno celico, v kateri si bival kot mož svetovnega imena, kot prvi učitelj najslavnejšega vseučilišča. Ti nisi nosil na trg svojih del in vlekel na uho, kaj poreče kritikujoči svet. Imel si samo enega sodnika, Tistega, ki visi počrnel še danes na steni tvoje celice. Pred Tega si pokleknil, Tega prosil luči in prosil sodbe. In

pohvalil te je Kritik vseh vekov in ti dal honorar, katerega ne použiješ celo večnost: dal ti je Samega Sebe in glasno je izpregovoril o tvojih delih z lesenega razpela: „Dobro si pisal o meni, Tomaž!“ — — —

Rdeča luč je trepetala pred starim razpelom, koleno se mi je sklonilo vpognjeno od nevidne sile, iz srca je vrela mogočna molitev — — —

XVIII. Na Posilipu.

Kolikrat smo bili vprašani v gimnaziji o Pasji jami pri Neapolu! Zato sem moral iti pogledat ta naravni čudes.

Po obedu šetam po cesti Partenope in ogledujem izpod klobuka izvoščke. Pokali so mi z biči, namigavali, a nisem se zmenil, dokler si nisem izbral najlepšega vozička in krasnega konjiča. Črn žrebec je nemirno kopal z nogo, stresal z majhno glavo, da so pozvanjali kraguljčki na vratu in odletavali pestri trakovi, katerih je kar migljalo v grivi. Znati je bilo dobro, da še ne opravlja dolgo posla žalostne usode svojih tovarišev. Hitro sem bil pri vozu, domenil se za ceno celega popoldneva, in zdrčala sva ob morju proti ‚Villa nazionale‘. Kakor sem bil v predmestjih razočaran, tako sem bil tu zadivljen. V ‚Villi‘ je pravo torišče tujcev-bogatašev, ki v zgodnji pomladi prihajajo v Neapol sladkat si življenje. Zato prav tu ni nič izvirno neapolskega značaja. Najkrasnejše ceste, bele stezice med bujnim južnim zelenjem, mogočne palme, aloe, sohe in kipi, vodometi sredi cvetnih gred, najelegantnejši šetalci — dà, to je snažna, moderna južna krasota na čast milijonarjem, a zaprta in nepristopna raztrganim sinovom te zemlje.

Sredi košatih dreves se dviga svetovnoznani akvarij, ki je baje najlepši in najpopolnejši na svetu. Ker sem že zjutraj videl to svetovno zanimivost, sem šel dalje po cesti Caracciolo. Na koncu ‚Ville‘ je zavil voznik na cesto di Piedigrotta, ki je precej napeta, a je konjiček izborna tekkel in udarjal po tlaku. Že sva bila pred jamo, ki vodi skozi Posilip; bržkone bo to najstarejši predor.

Čudi se mu Seneka in trdi, da ni na svetu daljše ječe in groznejših žrel: „Nihil illo carcere longius, nihil illis faciibus obscurius.“ Prav pred vhodom me opozori voznik na Virgilov grob. Trdi se, da je majhna votlina, dandanes dokaj zapuščena in zarastla, prostor, kamor so pokopali slavnega Virgila in vdolbli napis, ki se še čita, izpod peresa pesnika samega:

Mantua me genuit, Calabri rapuere; tenet nunc Parthenope: cecini pascua, rura, duces.

Skozi predor sem bil hitro, morda je dolg en kilometer. Novodobni predori bi se smejali starcu Seneki, da se je takim duplom čudil. Vozil sem se dobro uro po lepi ravnici med trsjem, murvami, platanami in skrbno obdelanimi vrtovi. Vrh majhnega klanca je že stala tolpa lazarovčkov.

„Ecco il cane, ecco la grotta!“

Takoj so se mi pridružili in me vedli po stezi proti zanimivi jami, v kateri je toli nevarni ogljenčev kislec. Oblegali so me na levo in desno za „bakšiš“, in smelo trdim, da ni toliko vreden pogled te luknje, kolikor te stane, preden dospeš do nje. Gledal sem poizkuse z bakljo, stopil sam v meglo in jo poduhal, a poizkusa s psom nisem dovolil. Smilila se mi je lačna stvarca, ki se bogve kolikrat onesvesti, da služi lire staremu dedcu in grdi ženski, ki imata jamo v zakupu.

Nekoliko pod to jamo se razprostira jezero Agnano, ki je izsušeno. Le mali tolmunčki se še vidijo, in v teh brizgljajo kvišku nad površino vode gorki žvepleni vreli, ki so dobri proroki, da bo Vezuv bljuval, če so močni in kipeči. Že Rimljanom so bili ti svedoki in razne votline okrog jezera, ki so začele bruhati žveplene pare, najzanesljivejši migljaji, da je treba bežati pred togotnim vulkanom.

Voznik je hotel potem v Pozzuoli, a nisem dovolil. Zakaj zamudil bi bil razgled s Posilipa, ki je diven.

Solnce je pripekalo v hrbet, konjiček se je potil, prah se je dvigal na strmi cesti vrh Posilipa. Le korakoma je šlo dalje in bal

sem se, da ne bi solnce zatonilo, preden pridemo do vrha. A še sem dohitel prekrasni razgled.

Solnce je bilo precej nizko, daleč, daleč na zahodu so goreli morski valovi v zlatih žarkih in komaj čakali, da sprejmó vase zlato solnce. Proti jugu je plaval v krasni morski in nebni modrini, kakor mogočna barka, otok Capri. Ves zaliv bayski je igral v lahnih večernih valovih, barčice so plule po njih in se ujčkale, kakor zibka dojenčeva. Ves zaliv je pa obrobjen z vencem bujnega zelenja, v katerem so povezane bele hiše kot svetle margarite. Dà, to je zemski paradiž! O, dobrega ukusa ste bili, davni klasični velmožje in lahkoživci, ki ste zapuščali Rim in hiteli sem na to rajsko obrežje, kjer je dodala narava sama, česar si niste izmislili vi za brezmejno razkošje! Ob tem obrežju so šetali po jaspisovih terasah v senci mirt in lavorov veliki mojstri, prijatelji modric. Virgil je štel tod heksametre svojemu spevu in iskal mesta svojim junakom, Horacova muza je pletla mojstru ôd dan na dan novih lavorik in igrala okrog njegovih las z najrahljim vetrcom in čistim vonjem. Cezar je koval načrte slavne bodočnosti, Cicero je ob morju poizkušal govore, ki so pretresali Forum romanum in burkali kri narodu. A takisto so Lukul in Vero, Kaligula in Avgust pili tu kipeče čaše iz roke Bakhove in Venerine in praznili kupe naslade do zadnje kapljice.

Tempi passati! — —

Ali ste kaj mislili, da vse to mine, da bo zglodal vse časa zob, da bodo vaši razkošni dvori — gomile razvalin, vaše ime pa pisano samo v zgodovini in često s krvavimi črkami? ...

Ali ste se kaj brigali za moža, majhne postave, živih, ognjevitih oči, dolge brade, v preprosti halji, ki je stopil 3. vel. travna l. 59. z ladje Kastorja in Poluksa na to razkošno obrežje? Še pogledali ga niste! Gledali ste dragulje in težke tkanine, katere je prinesla ladja — a za bisere njegovih besed se niste zmenili. In vendar so njegove besede uničile vas in vaše mesto, zagreble sijaj in

blesk, vrgle v prah malike in dvignile —
križ! Da, niste slutili, da ta mož nosi v na-
ročju boj — boj ne samo vam, boj vsem
cezarjem, boj narodom, boj celemu svetu,
boj smrti, boj, ki traja še danes in se bo
bojeval do zadnjega dne. Da, Pavla, apo-
stola narodov, niste poznali — — —

Zazrl sem se v zahajajoče solnce. Porajali
so se novi mogočni spomini —; solnce je
tonilo —; za mano je pela mandolina, po
vonjavem zraku je plaval pesem:

Sul mare lucica
l' astro d' argento ...

(Konec.)

Jesenske rože.

1.

Hlad je legel na poljane,
nočni pozni hlad,
ž njim pa došla je od juga
po slovo — pomlad ...

Rožam glávica poljublja
— morda zadnjikrat —
néma se potem izgublja
mimo velih trat ...

In za njo jesen prihaja
z mračnimi očmi,
v sivi pajčolan odeta
z mrzlimi nočmi ...

2.

Padajte, padajte, tihe rose,
tam na široke poljane:
môrda katera zamôrjenih rož
v mlado življenje nam vstane ...

Padajte, padajte, gorke solzé,
meni na srčne gomile:
môrda katero zamôrjenih nad
bodete v srcu zbudile! —

3.

Vrba žalujka, vpogni nad mano
skoraj, ah skoraj vrh zeleneči,
pa mi o miru, sreči šepéči,
kadar to srce v grob bo dejano.

Skrbno mi straži tiho gomilo,
straži mi nade, v njej pokopane,
da mi ljubezen v srcu ostane,
straži mi skrbno tiho gomilo ...

Straži mi srečo — vničeno ráno!
Mačeha bila mi je v življenju,
naj mi tu cvete v vednem zelenju,
straži jo zvesto — v grob pokopano!

4.

Vstajenja dih zavél je čez grobove.
Ciprese tanke so se klanjale
in nove zgodbe si oznanjale.

„Naj čakajo življenja ure nove
vsi, ki njih duše so zasánjale,
ki zemske odložili so okôve!“ —

In nova misel mi je vstala v duši,
in nova želja — po življenja sreči,
ki je pod božjim solncem ni doseči ...

Posúši, solza vsaka se, posúši!
Vstajenja dih, ti srca nam ohlajaj
in z novim upom duše nam napajaj!

Ljudmila.

Do zmage!

Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.

(Dalje.)

XXIV.

Novi cilji. — »Höher, Peter!« — Med dvema stoloma. — Verski disputi.

Na Dunaju, dné 17. vel. travna 188...

Predragi prijatelj!

Hvala Ti iskrena za „platnice“! Komaj sem jih čakal, a zdaj, ko si mi jih poslal, jih požiram s slastjo lačnega filologa. Kar sram me je že bilo: Toliko se debatira v slovanskem seminarju, kadar smo slušatelji sami med seboj, o nazorih P. Škrabca, in jaz ne morem poseči vmes, ker njegovih „platnic“ ne — poznam. Vidiš, če človek gre po svetu, pa res spozná, kakó malo vé, za koliko ga presegajo drugi. V Ljubljani, kot abiturient, sem mislil, da znam „več ko hruške peč“, ker sem prečital nekaj ruskih in čeških knjig v izvirniku, a sedaj vidim, da o slovanskem jezikoslovju kot takem nimam niti pravega pojma. Bože, čuda golemoga! Kakšni učenjaki — to ime zaslužijo po pravici! — so nekateri tovariši, ki sedé z menoj vred v isti klopi ter poslušajo predavanja, kakor jaz! Med vsemi se odlikuje Slovenec Nebnják, ki je prišel z mariborske gimnazije, pa je tudi šele prvo leto na Dunaju. Jaz kar strmim, kaj je ta človek že vse preštudiral kot gimnazijec. Célo Miklošičevo „Primerjalno slovnico slovanskih jezikov“, katere jaz doslej niti videl nisem, ima on v mezincu. Koliko je vredno že samo to! In to je njemu malenkost. Podlaga znanstvenemu jezikoslovju je fonetika. To sem izvedel šele letos; naš tovariš Nebnják je to vedel že na gimnaziji. Učena dela, ki jih sedaj slišimo prvič navajati pri predavanjih, kakor so Brücke, Sievers, Techmer — vsi sami fonetiki: vsa je on preučil že kot gimna-

zijec. „Archiv für slav. Philologie“, dasi je bil znan tudi meni, a le po imenu, mi je tu v slovanskem seminarju prišel sploh prvič pred oči: Nebnják ga je čital tudi že na gimnaziji — —

Zastopani pa smo vsi slovanski rodovi v našem seminarju, in to je ravno prijetno, zanimivo. Človek bi sicer mislil, da v družbo, kjer se goji samo veda in še tako suhoparna, kakor je lingvistika, nimajo človeške strasti vstopa, in da mora torej v našem seminarju vladati absoluten mir, prava pravcata indijska — nirvâna. In vendar bi se zelo motil! Zunanjih bojov res ni, zató pa so notranji jako hudi. Godi se nam nekako takó, kakor poje Prešeren v „Krstu pri Savici“:

Bohinjsko jezero stoji pokojno,
sledú ni več zdaj vnanjega viharja;
al' somov vojska pod vodô ne mine
in drugih roparjev v dnu globočine...

Sučejo pa se naši boji v prvi vrsti, kakor sem Ti že zgoraj omenil, o jezikoslovnih stvareh. Baš te dni se prepiramo, kako razlagati postanek novoslovenske pridevniške sklanje *lepega*, *lepemu* itd. Mene te znanstveni disputi prav močno zanimljejo, saj je πόλεμος πατήρ πάντων! Znanstveno delovanje, to je pač najlepše. Kaj bo tista beletristika! Enkrat človek prečita, drugič ga ne miče več. Dobro, koristno razpravo boš pa čital vedno rad in z vedno večjim pridom. In tudi to je: V leposlovju misli vsak, da je že popoln, na vrhuncu dovršenosti, ako skrpa nekaj rimane proze. Za take stvari ni treba mnogo študij. A znanstvene razprave, to je kaj drugega! Tu treba dolgo študirati, mnogo misliti, preden se napiše kaj temeljitega. V tem oziru smo tu pri „izviru“; navodil za znanstveno raziskavanje dobivamo izvrstnih, knjig dovolj. — Sploh se je izvršil v meni

tudi v tem oziru velik preobrat. Nečem Ti prikrivati, da ima Milko Rosén náme velikanski vpliv. Pogovarjala sva se tudi o bodočem znanstvenem delovanju. In kaj meniš, kakšne ideale ima on? Njegov smoter je — čuj! — postati enkrat vseučiliški profesor! Treba — pravi — hrepeneti po najvišem, potem doseže človek vsaj sploh nekaj. In veš, s čim utemeljuje svojo namero? Na gimnazijo iti za suplenta, potem postati za nekaj let redni učitelj in profesor in kot tak žrtvovati najboljše moči, po dvajset in več ur na teden, malone mehničnemu delu, povrh pa še doma popravljati kopice zvezkov... je li to cilj, vreden znanstveno-izobraženega moža? Ali more gimnazijski profesor, ako je z delom takó preobložen, kakor so dandanes, s svojo stroko sorazmerno napredovati? In ako enkrat izgubi nit, ako zaostane, ni li kmalu — petrefakt? Dà, vseučiliški profesor, to je na vsak način lepše, boljše ... Res, čim dalje gre človek, tem dalje mu kažejo! In zdaj šele vidim, koliko zlatega zrna je bilo v besedah starega našega gimnazijskega profesorja, ki nam je tolikrat klical, četudi v šali, kadar je kdo ugibal glede oblik: „Höher, Peter!“ Res, višje, vedno višje — to je pravo! Morda ...

Po nesreči sem zašel še v drug prepir. Dva tovariša, eden je Srb iz Belega grada, drugi Hrvat iz Osjeka, oba letos došla na novo, kakor jaz, sta dobila veliko zaupanje ali kaj do mene, takó da smo prav prijatelji. Najprej sem se bliže seznanil s Hrvatom, ki je izvedevši od mene, koliko sem čital hrvaškega slovstva in da za silo tudi govorim nekaj, po pravici sklepal, da sem velik prijatelj Hrvatov. Pozneje enkrat sva šla s Srbom skupaj z vseučilišča. In takrat sem naredil veliko napako: Razodel sem mu, da občudujem divne srbske narodne pesmi, da hrepenim obiskati junaško Črno goro itd. Govorila sva potem o srbskem slovstvu, o početkih, o Dorileju Obradoviću, o najnovejših pisateljih ... In klepal je: Slovenec je prijatelj Srbov. In potem sta skovala svoj naklep, vsak záse, naklep, po katerem bi se bil moral ujeti in zameriti vsaj enemu. Ne-

kega dne namreč se je „naključilo“, da smo šli vsi trije skupaj od predavanja po „Ringu“ na izprehod. Ta ugodni trenutek sta porabila. Slovenec naj bi odločil, kakor nekdanj nesrečni Paris prepirajočim se boginjam, kateri imajo prav, Srbi ali Hrvatje. Vprašala sta me slovesno, najprej Srb: „Kaj ne, da više volite Srbe?“ In prav to vprašanje mi zastavi isti trenutek brat Hrvat. Bil sem med dvema stoloma! Kam privêde človeka pretirano slovstveno občudovanje, slovstveno malikovanje! Kaj sem hotel storiti? Morda bi bilo še najboljše, ako bi ju bil peljal oba v kemijski institut, tam prosil, da bi puščali vsakemu nekoliko krvi, jo kemično preiskali, in ko bi se pokazalo, da imata isto krv, bi jima lahko rekel: Brata sta med seboj, brata tudi moja, bratje se morajo ljubiti! ... No, odgovoril sem jima čisto vsakdanje: „Jaz imam oboje rad, Hrvate in Srbe, a Hrvatje so mi bliže“ ... Od tedaj Srb in ne govori več z menoj ...

A tudi še drugačni boji se bíjejo v tihih prostorih našega seminarja. Tiste besede Milka Roséna v gostilni „Pri treh krokarjih“, so postale nekako „krilate“. Dospele so tudi med naše obzidje. Večina je, to se ume, contra. A nikdar ne bi bil mislil, da je sicer takó tihi učenjak, kakor je Nebnják, takó nasproten teističnemu naziranju. Ne gre mu v glavo, kakó more izobražen človek trditi, da se dá bivanje božje dokazati; on, da je že v šesti šoli prišel sam po svojem razmišljevanju do zaključkov, ki se nikakor niso ujemali z razlago šolske knjige Wapplerjeve. Metábasis cis allo génos! To je tisti punctum saliens, o katerem se vse vrti. V veliko svojo zabavo, pravi, je pozneje našel, da je Kant imel baš take misli. Nekoliko smo se pogovarjali semtertja, a končno smo ostali vsak pri svojem. Nebnják je te misli, da vse naše verovanje sloni le na čustvovanju, z razumom da se ne dá podpreti. Meni pri vsem tem ne gre to v glavo, kakó so vendar mogli učeni možje, kakor n. pr. cerkveni očetje, sv. Avguštin i. dr. verovati in toliko učenih del napisati o veri? Sama čustva naj so tu in nič drugega?! ...

Res pa je vendar-le, da človeka šele spoznaš popolnoma, ako poznaš tudi njegovo versko naziranje. Mene vleče, da bi z Rosénom o tem govoril še kaj več. Upam, da bo mogoče!

Z Bogom!

Tvoj

Ivan.

XXV.

Curiosa. — P. Abel. — Dr. Lueger.
— Na shodu delavcev.

Na Dunaju dné 25. mal. travna 188..

Ljubi oče!

Še nikoli nisem tako težko pričakoval pomladi, kakor letos. Hvalo Bogu, dočakal sem jo. Prekrasno je tukaj na Dunaju spomladi, zlasti sedaj meseca velikega travna. V prirodi povsod, posebno po parkih, bujno, dišeče cvetje, povsod godba, smeh, veselje, polno veselih šetavcev, tako da je to splošno probujenje zbudilo tudi mene k novemu življenju. Lotil sem se učenja s podvojeno energijo; kar sem zamudil, hočem nadomestiti. Morda Vas bo zanimalo, kaj poslušam v II. poluletju?

Pred vsem se bavim s slovanskim jezikoslovjem, in sicer poslušam sedaj hrvatsko-srbsko skladnjo in zgodovino dubrovniškega slovstva. Polagoma pridejo na vrsto vsi slovanski jeziki in vsa njih slovstva. To bo užitek! — V grški gramatiki smo vzeli v prvem poluletju vokalne vrste *a, e, i, o, u*, izmed konsonantov smo zasledovali zgodovino likvidov *l*-a in *r*-a. Sedaj nadaljujemo z zgodovino nosnikov *m* in *n*; do deklinacije in konjugacije najbrže ne pridemo. In vendar imamo ta predavanja po 4 ure na teden!! Kdaj bom vse to, kar sem napisal, ponovil in kakó pojde pri izpitu čez štiri leta? Pri sanskritu sva ostala samo dva, vse drugo je odpadlo. Pač umevno! Zunaj sije toplo pomladansko solnce, v vrčkah se smeje črni „Bockbier“ —: človek naj bi se šel pa mučit s težko sanskritsko gramatiko, katere ne potrebuje nikdar! Sicer

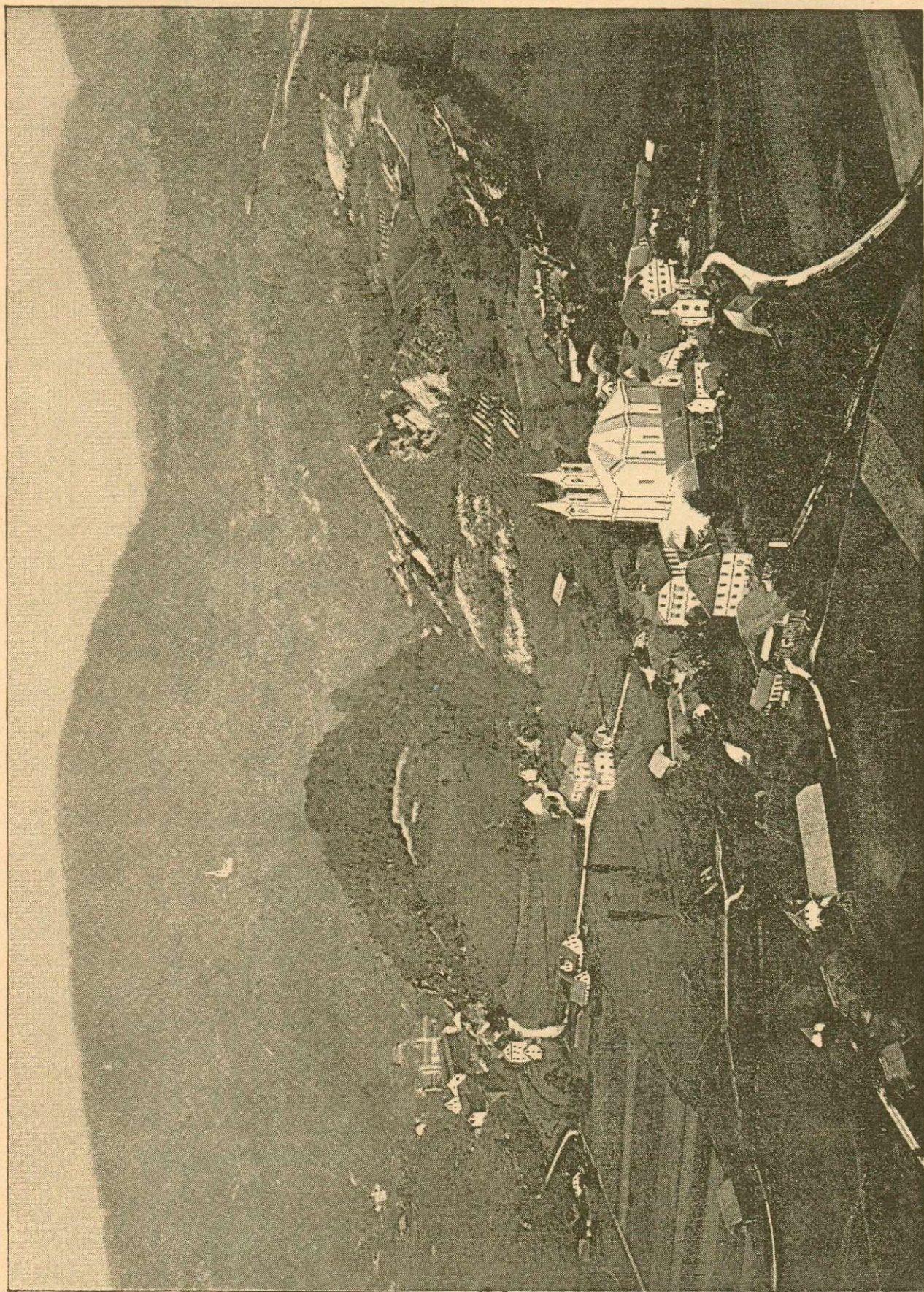
pa spoznavam tu največje kontraste, kar si jih je le mogoče misliti. Tako n. pr. moj tovariš pri sanskritu posluša menda vse jezike, kolikor se jih predava na vseučilišču: germanske (on je Nemec!), tudi angleščino seveda, romanske, slovanske, in celó semitske. To Vam je poliglot, da je čudo! No, mož ima denar, in jezikovni študij mu je — sport! Drugi, resni filologi, n. pr. v našem slovanskem seminarju, pa trdijo, da človek razen materinščine nobenega drugega jezika ne more popolnoma obvladati, in da ga tudi ne bo nikoli čisto pravilno izgovarjal; zato, da je najbolje omejiti svoj študij na eno, in sicer najbližje narečje. — A še večja curiosa človek tukaj vidi in sliši. Neki profesor primerjajočega jezikoslovja n. pr. je zadnjič enkrat čisto resno trdil, da je *εφερον* krepki aorist! Na gimnaziji bi me bili križali, da sem izustil kaj takega. Vendar pa se takim prikaznim ne čudim posebno; saj nimajo s sprego itd. nič več opraviiti, vsa duševna jed te vrste môž so — koreninice, koreni in debla!

Ni tudi čudno, če nimajo vsi naši profesorji tukaj na vseučilišču enake privlačne sile. Tisti, ki je res strokovnjak, ki pozna tudi najnovejša dela svoje stroke, je zanimiv in tudi priljubljen; toda če vé n. pr. v grški literaturi le za dela, kar jih je izšlo do leta 1860., naprej pa ne več, in če se porumenelim papirjem, ki iz njih profesor čita, pozná, da so bili že večkrat na vrsti, potem zanimivost izgine, in slušatelji tudi, takó da ostanejo le tisti, kateri morajo — radi izpita. Tako n. pr. je eden teh gospodov sicer jako prijazen, toda nekatera njegova predavanja so neizmerno dolgočasna. Dionizij Dyskolos je bil gotovo zelo pust, suhoparen, vrhutega še čmeren grški pisec, avtor prve gramatike. A še suhoparnejše je, poslušati in zapisavati si vso literaturo o tem možu, vse, kolikor je je do l. 1860. ali blizu do tod. To je vse neizmerno učeno, a človek ne vé, kam s tem?

Večinoma so naši profesorji vzvišeni nad zemeljskimi slabostimi. Za katedrom visoko gori sedé, kakor kakšni Zevsi na prestolu.

Le ena stvar jih razvname: ako si kak kritik upa imeti drugačno mnenje o kakšni stvari nego je imajo oni v svojih knjigah.

čudno so me sicer pogledali ti Abrahamoviči, ko sem vstopil, vendar so se pomirili. A profesor! Znan je po svojih učenih delih o

Zagorje ob Savi.

Tako n. pr. sem pred par dnevi zašel k predavanju profesorja, ki razlaga semitske jezike samim kandidatom za rabinat. Nekako

semitskih narečjih, zlasti pa po svojih nazorih o semitski metriki. In baš v zadnjem času mu je neki učenjak začel oponirati

gledé metrike. To Vam je bilo zanimivo, kako je pobijal svojega nasprotnika! Pri tem se je pa utrudil takó, da je postal slednjič hripav in ni mogel več dalje čitati ...

In kaj stori navdušenje za stvar — in kakó se učenjak vživi v svojo vedo! Zunanji svet ne eksistira več zanj. Tako n. pr. je baš ta zadnji profesor zamišljen v toliki meri, da je nekoč na ulici, domov gredé, v hipu pozabil, kje stanuje, ter je šel k policiji vprašat za svoj naslov ...

Jako priljubljen je neki profesor germanistike. Pri njem je vedno tako polna dvorana, da ni dobiti, ako človek pride malo prepozno, nobenega prostora več. To Vam je res učenjak, a ni samo slovničar, ne! Slovstveno zgodovino, slovstvo, in tudi nujnejše, pozná v polnem obsegu. In kakšen kritik je! Res, užitek ima človek, kadar ga posluša. Le škoda, da je telesno zelo pohabljen. En izrek njegov zlasti se mi je globoko vtisnil v spomin. Govoril je namreč med drugim tudi o tem, kakó se mora gimnazijski učitelj, potem ko je naredil izpit, sam dalje izobraževati. Pri tej priliki se je doteknil tudi verskega momenta ter rekel prav kratko: Da bo vsak izmed njegovih slušateljev, — o tem da je prepričan — prišel v svojem življenju enkrat do resne krize, ko se bo moral odločiti v tem vprašanju „za“ ali „proti“. Na kateri strani je on, ni omenil, in jaz tudi ne morem nič sklepati; a gorenje besede je govoril jako resno — — —

O semitskih jezikih sem Vam nekaj omenil; no, teh najbrže ne bom študiral, zlasti zato ne, ker sem — to Vam bo najbrže popolnoma novo — velik antisemit. Prišlo je do tega čisto lepo. Jurist Drzen, ki je zdaj tretje leto na Dunaju in ima svoj prvi državni izpit v žepu, se je do cela „aklimatiziral“; on je pravi pravcati Dunajčan. Vse zakotne gostilne so mu znane, dà, možiček že dela praktično v svojem poklicu, on namreč piše po tistih „svojih“ gostilnah raznim ljudem prošnje, ženitovanjska pisma ka-li, itd. Iz tega vidite — mimogredé povedano — kam jo „naš“ človek pripelje, če hoče. Ta Drzen torej je pravi Dunajčan, pravi Dunajčanje

pa so izvečine antisemitje — ergo je tudi on in hoče, da bi bili tudi drugi.

Pa antisemitje imajo še tudi drugo imé, namreč: „Vereinigte Christen“. Včeraj je imel Drzen cel šop belih listkov, kjer se pozivljejo „združeni kristjanje“, da pridejo ob 8 uri zvečer v cerkev sv. Avgušтина k pridigi jezuita P. Abela; izrečno je bilo povedano, da le moški. En tak listek sem dobil tudi jaz. Zvečer malo pred osmo uro se dobiva z Drznom ter greva v I. okraj v omenjeno cerkev. Ostrmel sem. Cerkev je bila natlačeno polna samih moških. In vedno novi so dohajali. Zadaž pod korom sva našla slovenskega tovariša, Vilka Šveca. Vesel je bil, da je pripeljal Drzen še enega somišljenika. Švec in Drzen, to sem videl, sta v to gibanje že popolnoma „posvečena“. Meni pa je bilo, kakor da sem prišel v nov svet, med ljudi, ki imajo čisto nove, sveže misli. Točno ob osmih stopi govornik na prižnico. Takó še nisem slišal pridigati. Pater je prečital najprej odstavek iz časnika „Neue Freie Presse“, kjer je stalo napačno poročilo o njegovem včerajšnjem govoru. (Obhaja se namreč v cerkvi neka tridnevница, in P. Abel ima vse tri dni po en govor.) To zlagano poročilo je govornik popravil, a kako! Obrnil se je kar naravnost na dotičnega žida mej poslušavci: „Vi, g. poročevavec, danes pa bolje poslušajte nego včeraj.“ To mu je moralo biti vroče, ako je bil res v cerkvi kajti nehoté je vsak malo pogledal po nosovih svojih sosedov, če ni vmes kakšnega zakriviljenega ... Nato je prečital govornik anonimno pismo brez podpisa, v katerem se je pretilo, da ako pojde še enkrat na prižnico, bode počila bomba v cerkvi. Ta vest se je bila razširila danes po Dunaju. P. Abel je nato popolnoma mirno odvrnil, da ne pripisuje skritega nasprotniku toliko poguma, da bi prišel v cerkev in vrgel bombo mej ljudi; sicer pa da se smrti ne boji. In potem je omenil, kakó mu je oče, ki je bil visok uradnik na Bavarskem in dolgo vrsto let član prostozidarske lože, na smrtni postelji naročal, naj neprestrašeno odkriva zlobne namene prostozidarjev. Go-

voril je potem o terorizmu in sicer o terorizmu „večine“ — fraze — in časopisja. Kakor je imel stari Káton Cenzorin refrên: „Ceterum censeo“ . . . takó ga imá tudi P. Abel; vedno in vedno kliče: „Zurück zum praktischen Christenthum!“ Končno je imel še majhno prošnjo do nas. Z globokim glasom, v katerem se je čutila velika žalost, je rekel nekako tole: Znano vam je, moji ljubi, da sem bil 22 let profesor v Kalksburgu. V tej dolgi vrsti let sem imel tudi veliko število učencev iz vseh slojev družbe, iz plemstva in iz meščanskih krogov. Eden izmed mojih ljubih učencev leži nocoj na mrtvaškem odru. Padel je — v najlepši mladeniški dobi — kot žrtva terorizma, terorizma takozvanega „javnega mnenja“; padel je v dvoboju. Cerkevno ne more biti pokopan, a vendar se bom jaz udeležil pogreba, udeležil kot njegov učitelj, ki mi je bil vdan iz vse duše . . . Morda je rajnik, ki je bil sicer takó blag, obžaloval svoj korak. Molímo, da bi že izginili strašni predsodki o „časti“, da bi minil terorizem fraze. In molili smo češčeno-marijo skupaj. V cerkvi je bilo tiho kot v grobu . . . Govorilo je srce . . .

Sicer pa ne smem pozabiti omeniti, da vmes govornik pové marsikako šaljivo, prav v dunajskem žargonu. In tedaj je zanimivo gledati te moške obraze, kako sprejmo dovtip. Tam se dva namuzata drug drugemu, poki-mata in pogledata hvaležno gori proti govorniku; tu si gospod, ki očividno nima znanca v bližini, zadovoljno pogladi brado; ondi se dva pristna Dunajčana suneta na lahko pod rebra; tu zopet je enemu takó dobro dél dovtip, da se kar sliši, kakó ga je pogoltnil . . .

Še enega moža sem spoznal v zadnjem času, to je — dr. Karola Luegerja. Kar je P. Abel na prižnici in sploh v verskem oziru, to je Lueger v politiki in družboslovju: Boj židovstvu, nazaj h krščanskim načelom! to je geslo njegovo. Dr. Lueger je sedaj najpopularnejša oseba na Dunaju, popolnoma ves ljudski tribun. Tacega si predstavljam Gaja Sempronija Grakha. Dunajsko ljudstvo ga ljubi neizmerno. Ker se sam, dasi je vi-

soko izobražen, poniža do najsiromašnejšega „pilharja“ ter z njim prijazno govori, ni nič nenavadnega, da ga umazani čevljarski vajenci, ako ga srečajo, v znak, da so njegovi pristaši, pozdravljajo prav po bratovsko: „Servus, Karl!“

Spoznal sem ga v gostilni, in sicer „Zu den neun Engeln“. Ko smo okrog devetih zvečer Drzen, (ker ta me je zopet uvedel!) Vilko Švec in jaz hoteli v gostilno, je bila polna do zadnjega kotička, še med vrati so stali možje ter poslušali. Govoril je ravno dr. Lueger, in sicer, kolikor sem mogel razumeti, o dunajskem mestnem vodovodu, pa imé nekega žida, Sues ali Süß, je imenoval parkrat, takó se mi zdi. To Vam je bilo zborovanje! Iz sobe vun se je valil gost dim od smotk in cigaret, kakor da gori kakšna tovarna; gost dim je ležal tudi po dvorani nad glavami zborujočih s tlakom bogvé koliko atmosfêr. In poslušavci? Včasih je bilo vse tiho, kadar je govornik bolj mirno razlagal; kmalu zopet glasen smeh, ki se je razširil noter do vrat, do nas; kmalu zopet burno pritrdjevanje in ploskanje in klicanje govornikovega imena. Drzen je bil silno vesel; segel je s prsti tja, kjer bi mu morale rasti brke ter vzkliknil: „Moj dunaj, nocoj jih pa Korl spet pere!“

Po končanem govoru velikansko navdušenje. Drzen pa se je začel riniti skozi gnečo, češ, da mora „Korlu“ gratulirati, in vlekel je tudi naju za seboj. Videl sem pa, da je naš Drzen znan v teh krogih; posadili so nas k mizi blizu prezidija. Proti polnoči, ko je bilo „Švehatsko“ storilo svoje delo, se je vzdignil Drzen ter „držal“ govor navzočim dunajskim obrtnikom in delavcem. Govoril jim je, da se tudi dijaštvo, pred vsem vseučiliščno dijaštvo, strinja z njih težnjami in se bo tudi strinjalo vedno, in kakor so se l. 1848. v prvi vrsti dijaki borili za svobodo, takó se bo tudi sedaj dunajsko dijaštvo borilo z delavci in obrtniki, da jih osvobodi židovskega jarma. S svojim „improviziranim“ govorom je navzoče navdušil takó, da sta ga, ko je nehal, dva zadel na rame ter nosila po dvorani. To Vam

je bil prizor „za bogove!“ Drzen, grbast kakor je, silno dolgonog in dolgorok a kratkotrup — je plaval po zraku ter veslal z rokama. Popolnoči enkrat je nas trojica ostavila dvorano; blodeč po dunajskih ulicah proti domu smo srečavali razne vesele družbe, semtertja se je oglasila kakšna nočna „ptica“ z mamljivim glasom, a Vilko je modroval, kakó zdravo je to ljudsko gibanje na Du-

naju, kakó grozne rane je vsekali tuji živelj nam vsem, in da bi bilo treba tudi doli pri nas začeti delati v tem zmislu . . .

Prav radoveden sem, kaj Vi, dragi oče, sodite o tej stvari; o počitnicah upam, Vam povem več podrobnosti. Do tedaj zdravi vsi!

Vaš

Ivan.

(Dalje.)

Jesenska romanca.

Na vrtu v tihi utici,
tam Mimica sedela je,
ko v svet s koraki mokrimi
jesen mimo hitela je.

Nagnila se je k deklici
in ji v oči pogledala:
„Ti zlata moja dušica,
kaj bom ti zdaj povedala!

Ej, majnik fantič je prelep,
kako si ti ljubila ga!
A skril se je, še preden ti
si enkrat poljubila ga!

Ej, majnik fantič je vesel
med rožami deklícami!
A žal — prehitro je odšel
s prebelimi meglicami . . .

Pa če ti že sedaj solzé
drhté za njim, ti Mimica,
ah, kaj pa, ko črez trudno noč
bo tiho vzknila zimica!“ . . .

Cvetko Slavin.

Izraz in posoda.

Nebeški dar, izraza moč,
edino, kar imam na sveti!
Ta ogenj, ki za mrzlo noč
življenja plamenico neti!

Pa če me ne razume svet,
če trdo sodi moje speve,
kadar sem te moči prevzet,
vsaj jaz pozabim bridke dneve.

Pač majhen dar uživam jaz,
zahvaljam vendar zanj Gospoda.
Četudi slab je moj izraz,
srce mu vendar je posoda.

Anton Medved.

Srečanje.

Z mano je rajala
in me napajala
sreče sladkost,

ko me je vnela,
vsega prevzemala
tvoja mladost . . .

Mimo korakala,
bridko je plakala
moja prostost!

Leo Levič.

Drobnogled in drobni svet.

Spisal kanonik *Ivan Sušnik*.

(Dalje.) ¹⁾

Prav majhne predmete torej položimo kar na ploščico, jih pokrijemo s steklenim pokrivalcem in denemo pod drobnogled. Ko smo zrcalce tako zaobrnil, da odbija svetlobo naravnost v predmet, premikamo cev z roko ali z vijakom tako dolgo, da nam drobnogled pokaže jasno podobo. Da pa pri tem ne trčimo z objektivom ob predmet in ga ne potaremo, oziroma, da celo objektiva ne poškodujemo, je najbolje, da od strani gledaje cev prav na tesno približamo predmetu, potem pa jo polagoma odmikamo, dokler se nam ne pokaže v obzorju jasna slika. Pri nekoliko močnejših povečavah se poslužujemo v ta namen vijaka. Mnogo predmetov pa ni zadostno prozornih, da bi jih zamogli opazovati s prosojno razsvetljavo. Nekateri predmeti postanejo bolj prozorni, ako se vložijo v primerno tekočino, n. pr. v vodo, glicerin, kanadski balzam, nageljnov olje i. t. d. Na predmetih je potem mogoče opazovati manjše podrobnosti.

Vse to velja pa le pri prav majhnih predmetih. Večjih predmetov, n. pr. posameznih delov živalskega trupla, rastlinskih debel in njihove notranje ustrojbe na ta način ne moremo opazovati. Drobnogled nam kaže jasno in razločno le one stvari, ki se nahajajo v eni optični ploskvi; kar je nad njo ali pod njo, je nejasno ali celo popolnoma nevidno. Že pri manjših telescih moramo premikati vijak, da si predočimo zapored njihove vrhnje dele, srednje plasti in spodnje dele in dobimo tako šele s temi zapovrstnimi vtisi pravo, skupno obliko predmetovo. Pri večjih predmetih je pa tako ravnanje nemogoče, zlasti ker niso dovolj prozorni. Tu se je treba posluževati drugačnih pripomočkov — : napravljati je treba tanke prereze posameznih predmetov.

¹⁾ Glej št. 9.

Vzemimo rastlinsko steblo, o čigar notranjem sestavu se hočemo poučiti. Ker je steblo samo na sebi preveliko, da bi je mogli celo preiskovati, in ker je tudi neprozorno, odrežimo ž njega z ostrim nožem, najbolje z britvijo, tanko plast in jo položimo na predmetno ploščico. Steblo primimo s prsti leve roke tako, da ga držimo navpično po koncu; z desnico pa izkušajmo posneti kolikor mogoče tanke odrezke. Najboljše se nam bo stvar posrečila, ako obrnemo ostrino noža proti sebi in jo obenem nekoliko naslonimo na noht prsta, s katerim steblo držimo. Predmet in nož smo že poprej zmogli v vodi ali v alkoholu. — Navadno napravimo po več prerezov drugega za drugim in jih s čopičem polagamo v majhno posodico z vodo. Seveda se nam precej prvi prerezi ne bodo popolnoma posrečili; toda med večjim številom taistih bomo gotovo našli nekatere, ki bodo dovolj tanki, prozorni in rabljivi. Ako si potem tak prerez ogledamo pod drobnogledom, bomo zlahka opazovali posamezne dele in plasti, iz katerih je steblo sestavljeno. Razločili bomo zunanjo kožo, notranje staničje, povezke stanic, stržen i. t. d. — Bolj trde predmete, kakor les i. dr. močimo v vodi nekoliko dni, da se zmehčajo.

Večje težkoče kakor rastlinski predmeti, napravljajo deli živalskega telesa, ki so navadno tako mehki, da tudi najboljša ostrina ne pogodi tankega in enakomernega prereza. Te predmete položimo nekaj dni, preden bi jih radi deli pod drobnogled, v posodico z alkoholom. Alkohol jim odtegne vodo in jih toliko strdi, da je mogoče dobiti z nožem primernih prerez. Ako si preskrbimo potem takih finih prerez v različnih smereh, se bomo lahko natančno poučili o notranjem sestavu tudi živalskih predmetov.

Napravljati dobre prereze ni lahka reč; to hoče mnogo vaje in ročnosti. Zategadelj so si mehaniki že davno prizadevali, da bi iznašli za to primerno pripravo. No, izdelali so jo in nazvali mikrotom.

Sestavov te priprave je že brez števila; vsi še dosti dobro služijo svojemu namenu. Starejša in bolj enostavna oblika takega „drobnorezca“ ima 3 — 5 cm široko cev, v katero je vrezan zelo tesen vijak. Predmet se vloži v cev in se z vijakom prav po malem dviga nad rob cevi, kjer se z ostrim nožem gladko odreže. Novejša oblika mikrotomov je pa jako členovita. Sicer se tudi pri teh predmet dviga s pomočjo finega vijaka; s tem vijakom je pa združena priprava, ki nam predmet obrne, kakor hočemo. Posebej v to svrho napravljen, britvi podoban nož, se premika po ravnem tiru semtertja ter reže liki mizarski stružec; ali pa je nasajen na ročaju, kateri se suče na pokončni osi. Da je tak mikrotom precej drag (50 — 150 K), je lahko umevno. A ž njim je mogoče napraviti zelo nežne prereze (v debelosti 0.01 — 0.001 mm.)

Kadar hočemo prerezati drobne predmete, vlagajmo jih v bezgov stržen ali v plutovino. Kos plutovine namreč podolgem prerežimo v dva enaka dela, vmes pa denimo predmet. Potem napravimo z nožem skozi vse skupaj tanke prereze; v vodi pa jih ločimo od plutovine, oziroma od stržena. — Večji predmeti, zlasti od živalskih teles, se morajo — kakor že omenjeno — najprvo strditi v alkoholu. Potem jih vložimo v raztopljen parafin ali v kako drugo primerno snov, katera se dá shlajena rezati, ter jih pustimo toliko časa na toplem, da se ves predmet napoji z raztopino, kar se zgodi navadno v nekoliko urah ali vsaj v enem dnevu. Shlajeni strjeni parafin s predmetom se potem pritrdi v mikrotom in se napravijo prerezi. Parafin se odstrani s xylolom. Namesto parafina rabijo še mnoge druge snovi, zlasti celoidin, zmes lanenega olja z voskom i. t. d. Tako pripravljanje prerez je sicer precej zamudno, a ima prav lepe uspehe. Prerezi so sila tanki in enakomerni.

Ako položimo na ta način prirejene predmete na ploščici v kako tekočino, zlasti v glicerin ali v kanadski balzam, postanejo že itak zelo prosojne plasti, skoraj popolnoma prozorne, tako da n. pr. tankih staničnih mrenic skoraj ni mogoče več ugle dati. Tu je treba poseči zopet po drugem pripomočku, ki nam napravi posamezne podrobnosti bolj vidne, in to so razna barvila. Docela prozorne predmete je treba s primerno barvo napojiti, da se razne, sicer nevidne podrobnosti, zopet pokažejo. — Še lepše dosežemo toisto, če uporabimo pri istem predmetu dve različni barvi, n. pr. rdečo in višnjevo. Barvila, ki služijo v ta namen, so za razne slučaje dognano različna.

Iz vsega, kar smo povedali, razvidimo, da je pripravljanje nekaterih predmetov za drobnogled, zelo zamudno delo. Treba je dosti vaje, zlasti pa precejšno mero potrpežljivosti. Umevno je, da raziskovavec s toliko trdom prirejenega predmeta ne bode zavrgel, potem ko si ga je enkrat ogledal, marveč ga bo skrbno ohranil. Predmeti, ki se v svojem prvotnem stanju ohranijo nepokvarjeni, n. pr. luskinice metuljev, živalska dlaka, prerezi raznih lesov, itd. se lahko kar na ploščici pokrijejo s pokrivalcem, in se to ob robu z lepilom zalepi. Tako ne zaide prah v predmet. Semtertjam je kot lepilo dober vosek, boljši pa je seveda nalašč zato napravljen klej. Toda velika večina predmetov se v tem stanu ne da ohraniti. Treba jih je vložiti v kako prozorno tekočino ali snov, katera jih obvaruje pred vplivom zraka. Za predmete, ki imajo v sebi dosti mokrote, se s prav z dobrim uspehom rabi glicerinova gelatina. Navadnemu glicerinu pridenemo ravno toliko v vodi razmehčane gelatine ter oboje nad ognjem toliko ogrejemo, da se gelatina popolnoma razpusti in z glicerinom dobro pomeša. Da zabranimo plesnobo, pridenimo zraven še par kapljic karbolne kisline. Dobro je tudi, da vso snov precedimo še toplo skozi gosto platno. Na ta način napravljena glicerinova gelatina se v zaprti široki steklenici ohrani neizpremenjena veliko let.

Kadar hočemo torej kak predmet vložiti v gelatino, denimo na dobro osnaženo ploščico po potrebi košček gelatine, katero nad plamenom toliko ogrejmo, da se razpusti. Potem položimo vanjo predmet, katerega smo poprej omočili v glicerinu, ter še toplo gelatino pokrijmo s pokrivalcem, katerega smo tudi nekoliko ogreli. Da se predmet lepo horizontalno vleže, je dobro na pokrivalce položiti kako majhno utež. Prav dobro služi v ta namen podolgovata svinčenka.

Gelatina se pa ne strdi tolikanj, da bi se pokrivalce, če tudi se ga le na rahlo zadene, ne razmaknilo in predmeta ne pokvarilo. Treba je zato pokrivalce s primernim klejem ob robu prilepiti k ploščici. Taki kleji se dobé po zalogah mikroskopiških reagentij. Ko smo ob robu pokrivalca z mokro rutico previdno obrisali preostalo gelatino, vzamemo s čopičem nekoliko kleja in prevlečemo ž njim rob pokrivalca. Čez par dni, ko se je prva plast posušila, storimo to še enkrat, in če treba še tretjič.

Še bolj kot gelatina, je pa dandanes v rabi kanadski balzam. Kanadski balzam je smolnata snov svetlo rumenkaste barve; pri navadni temperaturi je popolnoma trd. Za mikroskopično uporabo se mu primeša toliko xylola, kloroforma ali terpentina, da postane tekoč kot navadno olje. Predmeti, katere je vložiti v kanadski balzam, ne smejo imeti v sebi čisto nič vode. Živalskim ali rastlinskim predmetom se voda odtegne, kakor smo že povedali. Iz alkohola se de-nejo predmeti za trenutek v xylol, oziroma kloroform, potem pa na ploščico, na katero smo kanili primerno kapljico kanadskega balzama. Ko se je zopet vse skupaj nekoliko ogrelo, se pokrije tudi z nekoliko ogre-

tim pokrivalcem. Pri teh predmetih navadno ni potreba pokrivalca s klejem prilepiti, ker balzam, ko se je potrdil, jako dobro drži in predmet izborno zavaruje proti vsakršnemu zunanjemu vplivu.

*

Morda da se utegne kateremu bravcu teh vrstic vzbuditi želja, da bi rad ogledoval čudesa drobnega sveta. Toda ne ve, kje in za kakšno ceno bi si omislil primeren, rabljiv drobnogled. Dandanes je drobnogledov na izbiro; skoraj vsaka prodajalnica optičnih orodij ima tudi kak mikroskop v zalogi. V listih se dostikrat priporočajo za smešno nizko ceno „salonski drobnogledi“ z velikanskimi povečavami. — Pri nabavi takih stvari je treba vedno nekoliko previdnosti. Dobro orodje ne more biti ceno. Žalibog, da je mnogo tvrdk, ki izdelujejo in prodajajo v tej stroki stvari, katere imena drobnogled ne zaslužijo. Radi tega je svetovati vsakomur, kdor sploh hoče kako svoto v ta namen žrtvovati, da si naroči drobnogled od popolnoma zanesljivih tvrdk. Priznana prva avstrijska tvrdka za drobnogled je Karel Reichert-ova na Dunaju, ki se lahko kosa z najboljšimi nemškimi, francozkimi in angleškimi tvrdkami. Prav izvrstne drobnogled izdelujejo tudi tvrdke C. Fritsch, Merker, Ebeling in pa stara tvrdka Plössl na Dunaju. Med mnogimi inostranskimi tvrdkami imenujemo le svetovnoznane Zeiss v Jeni, Leitz in Seibert v Wetzlar-ju in pa Nachet in Chevalier v Parizu.¹⁾

¹⁾ Pisatelj teh vrstic bode drage volje postregel z nasvetom vsakomur, kdor bi glede nabave drobnogleda želel pojasnila

(Konec.)

Čigave so gomile?

Vseh mrtvih dan! — In z nenasitno koso
črez grobe stopa in se smeje smrt.
Kako trepeče plamen pri plamenu!
Tako se v zlati rosi sveti vrt.

„Ah, te gomile so poljubi moji!
Na zemljico pritisnila sem jih,
ko več ni mogel ljubljenih obrazov
priklicati nazaj moj srčni vzdih.“

„Ej, te gomile so cvetice moje!
Pa pravijo, da nima smrt cvetic,
in vendar mi jih z gorkimi solzami
zalivat hodi toliko dušic.“

Vseh rajnih dan! — Ljubezen se sprehaja
po tihih grobnih stezah krog in krog.
Tako počasi in potihem plava
večerna zarja čez jesenski log.

Vseh vernih dan! — In živa vera rajnim
prižiga drobnih lučic sto in sto,
rahlja jim zemljo, da ne bo pretežka,
kropi jo z blagoslovljeno vodo.

„Oj, te gomile so pomniki moji!
postavljeni na posvečeno plan,
postavljeni v spomin nešteti upov:
Vseh mrtvih dan bo kdaj —

Vseh živih dan!“

Silvin Sardenko.

Za drobtinico kruha.

Socialna slička. — Zapisal *Ivan Marin*.

Zima je. Vse sneženo in zmrzlo.

Na voglu ulice nasproti sijajno razsvetljeni kavarni stoje trije postrežčki. Dva stojita mirno ter tiščita roke v žepu, zroč vsak na drugo stran med ljudi, tretji pa stopa otre-saje z nogami po tlaku semtertja in si mane velike, od mraza višnjeve roke. Glavo mu greje rdeče-obrobljena čepica s številko. Oči zro malodušno in nemirno po gledavcih, kakor bi vsakega, ki gre mimo, nečesa prosile.

Kar prime postrežčka nekdo od zadaj za rokav iz sirovega sukna neokretno sešite suknje in ob enem se začuje tanek, nežen glasek:

„Ata! Mama so rekli, da pojdite domov!“

Potrežček se urno obrne; menda je menil, da ga kdo zahteva, da mu ponuja zaslužek; a ko čuje glasek in vidi majhno dekletce, mu postanejo oči še bolj plašne in žalostne. Gotovo je slutil, kaj hoče mama, da ga zôve domov. Pogladi deklici z roko nežno, golo glavico in pravi počasi:

„Le povej mami, da me še ne bo! Še nisem — —“ Stavka ne konča.

„Pojdi domov, Tinica, pa glej, de te konj ne povozi! Pri kraju hodi!“

„O, ata, jaz se nič ne bojim konjičkov, znam tako hitro teči!“ In odskakala je.

Postrežček zre za njo, dokler se ne izgubi drobno telesce z majhno, črno glavico med trumo delavcev, ki se vračajo iz tovaren domov. Nato pa se zagleda v nasprotno kavarno. Skozi nezagrnjena okna se vidi, kako stoje gospodje z dolgimi palicami ob dolgi, zeleni mizi, starikavi in mladi, bradati in golobradi — a vsem se vidi, da jih nekaj strašno zanima, in da nimajo nobene druge skrbi — — Venomer teka gizdav strežaj od mizice do mizice, kjer leno sedijo gospodje in gospe in se pogovarjajo, kade in igrajo šah. Vsi so obliti od sijajne, zelene luči, ki prihaja s krasnih lestencev.

„Dom in Svet“ 1901, št. 11.

Potrežček se zagleda v ta prizor. Bog ve, kaj misli? — — —

Tu stopi ženska k njemu in ga ogovori:

„Imate čas?“

„O čas, čas,“ ponavlja urno postrežček.

„Pojdite k vrtnarju B., tja, kjer ima vrt, ne na stanovanje! Tam dobite cvetlični šopek, katerega ponesete v dvorano — skega društva. Le-tu ga oddaste gospodu C., saj ga poznate? Pa le urno!“

„O poznam, poznam!“ — hiti postrežček in že je izginil izpred vogla.

„Hvala Bogu!“ si mrma v brado in gleda v tla, da mu ne izpodleti pri hitri hoji. —

„En sam krajcar imam denarja! — Zdaj pa že pojdem domov, zdaj!“ — —

Za četrto ure stoji že pred lepo, moderno zidano hišo. V tem času je naredil pot, ki bi jo kdo drugi prehodil komaj v tričetrti ure.

Skozi razpoke zagrnjenih oken sije luč na cesto. Pred vhodom stoji trdo mestni stražnik, in neprenehoma obstajajo pred poslopjem ali izvožčki ali pa kočijaži z elegantnimi kočijami. Iz njih stopajo v dvorano kakor metulji oblečene in kakor rajska pomlad vonjajoče dame in hitri gospodje.

Nad vrati je nabit velik lepak: „Sijajna veselica“ itd.

Postrežček, navajen sličnih prizorov, se prav nič ne čudi; stopi v vežo in vpraša ondi vratarja, ki stoji pred vrati razsvetljene dvorane, po gospodu C.

Vratar izgine v dvorano, in kmalu nato stopi iz nje eleganten gospod v črnem fraku, strašno vonjajoč po vseh rožah in cvetlicah.

„A, ste prinesli? Dobro, dobro! Koliko računate za pot?“

Postrežček sname čepico z glave.

„Prosim, trideset krajcarjev. Hitel sem, celo pot sem tekel!“ —

„Kaj, trideset krajcarjev? No, ko bi vedel, da računate toliko, ne bi vas bil najel. Dovolj imate petnajst krajcarjev! Taka pot! Saj niste

nič težkega delali!“ Vzame iz žepa lepo denarnico in odšteje možu „tri groške“.

Postrežček žalostno pogleda, vendar si ne upa ugovarjati, sicer mu gospod drugikrat ne dá več zaslužka. Stisne tedaj v roko bore vinarje, odda molčé gospodu krasni šopek s sladko vonjajočimi vrtnicami in kamelijami ter odide. Nekako žalostno zre na mimogredočo gospodo, potlej pa skoči k najbližnjemu peku.

Gospod se vrne v dvorano s šopkom v roki in stopi mimo gospôde k rožnati, sladkovanjajoči gospici z nežnim, mlečnim obrazom

„Prosim, milostljiva, sprejmite blagovoljno ta šopek! Dokaz je mojih iskrenih simpatij do Vas!“

Gospica zardi, se sladko zasmehlja in vzame v ročico dragoceni dar . . .

Postreščik pa teče s kosom rženega kruha v roki domov k ženi in deci . . .

Tycho Brahe in njegov svetovni sestav.

Priobčil *dr. Evgen Lampe*.

V lepi týnski cerkvi v Pragi je pokopan slavni zvezdoznanec Tycho Brahe. Pač se danes nobeden učenjak ne bo skliceval več na njegove trditve, saj je astronomija po novih tehničnih iznajdbah napredovala tako, da gleda na Brahejeve čase nazaj, kakor dozorel mož na svojo otroško dobo. A zanimiv je Tycho Brahe vendar za zgodovino, ker je bil največji astronom šestnajstega stoletja. Letos dné 24. vinotoka je bilo ravno tristo let, odkar je v Pragi položil svojo glavo k večnemu počitku.

Tycho Brahe stoji med Koprnikom in Keplerjem. Koprník (1472—1543) je bil po 23letnem trudu prišel do prepričanja, da se suče zemlja okoli solnca. Pa sam se je obotavljal s tem odkritjem stopiti pred svet. Posvetil je knjigo „De revolutionibus orbium coelestium“ papežu Pavlu III. in pravi v predgovoru, da je štirikrat devet let počivala pri njem, preden jo je izdal. Pa duhovito odkritje kanonika frauenberškega kapitola si ni moglo pridobiti splošnega priznanja. Videz je bil proti njemu, in veda ni imela zadostnih pripomočkov, da bi bila jasno dokazala resničnost Koprnikove trditve. Celo šestnajsto stoletje je še živelo v mislih, da je zemlja središče svetovja. Na to stran se je nagnil tudi Tycho Brahe in mnogo pripomogel s svojimi spisi, da je pozneje Ga-

lilei, ko je leta 1613. zopet zagovarjal Koprnikov sestav, zadel na toliko odpora.

Tycho Brahe, rojen l. 1546 v Knuds-trupu, se je učil v Kodanju in v Lipskem prava. Zvezdoznanci so bili napovedali, da bo 21. velikega srpana l. 1560. solnce mrknilo. Mladi pravoslovec se je zanimal za to, in čakal, če se bo res zgodilo. Ko je solnce res mrknilo, kakor je bila veda napovedala, dobil je Brahe toliko veselje do zvezdoznanstva, da je pustil pravoslovje in se popolnoma udal astronomiji. Opiraje se na Koprnikov sestav, je opazoval, kako sta se sešla Saturn in Jupiter, in pri tem našel, da je bila Koprnikova tabela nepopolna. L. 1565. je podedoval veliko premoženje in si takoj sezidal zvezdarno. V Kasiopeji je našel l. 1572. novo zvezdo, ki je pa l. 1574. zopet izginila. To leto je začel javno predavati o zvezdoslovju in je šel na potovanje po Nemčiji, Italiji in Švici. Kralj danski Friderik II. je hotel slovitega učenjaka pridobiti za svojo državo. Dal mu je otočič Hven v leno, podaril mu velike vsote, da si sezida grajščino in zvezdarno, in mu poleg tega izplačeval še precejšnjo letno plačo. V svoji grajščini Uranienborg se je odslej Brahe bavil edino le z zvezdoslovjem. Enoindvajset let je živel tu, čaščen od kraljev in knezov, obdan od mnogih učencev, ki so prihajali iz raznih

dežel poslušat njegova matematična in zvezdoslovna predavanja. Uranienborg je postal glavno astronomsko učilišče v Evropi. Brahe

Tycho Brahe.

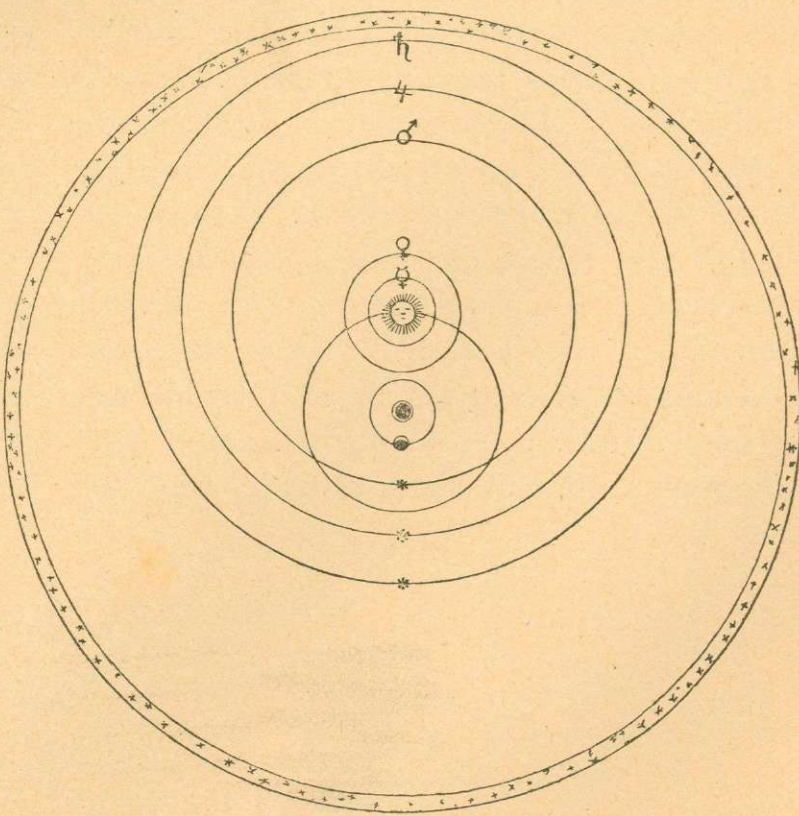
je tu določil meridian svoje zvezdarne in izdelal zapisnik nepremičnic. Sestavil je dragocene zvezdarske priprave, s katerimi mu je bilo mogoče natančno opazovati nebne prikazni. Tako je ta „kralj med zvezdoslovci“, kakor ga imenuje Ressel, postal oče novega zvezdoslovnega opazovanja. L. 1586. ga je obiskal kralj Friderik II. s soprogo in z velikim spremstvom v Uranienborgu in mu je podelil najvišje odlikovanje — slonov red.

Ko je pa umrl Friderik II., so Brahejevi nasprotniki pri mladem Kristianu IV. očrnili velikega učenjaka. Že prej mu je dansko plemstvo in vse sorodstvo zamerilo, da je kot potomec stare plemenite rodbine vzel v zakon hčer navadnega kmetskega posestnika. Plemenitaši so proglasili zakon za neveljaven in otroke za nezakonske. A Brahe se ni zmenil mnogo za to, njegova Kristina mu je pa bila dobra in pridna žena.

Kraljeva nemilost ga je pregnala iz Uranienborga. Nalašč so tam pustili, da je vse propadlo, kar je spominjalo Braheja. Dve leti je živel pri grofu Ranzauu. Odtod ga je pa po posredovanju Ceha Hájka poklical Rudolf II. v Prago na cesarski dvor.

Cesar Rudolf II. je ljubil znanosti in umetnosti in rad zbiral okoli sebe učenjake in umetnike. Takrat je bila v cvetu astrologija. Vse je hotelo čitati prihodnjost iz zvezd, in astronomija se je zdela tedanjemu svetu važna samo zaradi astrologije. Tudi taki veleumi, kakor Brahe in Kepler, so si morali s „prorokovanji“ in horoskopi pridobivati sredstev za zvezdoslovje. Ko je umrl cesar Rudolf II. in je malo pred njim izdihnil njegov lev, so hvalili Braheja, da je bil to „naprej povedal“. Sicer je pa bil Tycho Brahe izreden mož, ki je pred vsem ljubil znanost, a bil tudi krepkega, poštenega značaja. Na majhnem, pozlačenem kvadrantu beremo njegov napis: „Vivimus ingenio, cetera mortis erunt.“ (Duh naš edini živi, drugo pobere nam smrt.)

Cesar mu je podaril grad Benátke, a Brahe je živel rajši v Pragi, kjer ga je podpiral v znanstvenih preiskavah Kepler, njegov veliki naslednik. Tu je tudi umrl dné

Brahejev svetovni sestav.

24. vinotoka 1601. V týnski cerkvi je njegov grobni spomenik.

Njegova velika in dragocena zapuščina ni imela sreče. V „Časopisu musea českého“ popisuje Fr. Dvorský, kako so njegove zvezdarske priprave dedičem po sili odkupili za primeroma majhno vsoto 20.000 tolarjev, a samo prav majhen del te kupne cene izplačali. Po raznih pisarnah so potem tako dolgo obravnavali, bi li izplačali še ostalo vsoto, dokler ni prišla tridesetletna vojska, v kateri ni nihče več mislil, da bi plačal ta dolg. Po bitki na Beli gori so dragoceno zbirko skoro popolnoma raztrosili in uničili. Veliko nebesno kroglo iz medi, ki je stala baje 5000 tolarjev, je pokončal požar v Kodanju.

Največjo zaslugo si je pridobil Brahe s tem, da je s svojimi duhovitimi pripravami opazoval nebesne prikazni tako točno in natančno, kakor nihče pred njim in v njegovem stoletju. 777 zvezd je zasledoval in njihovo pot določil šestkrat natančneje, kakor Hiparh. Posebno natančno je opazoval Marta, in na podlagi teh preiskav je sestavil Kepler znane zakone o kroženju planetov.

Naša slika nam kaže, kako si je mislil Brahe svetovni sestav. V središču vsega sveta stoji zemlja, okoli katere se suče mesec. V širjem krogu se premika okoli nje solnce. Okoli solнца pa se premikajo planeti: Merkur, Venera, Mart, Jupiter in Saturn. Z vso svojo učenostjo je dokazoval to napačno trditev, da bi omajal Koprnikov nauk. Zato je ves tedanji svet mislil, da se suče solnce okoli zemlje, in zato je tudi Galilei zadel ob tako hud odpor, ko je l. 1613 segel nazaj na Koprnika in dokazoval, da je resnična nasprotna trditev. Kdor to premisli, mora tudi o Galileijevi pravdi soditi drugače, nego so-

dijo po navadi nasprotniki katoliške cerkve. Zgodovinska resnica je, da je kanonik katoliške cerkve v knjigi, ki jo je izdal na prigovarjanje svojega škofa in jo posvetil papežu, prvi izrekel nauk, da se vrti zemlja okoli solнца, in nihče ni takrat v tem nazoru iskal krivoverstva. Pozneje so se zlasti protestantje, med njimi tudi Komenský, trdovratno držali Brahejevega geocentriškega sestava, in da je Galilei našel tolik odpor pri dominikancih, je pripisovati bolj načinu njegovega dokazovanja, kakor pa stvari sami.

Tako se razvija vsaka znanost: Errando discimus. Zmota je sicer potvara in sovražnica resnice, a po kritiki zmote pridemo do novega napredka.

V proslavo tristoletnice Brahejeve smrti je „Česká akademie“ v Pragi priredila slavnosten večer, pri katerem je profesor zvezdoslovja na češkem vseučilišču dr. Gruss predaval o njegovem življenju in delovanju. „Švedska akademija znanosti“ objavlja ob tej priložnosti „facsimile“ njegove knjige „Astronomiae instauratae mechanica“. Na Danskem se izda njegov spis „De stella nova anni 1572.“ Kodanjska univerza priredi slavnost, katere se udeleži tudi kraljeva rod-bina. Na otoku Hvenu se izkopljejo ostanki Brahejeve slavne zvezdarne, katero bodo obnovili in posvetili ob navzočnosti švedske in danske kraljeve rodbine. „Češka kraljeva znanstvena družba“ izda od prof. dr. Studnička urejeno knjigo „Prager Tychoniana“ in knjigo prof. Peprnega „Tycho Brahe v české literatuře.“ Ravnatelj češkega dežel-nega muzeja, Fr. Dvorský, je že objavil več spisov o njem. „Česká akademie císaře Frant. Josefa“ pa namerava izdati njegova pisma, katera je pisal iz Češke, svoje druge domovine.

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige „Družbe sv. Mohorja“ za l. 1901.

Za srečo. Povest. Spisal Fr. Malograjski. — Naše ljudstvo bo knjige „Za srečo“ izredno veselo, zakaj pisana je v genru starih povesti: „Žalost in veselje“, „Križem sveta“ i. t. d. Bravci se bodo gotovo kar trgali za to knjigo. Žal, da je v umetniškem oziru „Za srečo“ nekaj torso. Podobna je umotvoru, katerega je dal umetnik iz rok, preden ga je popolnoma dovršil. Brez dvoma je bila povest spisana v silni naglici. Ako bi si bil pisatelj vzel toliko časa, da bi bil mogel značaje naravno razviti in skrbno obdelati tudi malenkosti, bi bila knjiga „Za srečo“ ena naših najboljših povesti. Za čas, ko je slovensko ljudstvo dobilo v roko prve povesti, je bilo seveda dobro vse. Dandanes pa se mnogo več zahteva. Ako hočemo tekmovali z drugimi narodi, moramo sedaj tudi preprostemu ljudstvu dajati le tako pripovedno berilo, ki ustreza vsem pametnim zahtevam moderne estetike. Med temi pa sta pglavitni: Slikaj kolikor mogoče po naravi in obdelaj skrbno tudi malenkosti!

Življenja prav gotovo ne opisuje po naravi, kdor si v povestih prevečkrat pomaga s slučajem. V življenju je slep slučaj izjema, ki le včasih nastopi. Prav tako naj se v povesti slučaj le malomalokdaj pojavi, kajti povest je slika življenja.

Proti temu Malograjski precj greši. Njegovi junaki v širni Braziliji tako lahko najdejo drug drugega, da je kar čudno. To že nekoliko diši po Karolu Mayu. Seveda je pripovedovanje à la Karol May zanimivo, toda umetniške vrednosti nima veliko več kakor „Lažnjivi Kljukec.“

Zelo hvalna lasnost povesti „Za srečo“ je pa, da je pisana v ljudskem tonu. To je tem bolj hvale vredno, čim redkejši so sedaj pisatelji, ki bi znali pisati v govorici preprostega naroda. Lahko smo sicer ponosni, ker je slovenski jezik toliko napredoval, da imamo poleg ljudske govorice tudi takozvani „jezik intelligence.“ Ljudskemu slovstvu pa je to v škodo. Vsakemu pisatelju se za časa študij zaje v meso in kri „jezik intelligence“, ki ima toliko tujega in učenega na sebi, da se preprosti narod ne more sprijazniti z njim. In v taki slovenščini izšolan pisatelj naj piše za ljudstvo! To je težko. Mnogi so v šolah popolnoma pozabili, kako ljudstvo govori. Če pozneje izkušajo pisati v ljudski govorici, zamenjajo preprostost s surovostjo in zabredejo v neolikano in robato pisavo. Žal, da je v našem slovstvu precej zgledov takega ponesrečenega ljudskega sloga. In

vendar se zna tudi kmetsko ljudstvo izražati jako plemenito in nežno, dasi preprosto!

Malograjski v povesti „Za srečo“ nenavadno dobro posnema ljudski jezik. Temu pimeru bi bil pa moral prikrojiti tudi pisavo tujih imen. Ravnal naj bi se bil po Levčevem „Pravopisu“, ki svetuje, naj se v knjigah, namenjenih preprostemu narodu, pišejo tuja imena tako, kakor se izgovarjajo. In če Malograjski že tega ni maral storiti, naj bi bil vsaj dodal izreko vsem tujim imenom, ne pa samo dvema. Pri imenih „Bahia“ in „Rio de Janeiro“ je dodal izreko v oklepaju. Opustil je pa izreko pri mnogih drugih, n. pr. „Jequitinhonha“, „Minas Geraes“, „Conselheiro.“ Od kod ta nedoslednost? Ne moremo si misliti, da bi bil pisatelj znal pravilno izreči le dve portugalski imeni, drugih pa ne. Ali ga je motilo to, ker je izreka portugalskih imen v Braziliji drugačna, kakor na Portugalskem? Sicer je pa ta nedostatek malenkosten.

Srčno želimo, da bi se Malograjski še večkrat oglasil med pripovedniki Mohorjeve družbe, samo piše naj bolj — počasi. Lahko je potem prepričan, da se bodo njegove ljudske povesti v resnici priljubile.

J. Godec.

Deseti brat. Narodna igra v petih dejanjih s petjem. Po Jurčičevem romanu spisal Fran Govekar — Roman in oder, kakor sta različna! Tam domišljija — tu resnično dejanje, tam lepo-vezni govori, razmotrivanja, opisovanje — tu vse živa resnica, ki se vrši pred očmi. Zato je pač težko spraviti roman na oder Govekar je to poskusil z „Rokovnjači“ in „Desetim bratom“. Brez dvombe so se mu bolj posrečili „Rokovnjači“ kot „Deseti brat“. Tako je pri tem drugo dejanje sicer dolgo dejanje, a dejanja skoro nič. Hotel je vse že kar ponarodele dovtipe iz „Desetega brata“ spraviti na oder. Ali škodoval ne bi bil igri, če bi bil to nekoliko skrčil in prevzel iz tretjega dejanja vse prizore med Krivcem, njegovo ženo in Martinom. S tem bi se opustila ena izpremembra pozorišča v tretjem aktu in drugi akt bi bil bogatejši na vsebini. Zelo kočljiva stvar je v četrtem dejanju, ko je združena tragična smrt Martinova s Krjavljevimi dovtipi. V romanu se prav dobro čita, na odru je prevelik kontrast. Tudi tu bi se kaki stavki Krjavljevi smeli opustiti. Sicer je pa igra s tem, da se je opetovano izvajala pred mnogobrojnimi občinstvom, dokazala, da ima dovolj življenjske moči.

F. S. F.

Poročilo o II. slovenskem katol. shodu, ki se je vršil leta 1900 v Ljubljani. Sestavil tajnik pripravljavnega odbora. V Ljubljani, 1901. Tisk Katoliške tiskarne. — Težko zaželeno poročilo je torej v naših rokah. Dragocen spomin na velečastne dneve II. katol. shoda! Velečasten v resnici je bil katoliški shod. Na krasno prirejenem zborovališču zbrani cvet slovenskega krščansko mislečega naroda: cerkveni knezi, duhovščina, 300 županov, 360 društev, tisoče ljudstva — vsi polni svetega ognja, vsi navdušeni, da „se je treslo alojzijevisko zidovje od burnega, gromovitega odobravanja“, kakor po pravici pravi „Poročilo“. Shod pa ni bil samó sijajen, ampak tudi velepomemben. Ti možje se niso prišli zabavat, ampak posvetovat, razgovarjat se — o bodočnosti, o sreči slovenskega naroda. Zato so si sestavili načrt, trezen in premišljen, „da se moremo ž njim ponášati ne le pred vsako protikatoliško stranko, ampak da ga moremo za vzor postaviti tudi drugim narodom“. Tak je bil katoliški shod. In to veleznamenito zborovanje nam opisuje pričujoče „Poročilo“. Dragocen spomin!

Poročilo je sestavljeno zvesto in pregledno; to je povsem objektivna slika katol. shoda. Kar pa daje knjigi še večjo vrednost in mikaynost, to so — slike, prav dobro pogojene slike štirih na shodu navzočih škofov in album častitih mož zborovavnega predsedstva. Prav zaradi teh slik bo knjiga mnogim udeležencem shoda še mnogo dražja in jo bodo zvesteje hranili še pozna leta v spomin na prelepe dni II. katol. shoda.

V jezikovnem oziru moramo omenjati, da Levčev pravopis ni dosledno uporabljen: „Za predsednika je izvolil O. pl. Detelo“; „zborovalci“ in „zborovavci“. Besede „presvetli“ ne smemo krajšati „presv.“, kar pomeni „presveti.“ Na str. 22: „Načelnikom (!) so bili izvoljeni...“ „veša“ mesto „vešča.“ Drugih hib nismo opazili.

Jedro „Poročila“ so „Sklepi“; vse drugo, kar je v knjigi, je nekak okvir k tem sklepom. V njih je določeno začrtana smer vsemu javnemu delovanju med Slovenci; bogat repertorij in jasno navodilo so vsakemu, ki ima zmožnost in voljo, delati v prid našemu narodu. — Zato nikakor ni dovolj, da „Poročilo“ v naglici enkrat prelistamo; v rokah je moramo imeti pogosto; v sklepih iskati navodila, v govorih pa vzpodbude za delo, da to, kar se je sklepalo in govorilo, ne bo ostalo samó v „Poročilu“ hranjeno, marveč da bo od dne do dne bolj prehajalo — v dejanje!

Janež Kalan.

Roza Jelodvorska. Poučna povest starišem in mladini. Tretji popravljeni natis. V Ljubljani 1901. Založilo „Tiskovno društvo“ v Ljubljani. Tiskala „Katol. Tiskarna“. — To je XII. zvezek „Spisov Krištofa Šmida“, poslovenjenih mladini

v zabavo in poduk. Nova izdaja že znane lepe povesti se odlikuje po zlasti čistem, glatkem jeziku. Zelo jo priporočamo.

Navodilo za pouk v spisji za ljudske šole. Konferenčna naloga l. 1896. Sestavil Stalni odbor črnomeljski. Drugi natis. Črnomelj. Tisk. in zal. J. Krajec v Novemestu. 1901. — Učitelji dobé v tej knjigi najprej razdelitev učne tvarine za spisje za vse različne kategorije ljudskih šol, potem pa tudi precej izbrane učne tvarine za to stroko.

Hrvaška književnost.

Vienac Splječaninu Marku Maruliću, osnivaču hrvatskega umjetničkog pjesništva. 1901. — Tak je naslov slavnostni številki „Vienčevi“. Tu imamo zbrane članke in pesmi raznih hrvaških pisateljev o Maruliću. Vjenceslav Novak v leposlovni obliki popisuje nastanek „Judite“, ravno tako M. Podravskega novelistično poroča o „Izgubljeni pjesmi“. M. Milas je sestavil „Pedeset latinskih pričica Marka Marulića“, dr. Anton Radić se vprašuje „Ima li u Marulića isto moderno?“ ter odgovarja, da pozna Marulić tendencijo, ki je znak novodobnega slovstva, a da je ta pri njem naivna. „Marulić vrlo dobro ve, da je Hrvat, in da je njegov jezik hrvaški. A kadar poprašuje po kulturi in njenem idealu kadar misli na svetovne odnošaje, tedaj mu je hrvaštvo v primeri z ostalim — v mislih, v tradicijah, v omiki zedinjenim svetom — preneznatno, tedaj vidi v njem samo del idealnega ‚slovinskega‘ sveta“. To imenuje Radić moderno pri Maruliću. Dr. Josip Florschütz dokazuje, da „vsa bogoslovna in moralno-filozofična dela, katera je spisal Marulić v latinskem jeziku, i po vsebini i po smeri spominjajo bogoslovnih spisov sv. Hieronima“. Dinko Politeo je sestavil nekaj splošnih kulturno-zgodovinskih črtic iz Marulićeve dobe. Dr. Milivoj Šrepel je objavil nekaj osebnih bilježk. Mi smo se trudili dobiti za naš list portret Marulićev, a zaman. Dr. Šrepel nam tu pripoveduje, da je Bulić našel v Spletu portrêt, o katerem se je govorilo, da je Marulićev, a da se je še ta izgubil. Dragutin Kukla je uglasbil Marulićevo pesem „Divici Mariji“ v starocerkvenem slogu. Poleg tega obsega ta številka še več lepih pesniških doneskov in črtic.

Dinka Politea izabrani članci (Predgovor. — Životopisne črtice, I. zvezek.) Tisak i naklada N. Pissenbergera i J. Schnürmachera komanditnoga društva u D. Tuzli. Mala 8°. Str. CCCXXXI + 261. Cena zvezku 2 K. — Znani hrvaški novinar Dinko Politeo je izbral važnejše spise iz obilice svojih člankov, katere je bil napisal za razne hrvaške liste, ter jih začel izdajati v posebnih zvezkih. Ta

zbirka člankov, ki nas seznanjajo z zgodovino hrvaškega naroda v zadnjih treh desetletjih v političnem, narodnem in kulturnem oziru, je razdeljena v pet delov. Prvi del obseza životopisne črtice, ki jih je D. Politeo večinoma napisal povodom smrti dotičnih odličnjakov hrvaških. Ta prvi del izide v treh zvezkih. Drugi del bo obsegal književne in kritične članke, tretji del saborske in volitvene, četrti del članke o vnanji politiki, a peti del razne članke, ki strogo ne spadajo v prve štiri dele.

Doslej sta izšla dva zvezka. Prvi zvezek obsega predgovor, v katerem D. Politeo zanimivo opisuje svoje priprave za časnikarski poklic ter vestno zabeleži važnejše dogodke na političnem in kulturnem polju hrvaškega naroda v Dalmaciji in Hrvaški.

Dinko Politeo je v tem predgovoru načrtal svoj življenjepis, ki kaže moža idealnega, nesebičnega in požrtvornega v borbi za narodove svetinje, za boljšo bodočnost in slavo naroda hrvaškega. Obenem pa nas seznanja malone z vsemi hrvaškimi rodoljubi, ki so v zadnjih desetletjih delovali na političnem in književnem polju. Tu imate opisano življenje moža, ki vse žrtvuje za svoje narodno prepričanje. Obrisane pa so tudi hude borbe hrvaškega naroda proti Italijanom na eni, in proti Madjarom na drugi strani. Z nežnim spoštovanjem je pisatelj označil tudi može, ki so v tej borbi stali ali še stojé na braniku za pravice hrvaškega naroda. Vsa borba, vse gibanje, osobito v Dalmaciji, nas živo spominja onih časov, ko se je med Slovenci pričela vzbujati narodna zavest. Prav s slastjo čitamo to v poljudnem in lahko umljivem jeziku pisano knjigo, katero toplo priporočamo posebno odrvenelim narodnjakom.

Druga knjiga, namreč prvi zvezek I. dela, pa obsega črtice o dr. Franju Račkem, dr. M. Klaiću in Mihovilu Pavlinoviću. Tu je zbranih iz „Obzora“ in „Vienca“ osem člankov o dr. Fr. Račkem, katerega pisatelj po pravici slika in slavi kot slavnega hrvaškega učenjaka in plemenitega rodoljuba. Z istim plamtečim ognjem čistega rodoljubja opisuje pisatelj dr. Klaića kot voditelja dalmatinskih Hrvatov, očeta Dalmacije in znamenitega avstrijskega parlamentarca. S posebnim spoštovanjem in z uprav sinovsko ljubeznijo pa pisatelj opisuje nepozabnega prvaka dalmatinskih Hrvatov, Mihovila Pavlinovića, čegar vse življenje je bilo tesno spojeno z narodnim preporodom. V resnici zaslužijo vsi trije slavni Hrvati, da jih potomci ohranijo v hvaležnem spominu. In v to pripomožemo navdušeni članki D. Politea, ki je od svoje zorne mladosti pazno zasledoval delovanje teh znamenitih mož.

Dr. Ign. Žitnik.

Povjest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX. stoljeća. Napisao ju Vjekoslav

Klaić, javni redov. profesor obće povjestnice na kr. sveučilištu Franje Josipa I. Svezak drugi, dio drugi. Treće doba: Vladanje kraljeva iz raznih porodica (1301—1526). Druga knjiga: Od gubitka Dalmacije do Matije Korvina (1409—1457). Sa 77 ilustracija. Nagradila „Matica Hrvatska“ iz zaklade grofa Ivana Nep. Draškovića za god. 1900. 1901. Tisak i naklada knjižare Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch). Zagreb. Ciena 3 for. Strana 293+XVIII. — Ta zvezek obsega zgodovino od leta 1409—1457., in sicer drugo polovico Sigismundovega vladanja, potem vladanje Albrechta Habsburgovca, Vladislava Jagelovića Varnenčika in Ladislava Postuma. Za tako kratko dōbo pa tako obsežna knjiga! Pisatelj je imel pač dosti gradiva na razpolaganje ter ga je po svoji navadi porabil najvestneje ter navedel v pripovedovanju prav pogostoma same vire doslovno, kar je sicer jako zanimivo, ali na ta način se predmet sam preveč razvleče. Temeljito pa je pri tem vse, kar priobčuje pisatelj, posebno v prvem delu (str. 3—42), kjer se razpravlja o kulturnem stanju Hrvaške v XIV. stoletju. Klaić niti najmanj ne dvomi, da je bil Karol Robert kronan v Zagrebu l. 1300. za hrvaškega kralja in da je smatral omenjeni kralj to kronanje za glavno in zakonito, dasi se je dal potem še dvakrat kronati za ogrskega kralja. To je najodločnejši odgovor na Šišićevo trditev (v „Vjestniku kr. hrv.-slav.-dalm. Arhivu“ knjiga III. svez. I. str. 6—15), da je kronanje Karola Roberta za hrvaškega kralja v Zagrebu le takozvani zgodovinski dovtip. Hrvaška je v tem času še čisto samostalna v vseh strokah državnega življenja ter pripoznava ogrskega kralja le kot skupnega vladarja za Ogrsko in Hrvaško; med obema državama je bila torej le personalna unija.

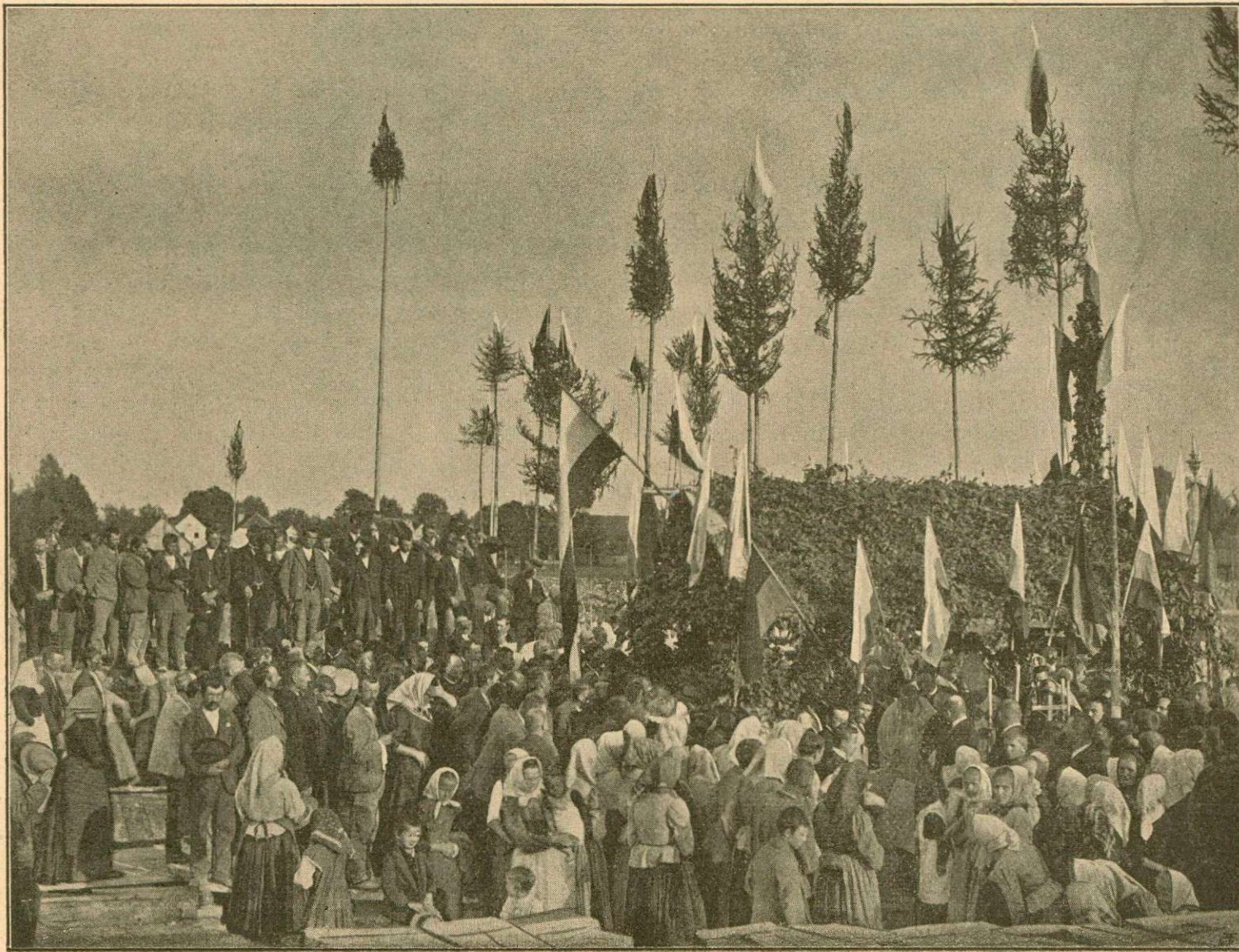
Vrlo je zanimivo, kar piše Klaić o prebivavcih Hrvaške, ki so bili v tem času v ogromni večini hrvaške narodnosti in katoliške vere, od Drave do Kolpe nazvani „Slovinci“, od Kolpe do morja pa „Hrvati“. Med doseljenci se v tem času prikažejo prvokrat Vlasi, ki so bili romanskega rodu, a so počasi sprejeli slovanski jezik; vere so bili večinoma grške, ali bilo je tudi Vlahov katoličanov. Poleg latinščine se rabi tudi slovanščina, in sicer ne samo v cerkvi, ampak tudi v državni upravi, posebno pri spisovanju mestnih in občinskih statutov, ki so pisani večinoma z glagolico. Celo čez meje hrvaškega kraljestva se je razširila poraba hrvaščine, posebno v Istro in sosedno Kranjsko.

Tem žalostnejša pa je slika hrvaške zgodovine v XV. veku. L. 1420. izgubi Hrvaška Dalmacijo, ali bolje: dalmatinska pomorska mesta razen Dubrovnika, katera so ostala v beneških rokah do kampoformijskega miru l. 1797. Domači velikaši pa so se prepirali ter medsebojno zatirali, ko so zunanji sovražniki napadali Hrvaško. Vse je hle-

pelo po velikih posestvih, večne borbe so besnele v deželi; tudi kralj Sigismund ni nič boljši od drugih. Zato se vržejo vsi sosede na glasovitega bosenskega viteza Hrvojo Vukčiča, da ga pokončajo, a on v veliki sili, pokliče v pomoč Benečane in — Turke. Obdolžili so v zgodovini Dušana Silnega (1331—1355), vladarja srbskega, da je on kriv, da so prišli Turki v Evropo, češ da je s svojimi napadi na Carigrad prisilil grškega cesarja Kantakuzena k zvezi s Turki. Tako se je začela

dežele. Hrvaška in Ogrska sta od tega časa največ trpeli, in zato so se trudili njih vladarji, da ustavijo te navale z raznimi vojaškimi uredbami, iz katerih se je kesneje razvila Vojaška krajina; z veliko Sigismundovo bojno osnovo se je že položil temelj taki krajini.

Za Slovence je ta zvezek Klaićeve hrvaške zgodovine posebno zanimiv zaradi celjskih grofov, ki so ravno v tem času postali najvplivnejši velikaši na Hrvaškem, in sicer po soprogi Sigismun-

Fotogr. Iv. Kotar.

Blagoslovljenje ogelnega kamena pri „Škofovih zavodih“ v Št. Vidu nad Ljubljano.

tragična balkanska politika, ki se je kesneje tolikokrat ponavljala. Od l. 1414. so se vmešavali Turki neprenehoma v borbe krščanskih velikašev, in zato jim je bilo lahko, da so po padu Srbije (1389) in Bolgarije (1393) pokončali tudi Bosno (1463) in Hercegovino (1483), kjer je v tem času vladala prava zmešnjava. Turki so prišli l. 1415. že na Hrvaško in Slovensko ter so bili od tega časa le prevečkrat nemili gosti v naših krajih, a ker so imeli tudi boljšo vojsko in boljše strelivo nego kristjani, so si mogli tem lažje osvajati krščanske

dovi Barbari Celjski. Celjski grofje so postali bani hrvaški in prvi državni svetovavci po rodovinskih zvezah s cesarjem Sigismundom, Albrechtom Habsburškim, Ladislavom Postumom, z mogočnimi Frankopani, s srbskim despotom Jurijem Brankovićem, s Hunjadi in celo s sultanom Muratom II. po Brankovićih. Oni so bili prvi velikaši in najbogatejši posestniki na Hrvaškem; zato ni čudno, da so bili tako samopašni in objestni. Pohlep po posesti jih je dovel do razpora z najodličnejšimi ogrskimi velikaši, posebno s Hunjadi, ki so sled-

njič ubili Ulrika Celjskega, zadnjega potomca te slavne rodbine, v Belemgradu (l. 1456.), po dokončani borbi in slavni zmagi nad Turki.

Klaić ni povedal v svoji zgodovini o celjskih grofih nič novega. Zanimivo je le, kako razlaga odnose celjskih grofov nasproti Hrvaški, ker se bistveno razlikuje od nazorov nemških zgodovinarjev, ki seveda Hrvaške nočejo poznati kot samostalne države. Hrvaška je sicer v tem času izgubila ono veljavo, ki jo je imela pred Sigismundovo

v tem delu Hrvaške na kako združenje z Ogrsko; le mogočni Frankopani so bili privrženci Ogrske. Kralji Albrecht Habsburški, Vladislav Jagelovič in Ladislav Postum so bili popolnoma odvisni od velikašev. Prepiri za nasledstvo na Ogrskem in Hrvaškem po rani smrti Albrehta Habsburškega so povzročili grozne zmešnjave. Ta dōba od l. 1440.—1444. je znana v zgodovini Ogrske in Hrvaške pod imenom „dōba zmešnjav“. V teh zmešnjavah so skrbeli velikaši le za svoje koristi,

Fotogr. Iv. Kotar.

Otvoritev „Jubilejnega mostu cesarja Franca Jožefa I.“ v Ljubljani.

vlado. Dalmacija je bila za njo izgubljena, velikaši hrvaški so živeli v večnem medsebojnem boju, na njihova vrata je trkal pa že Turek; tujci so dobivali posebno v Slavoniji (takrat se je tako zvala vsa današnja Hrvaška med Dravo, Savo in Kolpo) ogromna posestva, a ostali velikaši slavonski so stali večinoma v ogrskem taboru ter hodili tudi že na ogrske deželne zборе; l. 1442. nahajamo tam že prve nuncije iz kraljevine Slavonije; iz prave Hrvaške pa ne najdemo tamkaj niti velikašev niti nuncijev, ker se takrat sploh ni mislilo

a za državne najmanje. Vladislav Jagelovič je izgubil pri Varni (l. 1444.) bitko in življenje, ker ni imel zadostne pomoči od svojih velikašev niti od srbskega despota Jurija Brankovića, ki se ni hotel Turkom zameriti, za varištvo nedoraslega kralja Ladislava Postuma pa so se trgali Hunjadi, Celjski, cesar Friderik in Podjebrad. Za Ogrsko je v teh žalostnih časih edina nada in ponos Ivan Hunjad (v hrvaški narodni pesmi Sibirjanin Janko), ki odbija napade turške z Ivanom Kapistranom ter sijajno brani Belgrad; toda na žalost celega

krščanskega sveta umrjeta kmalu po zmagi oba junaka za kugo. Na Hrvaškem je že poprej umrl ban Peter Talovac, sin glasovitega bana in junaka Matka Talovca, hudega protivnika grofov celjskih. V teh groznih medsebojnih borbah ginejo najodličnejše obitelji hrvaške in ogrske, zemljo hrvaško pa trgajo Benečani od Zadra do Kotora, tako da ostane le še majhen košček v hrvaških rokah; na obmejna mesta ob Vrbasu in Uni pa so že udarjali Turki z vso silo. Moč Baboničev-Blagajev in Kurjakovičev pada, raste pa sila Frankopanov in Zrinjskih. Nelepići in Talovci pa so v tem času popolnoma propali. Hrvaški velikaši niso imeli prave narodne samosvesti, a tudi požrtvornosti za napredek svojega naroda niso poznali. Ravno tako niso znali urediti svoje zemlje ter obnoviti samostalnosti naroda in hrvaške države. Le v enem so bili kesneje složni vsi, namreč v obrambi krščanske vere proti muhamedanstvu. In to je tudi edina velika ideja tega časa, ki je navduševala že takrat ves slovanski jug pa tudi grški, saj se je ravno radi brambe proti Turkom toliko razpravljalo o edinstvu iztočne in zapadne cerkve, ker so se nadejali ravno od edinstva največje pomoči sami grški carji in bosenski kralji. Toda razprave se niso srečno dovršile, in Turek je vzel Carigrad in Bosno.

Vse te dogodke nam je opisal Klaić v tem zvezku svoje hrvaške zgodovine. Nam se zdi, da je pisatelj le malo preobširno zasnoval zgodovino sosednih narodov, tako da se prava hrvaška zgodovina deloma izgubi v tem velikem okviru, v katerem so razvrščeni tako obsežno tako različni dogodki. Seveda so ti dogodki jako zanimivi, da se ne tičejo Hrvaške, saj zna Klaić pripovedati tako mikavno, da bravca zanima njegovo berilo vse do konca.

V prilogi je ocenil pisatelj na str. I.—VI. vire in pripomočke za hrvaško zgodovino te dôle, a od VI.—XVIII. strani je priobčil transkripcijo dvanajst zgodovinskih listin.

Knjigarna „Kugli i Deutsch“ je okrasila tudi ta zvezek s krasnimi ilustracijami, med katerimi je tudi dvanajst fotografsko posnetih zgodovinskih listin. Delo priporočamo vsem, ki se bavijo z jugoslovansko zgodovino; v njem bodo našli v pravi luči razsvetljeno marsikaj, kar so tuji zgodovinarji izkvarili, bodisi iz neznanja ali pa iz mržnje proti Slovanstvu.

I. Steklasa.

Ruska književnost.

Červonno-russkie otzvuki. Stihotvorenija D. N. Verguna. Lvov. „Udêlovaja tipografija.“ 1901. — To je pesniška zbirka prav posebnega slovstveno-političnega značaja. Izdal jo je „Literaturnyj kružok“ društva gališko-ruskih dijakov

„Drug“ v Lvovu. Pesnik pa je mladi urednik „Slavjanskega Vêka“, agitator za velikorusko idejo. Kakor je znano, se morajo Malorusi trdo boriti za svoj narodni obstanek. V Galiciji jih stiskajo Poljaki, a v Rusiji hočejo iz njih narediti „Velikoruske“. Med mladim naraščanjem jih je mnogo, kateri gore za velikorusko misel. Izdajatelji pravijo v predgovoru k tej pesniški zbirki: „Sklenili smo izdati pesmi D. N. Verguna, da bi dokazali, da Rdeča ali Gališka Rusija ne poraja le „ukrajinskih“ ali „rusko-ukrajinskih“ pesnikov, ki pišejo v Ševčenkovem jeziku, ampak tudi obče-ruske pesnike, kateri izlivajo svoj govor i v jeziku Puškinovem in Gogoljevem.“ Vergun je rojen Malorus, in njegovi rojaki, ki se potegujejo za samostojni razvoj maloruščine, mu ne morejo odpustiti, da je uskočil k Velikorusom. Zato tudi njegove pesmi v onih literarnih krogih, katerih središče je „Ševčenkovo društvo“, niso bile nikakor prijazno sprejete.

Pesmi same so po večini domoljubne in bojevito narodne, semtertje celo prav politične. Razdeljene so v lepo celoto. Na čelu stojé ode na velike pesnike: na Puškina, Lermontova, Dostojevskega, Dobrjanskega, Gundulića. Potem sledé pesmi, ki opevajo prirodo in čustva, ki jih vzbuja pesniku. Tu so nekatere prav lepe in pristrčne. Čudno, da imenuje pesnik (str. 30.) solnce — dihačega Boga! Krepek in zdrav naroden duh veje v zbirki sonetov „Trizna po junosti“. Za geslo jim je dal besede Carlylove „Ja goržus¹⁾ svojim otcom — krestjaninom²⁾ — i ni za čto ne promenjal bi jegu ni za kakogo korolja“. V modroslovnih pesmih kaže Vergun preveč pesimizma. To pač ni estetično, ako preklinja svoje lastno rojstvo! Sreče ni nikjer zanj:

Vêrno, jesli ishodil by
ja za sčastjem³⁾ cêlyj svêt,
tolko pravdu⁴⁾ podkrêpil by:
tam, gdê ljudi, sčastja nêt!⁵⁾ ...

Njegove ljubavne pesmi imajo semtertje čudne misli. Jeli res, kar peva sam o sebi?

Ja rano pal — i duh moj iznemog,
kogda jedva cvêt žizni⁶⁾ razpustilsja,
i často-často ja u ženskih nog
i proklinal i plakal i molilsja (str. 77).

Drugod pa peva o svoji „ljubavi“:

... Ljubov!... kogda-to eto slovo
zvenêlo svjato mnê i novo
a nynče⁷⁾ ja v ljubov ne vêrju
i kak drugye licemêrju... (str. 94).

¹⁾ Ponosen sem. — ²⁾ Kmet. — ³⁾ Sreča. — ⁴⁾ Resnica. — ⁵⁾ Ni. — ⁶⁾ Življenje. — ⁷⁾ Zdaj.

A njegove primeroma najizrazitejše pesmi so narodne in „velikoruske“.

K Dunaju, slavjane, k Dunaju,
k iskonno slavjanskemu kraju
vsê pomisli vaši nesite,
v zavêtnom ¹⁾ boju
za dolju ²⁾ svoju
vy s pomoščju bratjam spêšite (str. 133).

Zakaj ob Donavi se bo bîl odločivni boj:

Tam grjanet ³⁾ poslêdnij naš boj,
davno predrêšennyj sudboj,
v tom nami ostavlennom krajê,
i tam už stojit
i bratjev manit ⁴⁾
slavljanskaja straža Dunaja ... (str. 133).

Vergun je poln slavjanofilskih idej:

Lêt tysjačy byl vêk romanskij,
vtoruju ⁵⁾ tysjaču — germanskij,
a tretja tysjača prišla —
tut nas sudba už prizvala,
urá, naš vêk rusko-slavjanskij ...
Idet naš vêk ljubvi, dobra,
vpered-že Rus, urá, urá! (str. 128.)

Vergun je bil že v Ljubljani v javnem predavanju o Dostojevskem razvijal te ideje. V Dubrovniku pri časnikarskem sestanku je prišlo med njim in med Poljaki do ostrega besednega boja zaradi „velikorustva“. Vergun gre predaleč tudi v tem, da istoveti „slavjanstvo“ s pravoslavjem. Priznavamo seveda veliki ruščini vso njeno veljavo, a da bi se njej na korist morali umakniti manjši slovanski narodi in njih narečja, to je preveč. Sicer pa je Vergunova zbirka prijetna izjema v novodobnem pesništvu. Tu ni nič „simbolističnega“ in „dekadentnega“. Niso sicer vse ideje prave, a — veseli smo, da smo našli vsaj enega mlajšega pesnika, ki sploh pozna ideje, in ne le meglene čustvovanja.

Dr. E. L.

Iz drugih književnosti.

Roman Sebastian Zängerle, Fürstbischof von Seckau und Administrator der Leobener Diocese 1771—1848. — Dr. P. Bonifacius Sentzer. Graz. Styria 1901. — Str. VIII + 406. Cena 9 K. — Zelo marljivo so pričeli učenjaki v sekovski škofiji preiskavati cerkveno zgodovino svojega ozemlja. Zadnja leta je izšlo več lepih spisov v tem oziru, zlasti so znameniti življenjepisi najdelavnejših škofov Brennerja, Zwergerja in Zängerla, ki so vsi sestavljeni temeljito in obširno.

¹⁾ Posvečen po izročilu. — ²⁾ Usoda. — ³⁾ Grometi. — ⁴⁾ Vabiti. — ⁵⁾ Drugi.

Motili bi se pa, misleč, da so ti življenjepisi res le opisi dotičnih, čeprav zanimivih oseb; ne, ti opisi segajo dalje in nam slikajo vso dobo, v kateri so živeli ti delavni možje. Vse politično in versko gibanje stopi pred naše oči; v sredi pa stoji oseba, ki daje času svoj znak, ki vzgaja duhove in jih vodi v boj proti zlobi in verski ne-skrbnosti.

Kako zanimivo slika dr. Sentzer Zängerlovo življenje! Kako krepko postavi svojega junaka v živi tok! Njegovo mišljenje in delovanje kaže v dramatični živahnosti, bodisi da junak zmaguje, bodisi da se mora zadovoljiti z neodločeno bitko, a premirja ali celó bega ne pozna.

Zängerla so krstili l. 1771. v Oberkirchbergu na Švabskem, pol ure daleč od gradu, kjer je bila rojena okt. l. 1160 znana Ida Togenburška. V enajstem letu vstopi v samostansko šolo oo benediktincev v Wiblingenu, dovrši v 17. letu šest-razredno gimnazijo in vstopi v ondotni samostan. L. 1803. ga pošlje opat za profesorja na vseučilišče v Solnogradu, kjer so benediktinci preskrbovali učne moči.

Začeli so se pa žalostni časi za benediktince, kakor tudi za druge redovnike. S sekularizacijo so izgubili večinoma svoje samostane in šole. Tudi Wiblingen je bil med njimi. Zängerle je odšel kot profesor l. 1807. v Krakov, l. 1811. v Prago in l. 1813. na Dunaj. L. 1821. so ga izvolili za stolnega kanonika pri sv. Štefanu na Dunaju, in l. 1824. se preseli v Gradec kot knezoškof sekovski in upravitelj leobenske škofije. Kot škof se po pravici imenuje reformator.

Po jožefinskih zakonih oslABLJENO cerkveno življenje je potrebovalo krepkega moža. Tak je bil knezoškof Zängerle. Takoj ob svojem nastopu je pričel boj proti necerkvenemu življenju in krivim naukom. V svojih pastirskih pismih je navduševal duhovnike in vernike za sveto stvar; neumorno je obiskaval svoji skrbi izročene župnije in odpravljaj napake; skrbel je za boljši pouk v ljudskih šolah in za splošno cerkveno življenje.

Da bi duhovnike bolj navdušil in jim dal lep zgled, pokliče v svojo škofijo redemptoriste, jezuite, karmelite in karmeličanke, ustanovi samostan usmiljenih in šolskih sestrâ in vpelje sestre presvete Srca Jezusovega.

Ker so se zalezle vsled jožefinskih naredb nerednosti tudi v samostane, ni miroval škof preje, dokler jih ni zopet cerkveno uredil. Gledal je pa tudi v prihodnjost. Da bi se pravi katoliški duh ohranil in razširil, mu je bilo treba tudi mladih, čilih moči. Zato osnuje sam in s pomočjo c. k. dvornega kapelana Sebastiana Joba deško seme-nišče v Gradcu.

Koliko se je bojeval za cerkvene ukaze v zakonskih določbah, za objavo odpustkov, zboljšanje

kateheze, ni tu možno opisati; zanimivo pa je, ker kaže, da so si nasprotniki sv. cerkve povsod enaki. Knezoškof Roman Zängerle je l. 1848. dokončal svoje delavno, pomenljivo in dokaj burno življenje. Ljubil je le resnico in pravico, sovražil vsako polovičarstvo in hinavščino; zato se je zdel marsikomu trd. Najlepše ga je ocenil ob petdesetletnici njegovega mašništva papež Gregor XVI. z besedami: „Unicus est Romanus episcopus in Austria.“ Vzemimo besedo „Romanus“ kot škofovo ime „Roman“, ali v pomenu „rimski“, vsekako so besede pomenljive. Lepo se je o Zängerlu izrazil l. 1841. tudi Rauscher, češ da je „bojevnik za pravice sv. cerkve, namenjen boljšemu času pripraviti pot.“

Tak življenjepis sestaviti ni lahka naloga. Koliko stane truda, koliko mučnega iskanja po arhivih! Treba je pa tudi bistrega očesa in razsodnosti v obili meri. Dr. Sentzer je premagal težave. Naslikal je velikega cerkvenega kneza jasno, umljivo in prikupno. Vsak odstavek kaže, da ni le dober zgodovinar, marveč tudi dober bogoslovec.

Na str. 348. in 350. je pač le „lapsus calami“, da je bil Frančišek Kutnar ljubljanski knezoškof.

Za Slovence je ta spis zanimiv tudi radi tega, ker se večkrat ozira na slovenske pokrajine. Ob Zängerlovem času je spadal še znaten del spodnje Štajerske pod sekovsko škofijo. Zanimivo je opisan škofov boj z vlado radi redemptoristov, ki jih je vpeljal v „slovensko župnijo“ v Mariboru l. 1833. (str. 174.). O namenu cesarja Jožefa II., da bi povzdignil l. 1782. Gradec v nadškofijo in ji podredil vse slovenske škofije, piše na str. 72. in o pismu Jožefa II. z dne 3. jul. 1785, da hoče ljubljansko škofijo povišati v nadškofijo, sporoča na str. 74. Znano je, da se je to izpolnilo l. 1788.

Kdor se hoče temeljito poučiti o žalostnih posledicah jožefinskih naredb za cerkveno življenje v Avstriji, naj seže po tej knjigi. Obilica doslovnih citatov kaže duha, ki je vklepal cerkev v spone. Junak pa je moral biti, ki se je uprl temu toku in priboril katoliški cerkvi večjo svobodo.

V. Steska.

Glasba.

Cecilija. Cerkvna pesmarica. I. del. Drugi, popravljeni in pomnoženi natis. Uredil Anton Foerster. Izdala in založila „Družba sv. Mohorja“ v Celovcu. 1901. — Težko pričakovana druga izdaja „Cecilije“ je izšla. Cerkvni zbori so bili v hudi zadregi, ker so se izvodi prve izdaje večinoma že davno porabili. Koliko tisoč- in tisočkrat se je prepevalo že iz te knjige! Ta druga izdaja je sicer toliko ostala enaka prvi, da se bo dala rabiti poleg prve, a ima tudi več izprememb. Odpadel je molitvenik, in vsebina se je popravila. Nekaj pesmi, ki so ustrezale le boljšim cerkvenim zborom, je nadomeščenih z lažjimi, in nekaj novih je dodanih. Ker obsega že ta zvezek mašne pesmi, pesmi za razne čase cerkvenega leta, k blagoslovu in Marijinih pesmi, bo se mogel samostojno rabiti takoj, že predno izide še drugi zvezek. Zelo potrebno je bilo, da se je popravilo besedilo, ki pač v prvi izdaji ne ustreza povsod zahtevam novega slovstva. Popravljanje stare pesmi je težavno in često nehvaležno delo. Z vnemo se ga je lotil g. dr. Gregorij

Pečjak in res dobro popravil marsikako pesem: jezikovne napake je odstranil, ritem in rime opilil in zboljšal. Če ni šlo drugače, je tudi sam na novo zložil vse besedilo — Sicer je v zadnjih letih izšlo mnogo dobrih cerkveno-glasbenih zbirk, vendar si bo tudi ta nova izdaja „Cecilije“ ohranila častno mesto med njimi. Sicer se je mnogo ugovarjalo „cecilijanskim“ pesmim, da niso narodne, da ne ugajajo našemu čutu itd. A tega ne more nihče tajiti, da je ravno ta zbirka podala našim zborom vzor cerkvenega sloga in pravilne harmonizacije. Zato si je „Družba sv. Mohorja“ z izdajo te knjige pridobila za razvoj naše glasbe veliko zaslugo. L.

Skladbe g. J. o s. P r o c h á z k e, učitelja „Glasbene Matice“ v Ljubljani, je začela izdajati tvrdka M o j m í r U r b á n e k v Pragi. *Nálady* (op. 12.) so tri skladbe za gosli s spremljevanjem klavirja, polne finega čuta, *Čtyři dvospěvy* (op. 13.) pa so ljubke pesmice za sopran in alt. Ko bo zbirka bolj narastla, bomo o njej poročali obširneje.

To in ono.

Nāše slike. E s t e r a, slavna hči zaslužnjega judovskega naroda, soproga perzijskega kralja Kserksa I. (485 — 465 pred Krist.), stoji pred nami v sliki na strani 653. Umetnik jo je naslikal v trenutku, ko jo peljejo h kralju, ki je bil zavrzel kraljico Vasti in si iskal druge soproge. „Ko je prišla vrsta na Estero“, pripoveduje sveto pismo, „naj gre h kralju, ni zahtevala nobenega lišpa. Peljali so jo torej h kralju Asveru (Kserksu) deseti mesec, ki se imenuje Tebet, sedmo leto njegove vlade. In kralju je bila všeč in našla je dopadenje in milost pred njim, bolj nego vse žene, in jej je posadil krono na glavo in jo povzdignil za kraljico“ — Zagorje o b S a v i (str. 685) je kraj s 650 prebivavci, 276 m nad morjem. Tu je bogat rudnik, iz katerega se koplje rjavi premog. Zaradi premoga je tu pripraven kraj za tovarne. Že začetkom prošlega stoletja je bila v Zagorju livarna za steklo. Tamošnji premog ima v sto delih 2 do 4 dele pepela in 17 do 20 delov vode. Kakor znano, sega tukajšnji premogokop daleč na Štajersko. Zagorje je bilo pa znano že prej, nego je stekla mimo njega „južna železnica“. Ladje, ki so vozile blago iz Ljubljane na Hrvaško in Srbsko, so se tu ustavljale. Tukaj so menjavali brodniki vole, ki so vlekli ladje po Savi navzgor. Pot za vole se še sedaj vidi ob bregu. To je bilo veselo življenje po gostilnah takrat! Brodarji so imeli denar . . . Zdaj pa piha hlapon mimo, in nobene ladje ni nikjer. Ljudstvo pa išče v tovarnah in podzemskih jamah vsakdanjega kruha. — „Š k o f o v i m z a v o d o m“ (str. 700.) na prijaznem šentviškem polju je blagoslovil njih ustanovnik, ljubljanski knez in škof, ogelni kamen dné 16. mal. srpana letošnjega leta. V lepem poslopju bo cela gimnazija s konviktom. Želimo božjega blagoslova temu velikemu in koristnemu podjetju! — „J u b i l e j n i m o s t c e s a r j a F r a n c a J o ž e f a I.“ (str. 701.) v Ljubljani se je slovesno otvoril in blagoslovil dné 4. vinotoka letošnjega leta. Zgradba je iz betona, pač eno prvih del te vrste, ker doslej se je beton rabil le bolj za oboke pri cerkvah (n. pr. v Št. Vidu, v Črnučah itd.) Nekaj novega je tudi to, da so mu izkušali dati nekako „secesionistično“ zunanost, kar se vidi na raznih okraskih, zlasti na štirih zmajih, ob straneh in na napisih. Zgradba je stala okoli 270.000 K. To je zdaj najlepši most v Ljubljani.

† *Dr. Lenart Klofutar* je umrl v Ljubljani dné 26. vinotoka v visoki starosti 82 let. Rojen v Tržiču 6. listopada 1819, je bil v mašnika posvečen l. 1843. Doktorat iz bogoslovja je naredil na Dunaju. Dveinštirideset let je bil v Ljubljani profesor biblične eksegeze. Izdal je več knjig eksegetične vsebine. Njegovi „Commentarii“ k raznim knjigam nove

zaveze so mu pridobili spoštovano ime med bogoslovci in so se vpeljali v raznih semeniščih, tudi v inozemstvu, kot učne knjige. Slovensko je spisal „Svete listne bukve“. Bil je trinajst let prošt ljubljanskega stolnega kapitola in do smrti naučni vodja bogoslovja, odlikovan od cerkvene in svetne oblasti.

† *Jakob Alešovec.* Smrt je rešila žalostnega življenja moža, ki je drugim naredil marsikatero veselo uro s svojim dovtipnim peresom. Jakob Alešovec je umrl v deželni bolnišnici dné 17. vinotoka t. l. Rojen je bil l. 1842. na Škaručini pri Vodichah. Izmed njegovih spisov so se zelo priljubile knjige: „Kako sem se jaz likal?“, „Ne v Ameriko!“, „Jama nad Dobrušo“, „Ljubljanske slike“, posebno rado pa je bralo naše občinstvo njegovega „Brenceljna“. To je bil najboljši humoristični list, kar smo jih še imeli. Alešovec je pisal mnogo tudi za „Novice“ in za „Slovenca“, ter dobro prevedel več iger za slovensko gledališče. Dokler je deloval v slovstvu, je bil značajan mož; pisal je sicer res prav po „brenceljsko“, a z najboljšim namenom, neustrašeno in često prav duhovito. Žal, da se je pozneje zanemaril. Vid mu je začel pešati, in nekaj let je bil popolnoma slep. Prijatelji iz prejšnjih let so ga živili in mu izkušali lajšati trdo usodo. Zdaj je rešen bede, katere si je bil pač mnogo sam kriv, eden najpopularnejših slovenskih literatov.

Milan Kresić je slavil v Zagrebu te dni svojo petindvajsetletnico kot tajnik trgovske in obrtne zbornice v Zagrebu. Rodil se je 23. kimavca l. 1844. v Karlovcu. Za strokovno trgovsko in obrtno slovstvo ima velike zasluge. Statistični izkazi zagrebške zbornice so njegovo delo, kakor tudi izvestja o raznih razstavah. Na hrvaški jezik je preložil šest knjig raznih francoskih ekonomistov, med njimi Yves Guyotovo knjigo „Okrutništvo socijalističko“, zaradi katere je imel dolge polemike s hrvaško socialno demokracijo. L. 1875. je urejeval prve hrvaške trgovske novine „Trgovački list“, a od l. 1894. do 1896. zborničino glasilo „Obrtnik“, ki se je l. 1897. izpremenil v „Trgovački i obrtni svet“. Čez sedemnajst let je bil profesor na trgovski zborni šoli, potem štiri leta na kr. višji trgovski šoli v Zagrebu; nekaj časa je bil tvorniški nadzornik; še sedaj deluje kot sodni veščak v trgovskih knjigah in tolmač tujih jezikov, ter je ugleden član ravnateljstva pri raznih denarnih zavodih.

Hrvaški modernisti nimajo sreče. Njihovi listi imajo kratko življenje. Preminula je „Mladost“, prenehala sta „Salon“ in „Novo Svjetlo“, a zdaj se je ustavil tudi „Život“, ki je bil najodločnejši pojav hrvaške „moderne“.

„*Matica Srpska*“ je imela dné 25. kimavca svojo letošnjo skupščino. Svojim članom podaje letos sledeče knjige: „*Mali pčelar*“, spisal Ivan Maširević; „*Sv. apostol Pavle*“, spisal Milutin Jakšić; „*Zanat, sanatlje i naš narod*“, spisal Lj. Lotić; „*Kosovo*, narodne pjesme o boju na Kosovu“, priredil Tih Ostojić; „*S mora i planine*“, pripovedke Sima Matavalja; „*Kalendar*, Matice Srpske“ za g. 1902. „*Matica Srpska*“ ima svoj sedež v Novem Sadu, njen sedanji predsednik je Arkad. Hadžić. Zadnje leto je pristopilo 319 novih udov. „*Ljetopis*“, ki je pisan za izobražene, se je tiskal v 2170 izvodih, knjige za ljudstvo v 10.000 izvodih.

Dr. Antonín Lenz, prošt na Vyšehradu, znamenit pisatelj češki, je umrl dné 2. vinotoka t. l. v visoki starosti. Rojen je bil 20. svečana l. 1827. v Bartlovem dvoru pri Netolicah, kjer je bila njegova rodbina že celih 200 let v službi pri knezu Schwarzenbergu. L. 1854. posvečen v mašnika, je šel na praško vseučilišče, najprej, da bi postal gimnazijski učitelj, a se je odločil za doktorat iz bogoslovja in postal l. 1861. profesor dogmatike v Čeških Budjejevicah. Po dvajsetletnem učiteljskem delovanju je postal vyšehradski kanonik in l. 1887. prošt. Izvoljen je bil za češkega deželnega poslanca, l. 1889. bil imenovan za dosmrtnega uda gosposke zbornice, l. 1896. pa za papeževega hišnega prelata. Mnogo let je bil član „Král. učené společnosti“ v Pragi in odbornik „Česke Matice“. — Pisateljsko delovanje Lenzovo je bilo jako obširno. Izdal je čez petdeset večjih in manjših književnih del. Najvažnejši so njegovi mnogoštevilni bogoslovni in zgodovinski spisi o husitskem gibanju in vsem, kar je z njim v zvezi. Tega vprašanja pač ni še nihče natančneje proučil, kakor Lenz. Analiziral je natančno nauke Wikliffove, Husove, Jana Komenskega, Petra Chelčickega in čeških bratov. Te preiskave so dognale mnogo novega gradiva in razsvetlujejo v pravični luči ono dōbo, o kateri je površnost dnevnega časopisja in tendenčnost političnih strank razširila toliko predsodkov. „*Katolické Listy*“ pravijo v nekrologu: „Njegov grob bo oznanjeval bodočim vekom to, kar je izrekel Sušil blagega spomina v besedah: ‚Cerkev in domovina se ljubita v mojih prsih kot dve sestri; oni dve imata celo moje srce!‘“

Dva poljska grobova. Poljakom sta v teku letošnjega leta umrli dve odlični pisateljski moči. Dné 28. prosinca je v bolnišnici v Görbersdorfu umrla mlada pisateljica Ludovika Godlewska, znana pod izmišljenim imenom „Exterus“, dné 22. kimavca pa je v Krakovu nagle smrti umrl priljubljeni novelist in dramatik Ignacij Maciejovski, znan pod literarnem imenom „Sever“.

Ludovika Godlewska se je rodila l. 1863. v vasi Niegłosah pod Plockom. Njen oče Rok, bivši

nadzornik kmetijske šole, in žena njegova Felicija, sta do l. 1870 gospodarila v Niegłosah, odslej pa prebivata na svojem posestvu v Klockockem. Pokojna pisateljica se je izobraževala deloma doma v hiši svojih starišev, deloma pa v zavodu za dekleta v Varšavi. Že od svoje rane mladosti je kazala nenavadno nadarjenost in koprnenje po znanstvu. St. Kramsztyk, ki je bil l. 1894. njen učitelj v fiziki, je spoznal njene nenavadne zmožnosti in jo seznanil s takratnim urednikom časopisa „*Ateneum*“, s Petrom Chmielowskim, kateri je tudi priobčil v predalih tega lista njeno prvo dovolj obširno povest z naslovom „*Po zdrowie*“, ki je izšla l. 1896. v posebni knjigi. Kmalu nato se je v tem časopisu objavila njena druga obširna povest z naslovom „*Kato*“, ki je bila l. 1899. ponatisnjena v posebni izdaji. L. 1898. je uredništvo „*Głosu*“ razpisalo nagrado 500 rubljev za povest v enem zvezku, in evo izmed več v to svrho doposlanih del so sodniki prisodili nagrado povesti L. Godlewske z naslovom „*Dobrane pary*“. Povest je bila najpoprej natisnjena v „*Głosu*“, ponatis pa je preskrbelo „*Towarzystwo 'wydawnicze*“ v Lvovu. Razen teh obširnih del je Godlewska napisala tudi nekoliko manjših novel, priobčenih v raznih časopisih. Te bi imela izdati v svojih prilogah l. 1899. „*Gazeta Polska*“, toda izšle so samo pripovedke „*Kwiat aloesu*“, „*W karnawale*“, „*Feministka*“, „*Do słońca*“ in „*Ks. Roch Osypka*“ v enem zvezku. Drugi zvezek doslej še ni izdan. Zmaga pri razpisani nagradi ji je dala pogum, in jela je z vso vnemo pisati novo daljšo povest, kateri je namerala dati naslov „*Adam*“, toda napisala je samo prvi zvezek. Neozdravljiva prsna bolezen, za katero je zaman iskala zdravja več let na raznih krajih, je pretrgala nit njenega življenja ob času njenega najpopolnejšega razvoja, ko je poljsko občinstvo še toliko pričakovalo od nje. Pisatelj teh vrstic ima pod roko njeno prvo povest „*Po zdrowie*“, o kateri ni niti slutil, da bi jo bila napisala ženska roka, dokler ni izvedel, da je izmišljeni „*Exterus*“ mlada pisateljica Godlewska. Povest sicer nima potrebnih lastnosti, ki bi jo priporočale za prevod, vsekako pa se sme reči, da je napisana krepko, jedrnato in zanimivo. Res je torej, kar je zapisal poljski poročevavec o smrti L. Godlewske, da je mogla reči ob uri svoje smrti o sebi: „*Non omnis moriar!*“

Z daljšim življenjem in kajpada tudi s širšim delovanjem je božja previdnost oblagodarila pisatelja „*Severa*“ — Ignacija Maciejovskega. Ta se je rodil l. 1839. v Sandomerskem („*Kuryer Lwowski*“ trdi, da se je rodil l. 1838. v Varšavi) ter je torej prekoračil že šestdeset let svojega življenja. Vsekako pa je bil še po svojem duhu neprestano čil in mlad, kajti ni še dolgo, kar je bil urednik lista krakovskih novostrujarjev z naslovom „*Życie*“, katero nalogo je prevzel za njim Przybyszewski. Udeležil se je znane poljske vstaje l. 1863. ter bil celo komisar narodne vlade (rządu narodowego). Ko je bila pa ustaja potlačena, se je

Ignacij Maciejowski nastanil v Galiciji, kjer je bil nekaj časa urednik lista „Kraj“, osnovanega od Sapiehe zoper „Czas“. Ko je pa ta list nehal izhajati, odpotoval je urednik v Francijo in nato na Anglesko. Tukaj je jel pisati svoja prva literarna dela, ki so jela izhajati v začetku sedemdesetih let. Bile so to potopisne „Szkice z Anglii“, katere je priobčil Lvovski „Tydzien“ (l. 1882. so izšle v Varšavi v posebni knjigi), kakor tudi komedija „Pojedynek szlachetnych“ (Varšava 1876). Gledišče ga je mikalo še pozneje, in napisal je igre: „Zabiegi“, „Marszałek powiatowy“ ter dramo „Martin Luba“. Dokaj bolj pa so se mu posrečile pripovedke in novele, katerih je napisal celo kopico, kakor: „Przybłędy“, „Franek Walczak“, „O święto ziemię“, „Wiejska zalotnica“, „Wiosna“ in „Dola“; izmed obširnejših povestij imenujem še naslednje: „Dzielna kobieta“, „U progu sztuki“, „Matka“ in „Po nad siły“. „Tygodnik ilustr.“ oglašja, da hrani še eno njegovo novelo „V lesu“, katero v kratkem objavi. I. Maciejowski ni samo zajemal iz naroda snovi za svoja pripovedna dela, marveč jih je tudi pisal za narod, ker je želel, naj bi se razširila med njim v tisočeri izvodih. Torej ni nikako čudo, da je na njegovem grobu v Krakovu dné 25. kimavca nastopil kot govornik celo preprost poljski kmet, proslavljajoč pokojnikove zasluge. S Severom Maciejowskim so Poljaki izgubili enega izmed svojih najživahnejših pripovednikov. Pisatelj teh vrstic je imel priliko ne le prečitati, marveč celo prevesti na slovenski njegovo pripovedko „O święto ziemię“, kateri še doslej kje drugje ni našel enake. Takšno ljubezen do domače grude, kakršno kaže junak te povesti, moremo najti samo med Poljaki, ki baje na tujem ne morejo v grobu počivati mirno, ako nimajo perišča domače prsti za zglavje. Tako ljubezen do domače zemlje je priporočal Maciejowski med vrstami čitatelju Poljaku, radi česar bi bilo želeli, da se ta povest objavi tudi v slovenski izdaji. Pisatelj imenuje tu domačo grudo (zemljo) naravnost „sveto“, in junak njegove povesti se ne sramuje poklekniti in poljubljati to svetinjo. Pisatelj živeč na tujem je sam živo začutil veliko vrednost domačega ognjišča, zato je hotel, da se to ognjišče onim, ki ga imajo, še bolj priljubi. Nič manj zanimiva ni tudi njegova pripovedka „Wiosna“ (pomlad), katero sem prečital v češkem prevodu. Tu je vse tako živahno, tako veselo, kakor je mogoče samo med nepopačenimi prostaki v pomladi, med prostaki, ki ne poznajo velikih potreb za življenje, ki so z malim zadovoljni, ter ne hrepené po stvareh, katere jim stavi pred oči hvalisana kultura

Bodi blag spomin pisatelju „Severu“! *i+a.*

Maloruskemu slovstvu delajo v Rusiji velike ovire, ker želé, da bi se maloruski narod čisto združil z Velikorusi. V Lvovu imajo avstrijski Malorusi svoje literarno središče „Naukove tovaristvo

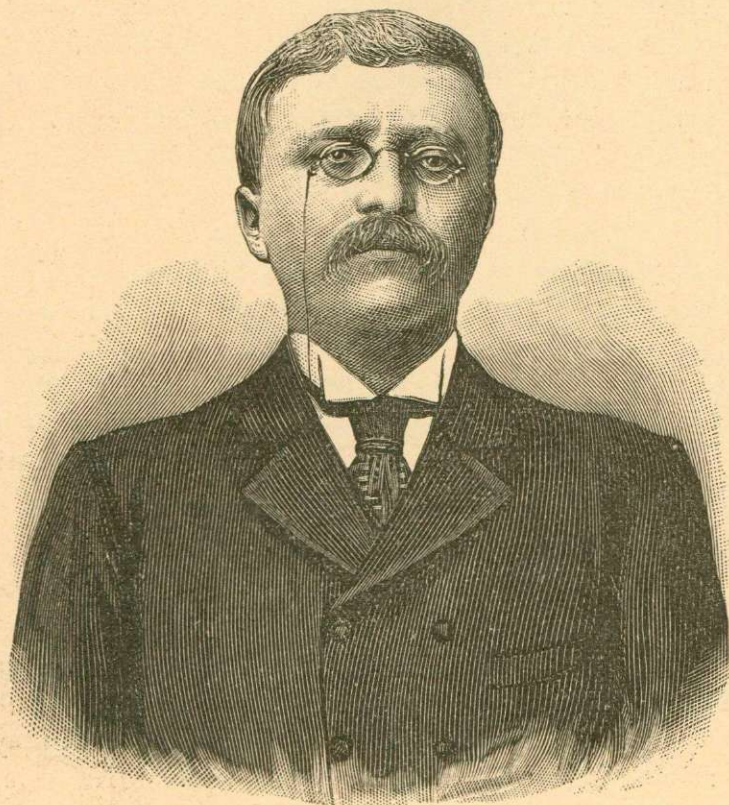
im. Ševčenka“, katero izdaje „Literaturno-naukovi Vistnik“ vsak mesec na dvanajstih polah. Ta list je dobro urejevan leposlovno-znanstven obzornik. Letos je pa ruska vlada prepovedala, da ne sme več čez mejo. Že l. 1876. je neki ukaz zabranjeval inozemske ukrajinsko-ruske knjige in spise razširjati v Rusiji. A ker ni bil zakon, so ga uradniki skoro pozabili, in se le tedaj sklicevali nanj, če so hoteli Malorusom posebno ponagajati. Prepoved njih najboljših revij je Maloruse hudo zadela.

Maloruski slikar Ivan Turš je razstavil v Lvovu kakih trideset novih slik. Prva njegova razstava je bila tam pred poldrugim letom. M. Truševskij v „Literaturno-naukovem Vistniku“ tako-le označuje obe razstavi: „Na prvi razstavi so prevladovali vrtni cvetovi, katerih glavna vrednost je bila v razkošni koloraturi in različnosti okrasov. Na tej drugi razstavi pa srečujemo ta umetniku priljubljeni motiv samo v šestih skicah cvetočega drevja ... Prvo ulogo imajo tu dalekovidi — slike z daljno perspektivo — pokrajine ob Dnpru.“

Borba proti analfabetom na Ukrajini. Ker manjka ljudstvu dobrih knjig, ki bi ga vabile k branju, je sklenila zemška vlada v Odesi, da ustanovi knjižnice po vseh bolnicah in ambulatorijih. A to se ni obneslo. Zdaj ustanavlja vlada pri ljudskih šolah poleg knjižnic za mladino tudi knjižnice za odrasle. Da bi se stari analfabeti naučili brati, je ukazala vlada kurze za odrasle, ki so se doslej vpeljali pri osemnajstih šolah.

Novi predsednik severno-ameriških Zveznih držav Roosevelt. Vsled nesrečne smrti Mac Kinleya izpraznjeno mesto predsednika ameriških Zveznih držav se je izpolnilo še isti dan, ko je Mac Kinley zatisnil oči. Tako namreč določa ustava. Na sedež predsednikov v „beli hiši“ v Washingtonu so pozvali dosedanjega podpredsednika Božidarja Roosevelta, in sicer kot šestindvajsetega predsednika Zveznih držav. Porojen je bil dné 27. vinotoka 1858 v Oyster Bay, L. J. V l. 1875. je vstopil na vseučilišče, kjer je dovršil nauke l. 1880. Urejeval je list „Advocate“. Pozneje je mnogo potoval ter na tem potovanju obiskal tudi Evropo, kjer si je znatno razširil obzorje. Eno leto po dovršenih vseučiliških študijah se je oženil z Alico Lee iz Bostona, hčerjo dokaj premožnih starišev. V vojski s Španci je načeloval Roosevelt polku „divjih jezdecev“, katere je sam nabral in tudi vzdrževal. Takoj po končani vojski so ga izvolili za guvernerja države novojorške, l. 1900. pa za podpredsednika Združenih držav. Sedaj je Roosevelt pravi predsednik in ostane na tem mestu, ako ga poprej ne dohiti smrt, do 4. sušca 1905. Tedaj ga seve zopet lahko izvolijo za nadaljna štiri leta. — Z nastopom Rooseveltove vlade je napočila Ameriki nova dōba. Pripomniti treba najprej, da predsednik ameriških Zveznih držav ni predsednik

samo po imenu, kakor n. pr. predsednik francoske republike, ki mora tako vladati, kakor hočeta ministristvo in parlament, marveč on tudi daje direktivo, vlada v istini ter vodi notranjo in zunanjo politiko. In če pride na to mesto mož tako jasnih nazorov in železne odločnosti, je to za Ameriko velikega pomena. Roosevelt je ob svojem nastopu sicer izjavil, da bo sledil v politiki stopinjam svojega prednika, toda že prvi dnevi njegove vlade so pokazali, da bo v marsikaterem vprašanju krenil drugo pot. Mož vojaške narave je brezobziren do skrajnosti in je ravno te dni proglasil, da hoče postopati neodvisno od političskih strank, denarnih mogotcev in celo od klubov in politikov lastne republikanske

Roosevelt,

novi predsednik Združenih držav severno-ameriških.

stranke. Roosevelt noče, da bi ga vodili drugi, ampak on hoče voditi druge. V državni službi ameriški hoče zatreti vsako protekcijo; pot navzgor bodi odprta le sposobnim in delavnim močem. Pred vsem pa hoče izvesti Roosevelt dve glavni in težki nalogi. Napovedal je brezobziren boj trustom, kapitalističnim zvezam, ki so bile Mac Kinleyu nekaka telesna straža, in katere so pravzaprav dosedaj odločevale usodo Amerike, obenem pa naznanil, da treba Združenim državam mornarice, ki se bo lahko kosala z vsako evropsko pomorsko silo. Na suhem dosedaj Amerika še ne potrebuje večje armade, ker za domače potrebe zadostujejo sedanje

moči, nasproti zunanjim napadom se pa more braniti le z močno mornarico. Ako pa se izvede ta načrt novega predsednika, dobi Evropa novega konkurenta, ki hoče, da svet čuje i njegov glas. A glas brez sile se dandanes ne upošteva, tega se je naučili nova Amerika od stare Evrope, in po tem se bo ravnala.

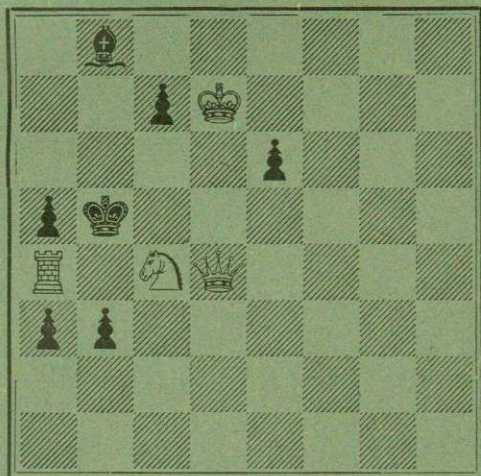
Docentke. Dve dami v Curihu sta prosili, da bi smeli predavati na vseučilišču kot docentki. S to prošnjo sta spravili vseučiliški senat v veliko zadrego, ker vseučiliški red pravi, da „se morejo kot docenti pripustiti znanstveno izobraženi možje, kateri“ itd. Vseučiliški rektorat se je torej obrnil do šolskega sveta, naj odloči to vprašanje. Ta je pa odločil, da če je že dovoljeno ženskim študirati na vseučilišču, je čisto dosledno, da se jim dovoli tudi poučevati.

Dežela brez tiskanih knjig je Perzija. V Carigradu in Kairi so izvrstne tiskarne, ki izdajajo mnogo časopisov in knjig, a v Perziji imajo dosihdob le litografirane knjige in časnike, katerih je pa zelo malo po številu. V pričetku devetnajstega stoletja se je osnovala v Tavrizu nekaka tiskarna s premičnimi črkami, ki je natiskala nekoliko knjig, toda njeno delovanje je kmalu prenehalo. Perzijskih tiskanih knjig iz dveh vzrokov ne marajo: Prvič žali ravnost črk njih umetniški čut; drugič se pri tiskanju izgubi preveč značaj pisma. Perz visoko ceni in spoštuje vrlega krasopisca, a ravno zato ne mara tiskanih knjig. Zato napisan rokopis dela Perzu pravo naslodo, podobno oni, katero začutijo nabiratelji redkih avtografov znamenitih ljudi, ali zbiralci slik starodavnih slikarjev. Če nima rokopisa, je Perz zadovoljen z litografirano knjigo. Mi si težko predstavljamo, koliko pozornost imajo prebivavci na vzhodu do krasopisja; ljudje z višjo izobrazbo se leta in leta učé lepo pisati ter se najrajši zabavajo s tem, da lepo prepisujejo umetna klasična dela. Dokaj znamenitih del doslej še ni litografiranih ter se nahajajo samo v rokopisu. Mnogi perzijski pisatelji se imajo za svojo popularnost zahvaliti zgolj prizadevanju Indov in Evropejcev. Ondi se dobé še takšni pesniki, katerih pesmi so nalik ustnemu izročilu zelo razširjene med národom, dasi niso litografirane. V navadni domači knjižnici Perzovi najdemo arabsko kopijo korana, posnetek tega ali onega pesnika, občno zgodovino in slovar. Velike knjižnice so zelo redke. Knjige niso razstavljene po policah, marveč položene druga na drugo, in sicer s hrbtom k steni. Naslov, ako ga knjiga ima, se zapiše na prvo obrezo. Sploh pa ne moremo reči, da je stanje perzijske književnosti cvetoče.

Šah.

Naloga št. 18.

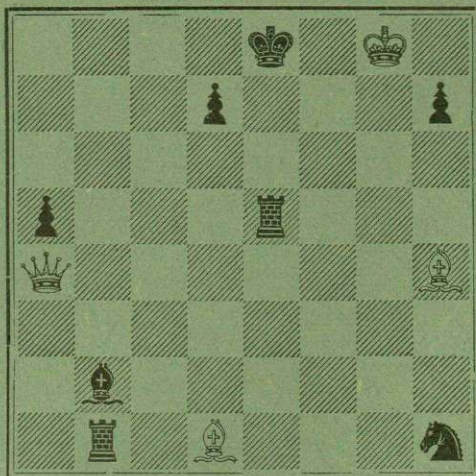
Bohuš Přikryl. Praga.
Original.

Mat v dveh potezah. — (4+7 = 11.)

Naloga št. 19.

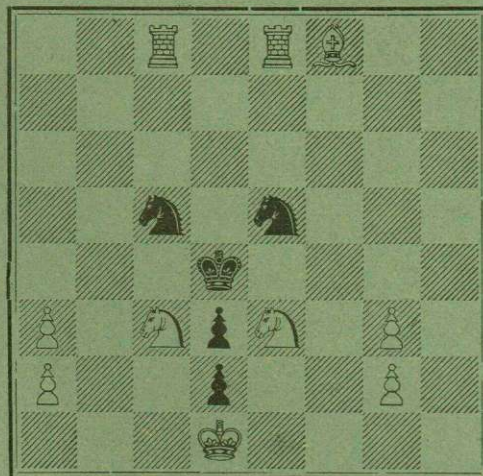
Andrej Uršič. Orehek.
Original.

Mat v dveh potezah. — (4+8 = 12).

Naloga št. 20.

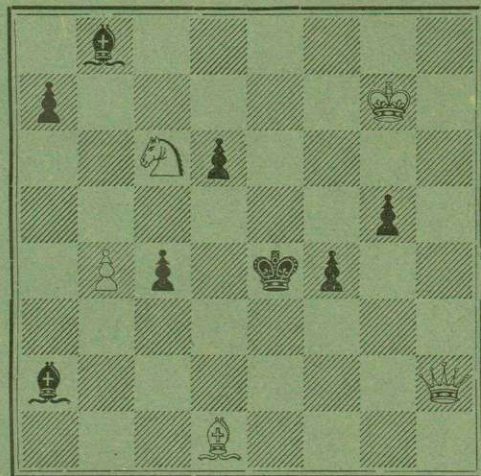
* * * „Simetrija“.
Original.

Mat v dveh potezah. — (10+5 = 15.)

Naloga št. 21.

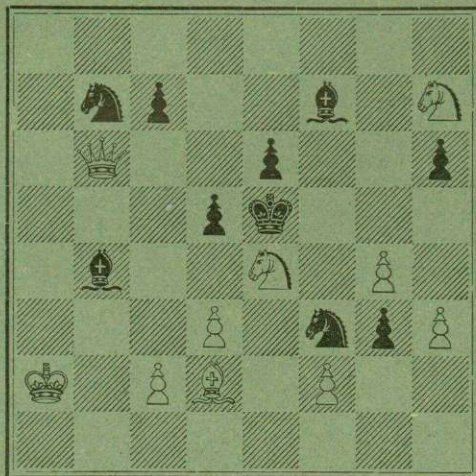
František Havelka. Louny.
Original.

Mat v treh potezah. — (5+8 = 13).

Naloga št. 22.

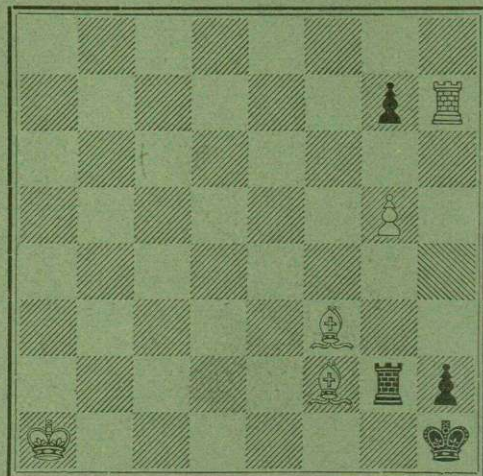
Karel Kondelik. Praga.
Original.

Mat v treh potezah. (10+10 = 20).

Naloga št. 23.

Dr. A. Schwab. Celje.
„Tončka.“ Original.

Mat v treh potezah. (5+4 = 9).

Naloga št. 26. — Janko Mulaček.¹⁾

B: Kb1, De8, Tb2, Sd5, f5, ke7. — Č: Kd3, ke6.

Mat v treh potezah. — (6+2 = 8).

Naloga št. 27. — Marie Českova. — Šachové Listy.

B: Kh7, Dd4, Tc5, Lb5, Sd7.

Č: Ka5, Df1, Lc6, kc4, f5, h6.

Mat v dveh potezah — (5+6 = 11).

Naloga št. 28. — A. F. Mackenzie Kingston.

Prvi dar v turnirju „Wiener Wochenschach-a“.

B: Kf1, Td4, e8, Le4, e5, kb2, b3, c5, d5, g3, h3.

Č: Ke3, La7, Sh8, Kb6, g6, g7, h4.

Mat v treh potezah. — (11+7 = 18).

Študija 2. — K. Kondelik. — Šachové Listy.

B: Kb6, Dh7, Tb5, kb4. — Č: Ka8, Dc8, kd5, d6, d7, f5.

Beli na potezi dobi.

¹⁾ V zadnjo šah. rubriko je prišla po pomoti naloga št. 10, ki ima več rešitev, ker manjka črni kmet na d5. Pravilna je, kakor kaže naloga 26.

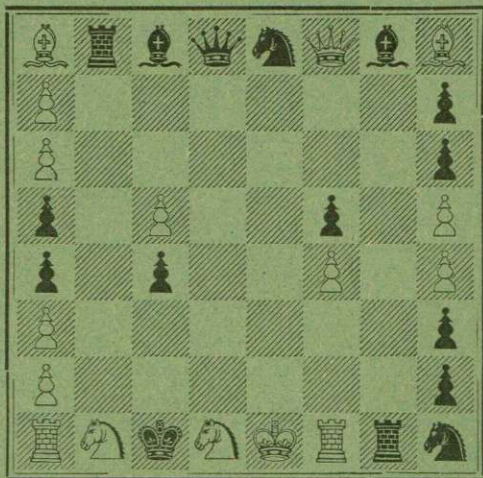
Partija št. 6. — Igrana v moskovskem šah. krožku v septembru t. l. — Škotska partija.

Beli: Henika, Gončarov,
Frenkel.

Črni: Čigorin.

1. e2 — e4	e7 — e5	21. Dd2 — c1	Lc8 — g4
2. Sg1 — f3	Sb8 — c6	22. b3 — b4	Lc5 — e7?
3. d2 — d4	e5 : d4	23. f4 — f5!	Le7 — g5
4. Sf3 : d4	Sg8 — f6	24. f5 : g6	Lg5 : c1
5. Sd4 : c6	b7 : c6	25. g5 : f7+	Kg8 — h8
6. Lf1 — d3	d7 — d6	26. f7 : e8D+	Dd8 : e8
7. Sb1 — c3	Lf8 — e7	27. Lb2 : c1	Lc4 — e6
8. 0 — 0	0 — 0	28. Lc1 — e3	d5 — d4
9. b2 — b3	Sf6 — g4	29. Le3 : d4	De8 — d7
10. Lc1 — b2	Le7 — f6	30. Ld3 — f5	Tb8 — e8
11. Ld3 — e2	Sg4 — e5	31. Lf5 : e6	Dd7 : e6
12. Dd1 — d2	Tf8 — e8	32. Sg3 — e4	Kh8 — g8
13. Ta1 — e1	Se5 — d7	33. a2 — a4	De6 — c4
14. f2 — f4	Ta8 — b8	34. Se4 — c5	h7 — h6
15. e4 — e5	Lf6 — e7	35. e5 — e6	Te8 — e7
16. Sc3 — e4	d6 — d5	36. Tf1 — f3	Dc4 — a2
17. Se4 — g3	Le7 — b4	37. Te1 — f1	Kg8 — h7
18. c2 — c3	Lb4 — c5+	38. Tf3 — f7	Da2 — c2
19. Kgl — h1	Sd7 — f8	39. Kh1 — g1	se vda.
20. Le2 — d3	Sf6 — g6		

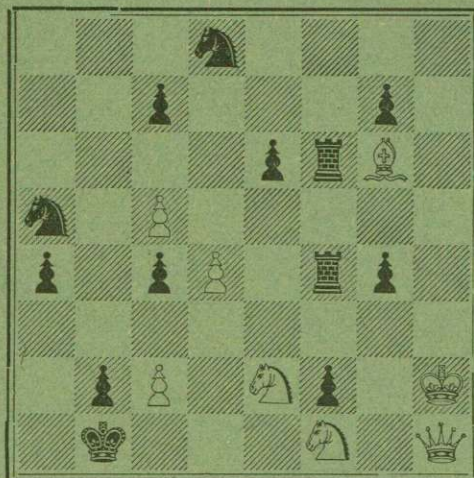
Naloga št. 24.
„Arena.“ — S. Loyd.

Mat v štirih potezah. — (16+16 = 32).

Naloga št. 25.

„Beg Napoleona iz Moskve.“ — J. Petrow.

Bela skakača (kozaka) podita črnega kralja na polje h 8, kjer ga postavi beli mat s tem, da premakne svojega kralja.

Partija št. 7. — Igrana v mojsterskem turnirju „New York State Chess Association“ v Bufalo v avg. t. l. — Ruska igra.

Beli: Karpinski.

Črni: Marshall.

1. e2 — e4	e7 — e5	15. De7 — a3	Sb8 — d7
2. Sg1 — f3	Sg8 — f6	16. Da3 — c3	Dd4 — d5
3. d2 — d4	d7 — d5	17. Lc1 — e3	Dd5 — e6
4. e4 : d5	e5 : d4	18. Dc3 — b3	Sf6 — d5
5. Lf1 — b5+	c7 — e6	19. Tf1 — e1	Ta8 — b8
6. Dd1 — e2+	Lf8 — e7	20. Db3 — a3	Sd5 — f4
7. d5 : c6	b7 : c6	21. Le3 — d2	De6 — d5!!
8. Lb5 — d3	0 — 0	22. Te1 : e8+	Tb8 : e8
9. 0 — 0	Lc8 — g4	23. Ld2 : f4	Te8 — e1+
10. h2 — h3	Lg4 — h5	24. Kg1 — h2	Te1 — h1+
11. g2 — g4	Lh5 — g6	25. Kh2 — g3	Th1 — g1+
12. Ld3 : g6	h7 : g6	26. Kg3 — h4	Sd7 — e5!
13. Sf3 : d4	Dd8 : d4	27. Lf4 : e5	in črni napove
14. De2 : e7	Tf8 — e8		mat v štirih potezah.

Rešitev nalog v št. 10. „Dom in Sveta.“

Nal. 6. — A. Uršič. — 1. Sg6 ♞ 2. petkratni mat.

Nal. 7. — St. Trčala. — 1. Db2 ♞ 2. D, L, S, mat.

Nal. 8. — V. Košek. — 1. Te2 tempo! ♞, 2. S ali k mat.

Nal. 9. isti. — 1. De5, Ka2 (b1), 2. Kc2 (b3); 1. ... a5 (f2), 2. Kb3 (c2)+; 1. ... c6 (c5), 2. D : L; 1. ... S ♞ 2. K+.

Nal. 10. — J. Mulaček. 2. Tc2, K 2. Te2+, K ♞, 3. Db4 (h4) mat.

Nal. 11. — Dr. A. Schwab. 1. Kb3, Ke4, 2. Le2, Kf5, 3. Lf3, Kg6, 4. Lg4, Kh7, 5. Lh5, Kh8, 6. Ld1, Kh7, 7. L+, Kh8, 8. L mat

Nal. 12. — V. Košek. 1. Kf1.

Nal. 13. — J. Chocholouš. 1. Le6, Ke6, 2. De2+; 1. ... b3, 2. Dc3+; 1. ... g5 (g : h), 2. Df5+.

Nal. 14. — N. J. Maksimov. 1. Da1 ♞, 2. L, S mat.

Nal. 15. — H. F. Lane. 1. Sd2 — e4 ♞, 2. D, S, L mat.

Nal. 16. — F. Ferber. 1. Lc5, bc; 2. Tc4; 1. ... b5, 2. Td4.

Nal. 17. — Beli je imel na a7 kmeta ter vzel črnemu Lb8; to potezo vzame nazaj ter vleče a7 — a8D in mat.

Skrivalnica.

Kje je rudar?

Nedolžnim srcem. Pesmi s slikami. Zbral Anton Kržič. (Ponatis iz Vrtca in Angelčka. V Ljubljani 1901. Zal. društvo „Pripraviški dom“. Tisk „Katol. Tiskarne.“) — O tej knjižici izpregovorimo prihodnjič obširneje. Topot le toliko, da je zares ljubkomična in pripravna kot nalašč za Miklavžev dar nedolžnim srcem!